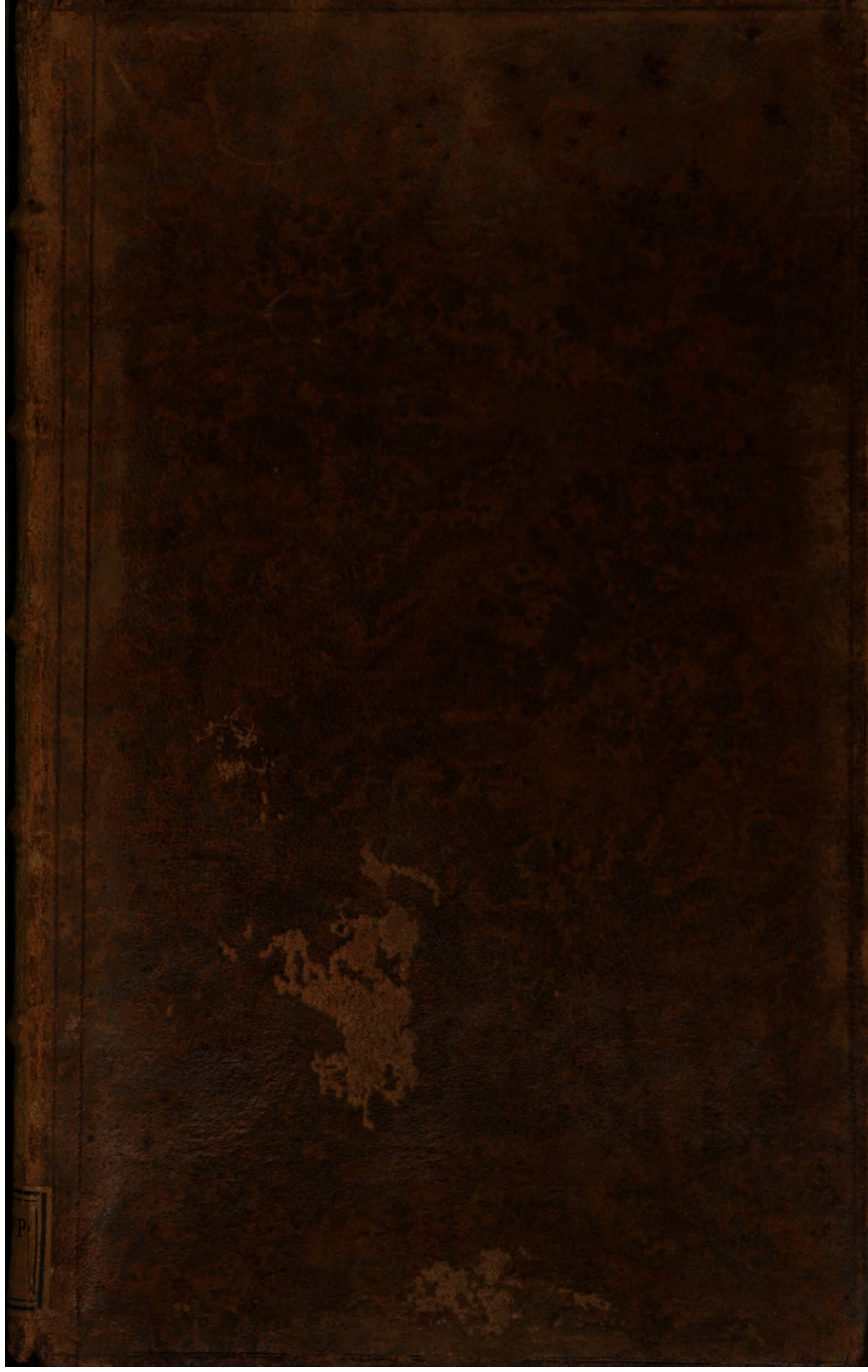

P.

zur Guss 31

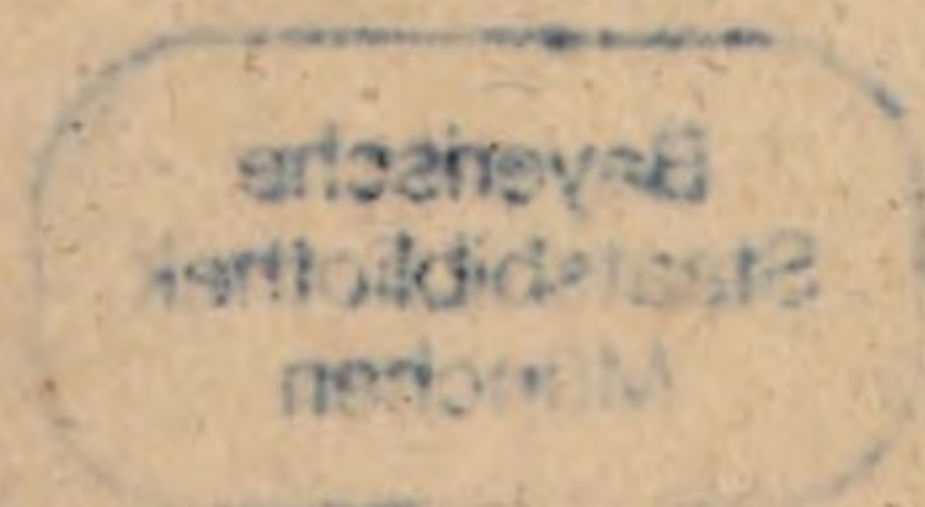
GVILIELMI DE HERTOOGHE
ICTI
OPVSCVLA
IVRIDICA

COLLEGIT RECENSUIT
VITAM AVCTORIS NOTIS ILLUSTRAVIT
IOANNES WVNDERLICH
I. V. D. MORAL. PROFESSOR
ET HOC ANNO GYMNASII RECTOR.

HAMBURGI
A. AER. CHR. CIOCCCLXVIII.

LITTERIS IEREM. CONR. PISCATORIS AMPLISS. SENAT.
GYMNAS. ET SCHOLAE PVBLICAE TYPOGRAPHI.

GUILLIELMI DE HERTOGHE

1671

OPVS
CLAVS
VARIOSA

COLLEGIT RECENSUIT

VITAM VICTORIS NOTIS ILLUSTRAVIT.

IOANNES WANDERLICH

I. V. D. MORAL. PROFESSOR

ET HOC ANNO GYMNASII RECTOR.

HAMBURGI

A. AER. CHR. CIOCCCLXXIII

LITTERIS HEREM. CONR. PISCATORIS AMPLISS. SENAT.
GYMNAS. ET SCHOLAE PUBLICAE TYPOGRAPH.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

VIRO

PERILLVSTRI ATQVE MAGNIFICO

MARTINO HIERONYMO

SCHELE

IVRECONSVLTO SVMMO

ET

INCLYTAE REIPVBLICAE HAMBVRGENSIS

CONSVLI SENIORI

GENERIS ANNORVM VIRTVTVM MERITORVM GLORIA

SPLENDIDISSIMO FVLGENTISSIMO

PATRIAE PATRI

ATQVE

SALVTIS PVBLICAE

STATORI ATQVE PROMOTORI

STRENVVO

MVSAGETAE INDVLGENTISSIMO
ET
PRAETER SVMMAM RERVM PVBLICARVM
PRIVATARVMQVE
IN IPSIS HIS ETIAM LITERIS
QVAE IVRISPRVDENTIAM MIRIFICE ORNANT
PERITIAM
HONORE
NON MVLTTO SED OMNI
PIA ATQVE OBSEQVENTISSIMA MENTE
COMPELLANDO
CVM VOTO
VT
DEVS OPTIMVS MAXIMVS
CVIVS NVTV RES HOMINVM GVBERNANTVR
SVB AVSPICATISSIMO ILLIVS REGIMINE
IPSVM
VTI SALVTIS PVBLICAE ITA LITERARVM
QVOQVE
CONSERVATOREM DIGNISSIMVM CERTISSIMVM
OMNIBVS BONIS
QVIBVS FELICITATIS HVMANAE SVMMA
ABSOLVITVR
LARGISSIME CVMVLARE VELIT
OPVSCVLA HAEC
PVBLICVM OBSEQVII ATQVE FIDEI OBSIDEM
EX FORMVLA ANTIQVA
D. D. D.
IOANNES WVNDERLICH.

VITA
GVILIELMI DE HERTOOGHE
INTERPRETE
CHRISTIANO WILDVOGELIO
ICto

IN PROGRAMMATE
ILLIVS DISPV TATIONI INAVGVRALI PRAEMISSO
IENAE D. XX. IVLII. CIOIOCCXXI.

NOTAS ADSPERSIT ET TELAM PERTEXVIT
EDITOR.

GUILLIELMI DE HERTOOGHE

CHRISTIANO WILDAOGELIO

IN PROGRAMMATE

DISPOSITIONI IN ACADEMIA PRAEMISSO

IN ACADEMIA PRAEMISSO

NOTA ADVERSUS ET TITULAM PERTINENT

IN ACADEMIA PRAEMISSO

IN ACADEMIA PRAEMISSO

IN ACADEMIA PRAEMISSO

OPUSCULA HARE

PUBLICUM ORATIONE ADVE PRAEMISSO

EX FORMULA ANTIQVA

D. D. D.

IOANNES WYDERLICH

GVILIELMVS DE HERTOGHE in lucem editus est *Hamburgi*, celeberrimo per totum orbem emporio X. Kal. Martii, aerae christianae **CICICXCIV.** patre, dum viveret, nobilissimo & integerrimo viro, **G**VILIELMO DE HERTOGHE, negotiationi maritimae dedito, originem ex nobili Brabantina familia, per plura secula illustri, ducente: quippe quae circa annum **CICIDLXXVIII.** cum Hispanica persecutio, cuius feritatem fera detestabitur posteritas, sub duce Albano patriam premeret, una cum aliis nobilibus, purioris religionis amore, Brabantiam relinquere, & *Hamburgi* asylum quaerere coacta, ab illo tempore inter familias *Hamburgenses* huiusque conspicua floret. Matrem agnoscit matronam lectissimam **SVSANNAM**, ex celebri apud *Frankofurtenses* **OCHSIORVM** domo prognatam.

Vtriusque parentis, aeternitate laeta iam fruentis, iacturam eo maiori pietate deplorandam **SIBI** arbitratur **NOSTER**, quo minus illi aliquid in **SE**

desiderari passi sunt, quod ad educationem & institutionem liberalis ingenii facere posset. Puerum enim sexennem, domi antea pro captu aetatis pietate & literis imbutum, in disciplinam tradiderunt *Reimaris* fratribus, Scholae Hamburgensis Collegis fidelissimis, quorum ductu prima studiorum fundamenta per octo annos posuit, hisque duumviris plurimum per omnem vitam Se debere lubens agnoscit.

A laudatis *Reimaris* dimissus, primae classis Scholae patriae adscriptus, praeclaram nactus est occasionem, in humanioribus atque elegantioribus studiis ulterius proficiendi, praeceuntibus tum Viro, omni praeconio digno, *Ioanne Alberto Fabricio*, SS. Theol. Doctore, tunc temporis Lycaeii Rectore, tum Viris de iuventute scholastica optime meritis, *Ioanne Hübnero*, in istius locum successore, & *Paulo Georgio Krüfikenio*, Conrectore, nunc emerito, quorum omnium tanta in Se proficitur merita esse, ut iis demerendis non sufficiat.

Biennio post¹⁾ habilis fuit iudicatus, qui ad publicas lectiones philosophicas, philologicas, atque historicas in inclyto Gymnasio audiendas admitteretur, quibus per integrum lustrum interfuisse, & adfi-

¹⁾ Anno nimirum cxcxcx. d. XVII. Maii, *Georgio Eliezer Edzardo*, quintum Rectore, civium Gymnasii numero adscriptus est.

assidue ab ore sex celebrium, qui tunc erant, Gymnasii Professorum, in omni literatura versatissimorum, laudati *Fabricii*, utriusque *Edzardi*, *Ioannis Mülleri*, *Balthasaris Mentzeri*, & *Ioannis Christophori Wolffii*, pependisse, nunquam IPSVM poenitebit.

Interea anno MDCCCXI. commodam occasionem nactus est, spectandi solennia electionis & coronationis Caesareae, quae tunc Francofurti peragebatur, nec tamen vacuum hoc tempus a studiis praeterlabi passus, sed Virorum Praecellentissimorum *Ioan. Chrph. Ochsi* & *Ioan. Godofr. Clemmii I. V. Doctorem*, & reipublicae Francofurtanae Senatorum, avunculorum SVORVM honoratissimorum, consilium sequutus, informatione beati *Arnoldi*, Gymnasii, quod ibi floret, tunc *Rectoris*, usus est, itemque Institutiones Iustinianaeas, explicante *Abrahamo Herwarto*, Iurium Candidato pereximio, prima vice audivit.

Hamburgum reversus ad patrium Gymnasium rediit, & non solum supra laudatis Professoribus constanter adhaesit, sed etiam lectionibus iuridicis *Chrph. Andr. Remeri*, Iurium Doctores, maximo cum fructu interfuit. 2)

)(5

Sic

2) Carmen seculare in primum Gymnasii Hamburgensis Iubilaeum, a NOSTRO d. XXIV. Aug. anno MDCCCXIII. scriptum, exhibet *b. Fabricius in Memor. Hamb. Vol. IV. pag. 93.*

Sic bene praeparatus anno cicioccxv. *Gieffensem* academiam adiit, ac ibidem iurisprudentiae studio totum SE dedidit, & quatuor celeberrimis Antecessoribus, Viris illustribus atque magnificis, *Bernbardo Ludovico Mollenbecio*, Academiae tunc Cancellario, nunc beato, *Melchiore Dethmaro Grolmanno*, in illius locum nunc suffecto, cuius etiam hospitio & convictu usus est, *Luca Frantzio*, & *Immanuele Webero*, facem praeferentibus, disciplinam iuris utriusque penitus introspexit, talemque SE gessit, ut publico inclytae Facultatis Iuridicae *Gieffensis* testimonio ornaretur, quo professa fuit,

EVM non solum modeste, laudabiliter, ac vitam, christiano homine dignam, vixisse, sed & collegia tam publici, quam privati iuris sedulo & magno cum fructu audivisse, ita ut hac ratione omnium bonorum benevolentiam, amorem & favorem sibi conciliaverit:

& licet a laudata *Gieffensium* Facultate summi in utroque iure honores EIDEM oblatis fuerint, eos tamen tunc modeste declinavit.

Cursu vero, uti vocant, iuridico *Gieffae* absoluto, e re sua esse putavit, vicinam *Wetzlariam*, Imperialis Iustitiae sedem adeundi, ibique, in numerum Practicantium relatus, singularem expertus est

est gratiam Viri perillustri *Georgii Melchioris de Ludolf, Sacr. Rom. Imp. Equitis & Imperialis Camerae Adsefforis*, qui non solum frequentissimum aditum Ipsi concessit, sed consilia quoque & bibliothecae instructissimae usum, ad iuris Cameralis cognitionem pleniorē adipiscendam, benigne est largitus. Obstrictum praeterea SE profitetur Viris consultissimis *Ioanni Vlrico a Gulchen, Christiano Chrph. Dimpfelio*, & imprimis, cuius hospitio utebatur, *Christiano Hartmanno a Gulich*, aliisque Imperialis Camerae Advocatis & Procuratoribus famigeratissimis, uberrimam occasionem in praxi proficiendi, calamumque in causis arduis exercendi, Ipsi suppeditantibus.

Denique cum Wetzlariae per annale fere spatium substitisset, adlectus celebritate huius *Salanae Academiae* ante biennium ad nos venit, atque non solum perpetua optimorum librorum lectione & meditatione, sed & consilio ac institutione Excellentissimorum huius Universitatis Antecessorum, ex quibus nominatim tum ME, tum Virum magnificum, *Ioannem Christianum Schroeterum*, laudare voluit, studia sua indies magis magisque auxit atque firmavit.

Et cum praeterea non in obscuro latere, sed in publica luce versari Sibi proposuerit, plus quam
decies

decies Opponentis, & bis Respondentis, spartam publice in SE suscepit: elaboratis quippe proprio Marte duabus dissertationibus, quarum priorem *ad § 2. Inst. de curator.* quam *Tribonianum circa Legem Laetoriam non errantem* inscripsit, ³⁾ sub MEO moderamine; posteriorem vero *de praescriptione centum annorum ecclesiae romanae non competente ad Nov. IX. & Auth. Quas actiones Cod. de SS. Eccles.* ⁴⁾ sub *Schröteriano* Praesidio γυμνασιας χάριν cum laude defendit.

Nunc tandem, suasu patronorum Viri Illustris atque Magnifici GERHARDI SCHROEDERI, Reipublicae Hamburgensis Consulis Regentis, ut & Viri Praecellentissimi CONRADI WIDOVII, eiusdem reipublicae Senatoris, ⁵⁾ nec non Viri Consultissimi IOAN-

³⁾ In eandem nuper admodum ivisse sententiam, libens laetusque animadverti, Virum Ampliss. atque Consultiss. *Ioannem Hieronym. Hetzerum*, Fautorem atque Amicum nostrum longe honoratissimum, in *diff. inaug. ad Legem Laetoriam*, Lips. MDCCCXLIX. pag. 49. & 53.

⁴⁾ Contrariae sententiae patrociniū in se suscepisse, inter omnes constat, praematura morte extinctum doctissimum *Ioan. Aug. Bachium*, Fautorem itidem nostrum, post fata etiam colendum, in *diff. inaug. de praescriptione centum annorum in actionibus ecclesiae romanae de iure civili*. Lips. MDCCCCL. cuius argumenta exhibet auctor der Unparth. *Critik über Juristische Schriften in und ausserhalb Deutschland*, I. Band pag. 530 seqq.

⁵⁾ Ad quem immortalis memoriae Virum, quum perillustri quondam ICTO & Consuli RVTGERO RVLANTO, meritorum amplitudine post fata etiam nunquam non laudando, Successor daretur, fasces tandem Consulares anno MDCCCXLII. Kalendis Decembris felicibus auspi-

IOANNIS FRIDERICI FÜRSENI, Advocatorum Ham-
burgensium Principis, 6) quorum singularem be-
nevolentiam atque favorem, dum Sui memor erit,
grata mente agnoscat, in patriam reversurus, ab
Ordine nostro *Licentiam*, adipiscendi Doctoris gra-
dum, modeste petiit. Noluimus deesse huic ho-
nestissimo desiderio, EVMQUE, duobus examinibus,
in iure utroque versatissimum, talemque inveni-
mus, cui academici honores optimo iure conferri
queant.

Occupatus iam est in elaboranda dissertatione
inaugurali *de reformatione iuris civilis circa cau-*
sas

auspiciis delati sunt: quemque merito, civitati patriae d. XIX.
Octobr. MDCCCLIV. iterum ereptum, cives magnopere doluerunt,
impensiusque adhuc dolent. Quemadmodum autem, uti laude
non est defraudandum, quicquid excellit; ita nulli dubitamus,
quoniam DIVI PATRIS filium natu minimum, Virum Nobilissimum,
Amplissimum, Consultissimum, IOANNEM PETRUM WIDOVIVM I. V. L.
& ob doctrinae praestantiam, virtutesque singulares commenda-
tissimum, atque, divina providentia ex voto annuente d. XIV.
August. anno superiori in Amplissimum Ordinem Senatorium
digne cooptatum, summo amore, summaque observantia cives
colant, precibusque ardentissimis summum, quod in coelis est,
numen, fatigent, ut, testata modis omnibus prudentia, fide at-
que solertia, illustriorque indies redditus praeclaris pro republica
patria laboribus, communem vitae humanae terminum quam lon-
gissime excedat, laudemque, gloriamque immo & decus NOMINIS
PATERNI nunquam non reportet atque adsequatur.

6) Cuius ex *Anna Elisabetha Vffelmannia* suscepta unica filia REBECCA
CATHARINA anno MDCCXVI. d. XIV. Octobr. felix atque auspica-
tissimum coniugium iniit cum reipublicae nostrae Oratore quon-
dam felicissimi ingenii atque facundissimo, illustri Syndico IOANNE
IVLIO SVRLANDO Icto, illudque per XXXII. annos suaviter etiam
coluit, anno quoque MDCCXLVIII. d. XXIII. Iulii marito orba
tristissimum hunc casum graviter quidem, simul tamen sapienter,
usque ad annum proxime elapsum, tulit, quo ipsa morti occubuit.

*fas matrimoniales, a Pontifice Romano per Ius
Canonicum perverse tentata, quam proxime in
publicum edet. Crastina vero luce hora X. ante-
meridiana l. un. Cod. Si Imperial. liberal. soc. sine
hered. decess. itemque hora II. pomeridiana Tit.
Digest. de serv. corrupt. ad ductum Compendii Lau-
terbachiani docta commentatione exponet.*

Haec WILDVOGELIVS.

His speciminibus in Alma Salana cum plausu
maximo editis, patrios lares repetiturus, magnam
Germaniae nostrae partem cum cura singulari per-
lustravit, salvusque sospesque ad suos rediit. Re-
diit, & quidem, quod laudi NOSTRO cedit non
vulgari, moribus adprime politus, pulcherrimis
optime instructus disciplinis. Rediit, quod Ei
perhonorificum est, tot tantisque cognitionis uti-
lissimae artium bonarum, imprimis iusti & aequi
sapientiae, quas SIBI indefesso constantique com-
paraverat studio, divitiis abundans.

Certe etiam non sine gloria tum in foro, tum
quoque in scholis suis privatis, quas sciendi cupi-
dis aperuit, in lucem eruditorum prodiit, dexte-
ritatemque atque eruditionem compluribus, quae
elegantiores, nec proletariam sane, iurispruden-
tiam satis superque testantur, scriptis, in publi-
cum

cum ab Ipso editis, adeo omnibus comprobavit, virtusque Ipsius ita emicuit, ut ab omnibus & singulis in maximo haberetur pretio.

His aliisque, qui virum bonum decent, laude nostra maioribus, occupatus laboribus, morbi, inopinato ingruentis, vi praepotenti rebus humanis est ereptus. Videbatur & corpore satis firmo, sanoque gaudere, sicuti etiam, Dei beneficio, semper gavissus fuerat. Accidit autem, quantum rescivimus, anno secundo statim post felicem suam reditum, ciccxcxxii. mense, nisi nos omnia fallunt, Augusto, ut caput NOSTRI, seu testa capitis, gravi contusione adflingeretur, non ab operculo, ut aliis accidisse meminimus, scrinii, sed lapsu potius arculae, scrinio non caute satis impositae.

Hic ipse casus subitaneus atque infaustus spes omnes, praeclarissimas etiam, honorum, digne partorum, studiorum, laborumque, ut fructus quam proxime colligeret exoptatissimos, penitus interceptit, immo prorsus inanes praeter omnem expectationem reddidit triduo post subsequuta mors viri doctissimi, humanissimi, atque longiori vita, si quisquam alius civium, dignissimi. Vicit enim, eheu! latentis morbi vehementia quaevis, etiam praesentissima, remedia. Vicit decretoria, quam
ipse

ipse Deus praefiniverat, hora, cuius, quae vitari non potuit, lege factum est, ut, exhaustis viribus, placide exspiraret, atque in ipso aetatis flore vitam cum morte commutaverit. Vixit annos XXVIII. adeoque virilem aetatem nondum adtigit. Satis interim Sibi in tanta vitae brevitate vixisse arbitramur EVM, qui mira pietate, reliquarum virtutum omnium fonte vero, limpido, uno, ad extremam illam vitae horam SESE nunquam non composuit!

TRIBONIANVS

CIRCA

LEGEM LAETORIAM NON ERRANS

SIVE

EXERCITATIO ACADEMICA

AD § II. INST. DE CVRAT.

CONTRA IACOB. RAEVARDVM

VARIOR. LIBR. I. CAP. XVII.

SVB PRAESIDIO

CHRISTIANI WILDVOGELII ICTI

HABITA

IENAE D. III IANVAR. CIOIOCCXX.

TRIBONIANVS

LEGEM LAETORIAM
NON ERRANS

SIVE

EXERCITATIO ACADEMICA

AD S. H. INST. DE EVRAT.

CONTRA JACOB. RAEVARDVM

VARIOR. LIBR. I. CAP. XVII.

SUB PRÆSIDIO

CHRISTIANI WILDVOGELII ICM

HABITA

LENAE D. III. JANUAR. MDCCCXX.

A

SAC. ROM. IMP.
 LIBERAE REIPUBLICAE
 HAMBVRGENSIS
 SENATVI

SPLENDIDISSIMO SACRVM!

VIRI MAGNIFICI, GENEROSI,
 NOBILISSIMI, AMPLISSIMI,
 CONSVLTISSIMI ATQVE PRVDENTISSIMI,
 PATRONI MAGNI,

Nisi ab ineunte aetate pius in patriam fuisset, oportune me excitasset CICERO, quando *lib. I. de Offic. cap. XVII.* ait. *Cum omnia ratione animoque lustraveris, omnium societatum nulla est gratior, nulla carior, quam ea, quae cum republica est uni-* *cuique nostrum: cari sunt parentes, cari liberi,* *propinqui, familiares: sed omnes omnium carita-* *tes patria una complexa est.* Haec mea erga patriam pietas me incitavit, ut Ienenenses has *primitias* (quas licet in se nullum habeant pretium, ipsis tamen DIIS consecrare solebant veteres) VOBIS PATRIAE

PATRES, offerrem, simulque sub initium redeuntis
 anni ex animo voverem, ut Vos, REIPUBLICAE
 HAMBURGENSIS FVL CRA, quam diutissime su-
 peresse iubeat, VOBISQVE ita adsistere velit, ut *liber-
 tatem, rem*, ut cum ICto PAVLO in l. 106. de R. I.
 loquar, *inaestimabilem*, quam peperere maiores, digne
 (quod votum publicum in frontispicio portae VESTRAE
 legitur) inter medias tempestates fervare & ad feram
 posteritatem transmittere valeatis. Valete & favete.
 Scripsi Ienae ipfis Calend. Ianuar. MDCCXX.

MAGNORVM NOMINVM VESTRORVM

Cultor observantissimus

GVILIELMVS DE HERTOGHE

PRAE-

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Academicam hanc exercitationem, qua TRIBONIANVM ab iniuria eorum liberavi, qui eum *in* § 2.

I. de curat. errasse aiunt, TRIBONIANVM NON ERRANTEM inscribere placuit, exemplo STRAVCHII qui Dissertationem suam *ad Auth. Quas actiones.*

C. de SS. Eccles. IRNERIVM NON ERRANTEM inscripsit. Iis *quibus*, uti C. SILIVS Consul Romanus aiebat apud TACITVM *Annal. lib. XI. Cap. VI. v. 3. fori tabes pecuniam adfert*, opellam hanc non arri-
furam esse facile praevideo. Sed sciant isti, nec iis haec scripta esse. Alios exspecto Lectores, qui Antiquitatum Romanarum & Literarum elegantiorum studium cum studio Iurisprudentiae coniungunt, benignari, genuinum legum Romanarum sensum non nisi ex antiquitate Romana erui posse. Hi, si hunc partum ab homine, libris fere omnibus, ut in peregrinationibus Academicis fieri solet, destituto, profectum, non improbandum esse censeant, animum addent maiora tentandi.

*Tribonianus circa legem lactoriam non
errans, sive Exercitatio Academica ad
§ II. Inst. de curat. contra Iacobum
Raevardum, Varior. Lib. I. Cap. 17.*

§ I.

Quanquam TRIBONIANVS, dum Imp. IUSTINIANO non solum auctor suaeque fuit, ut rude & indigestum veteris Iurisprudentiae Chaos in ordinem, licet non perfectum, tamen pristino perfectiorem, redigi curaret, & Imperiali auctoritate roboraret, sed ipse etiam cum fociis immensum hoc opus a multis frustra optatum tentatumque ¹⁾ perfecit, adeo de omni posteritate meritis sit, ut ea nunquam pro dignitate gratias ei referre possit; tamen, nescio quomodo, factum est, ut loco laudum, quas expectare merito suo potuit, non nisi vituperationes a plurimis tulerit, ita ut ignorantiam, foecordiam, imperitiam, stupiditatem, & quid non? TRIBONIANO exprobrari passim videas. ²⁾

§ II.

¹⁾ CICERONEM de Iurisprudentia in formam artis redigenda librum scripsisse, testatur AULVS GELLIVS. *Noct. Attic. Lib. I. Cap. XXII.* qui tamen iniuria temporum deperditus est. IVLIVM CAESAREM quoque de emendanda Iurisprudentia cogitasse, refert SVETONIUS TRANQVILLVS in eius Vita cap. XLVI. *Ius Civile, ait, ad certum modum redigere atque ex immensa diffusaeque legum copia optima quaeque & necessaria in paucissimos conferre libros destinabat. Talia agentem atque meditantem mors praevenit.* De multitudine infinita legum etiam conqueritur TACITVS Annal. Lib. III. Cap. XXV. *Vti antehac flagitiis, ait, ita tunc legibus laborabatur.* De compilationibus trium Codicum GREGORIANI, HERMOGENIANI & THEODOSIANI, cum eas nemo ignoret, nunc nihil dico.

²⁾ Acerrime in TRIBONIANVM inuectus est ex veteribus PROCOPIVS CAESAREENSIS in *ἀνecdotois* sive, ut NICOLAUS ALEMANNVS,

§ II.

Equidem TRIBONIANVM interdum aliquid humani passum esse, non nego, neque id ipse a se alienum esse putavit.³⁾ Ita recte in eo puto reprehendi, quod veterum ICtorum scripta ex quibus sua compilavit, concremaverit & non potius integra servaverit atque ad posteritatem transmiserit;⁴⁾ quod leges similes evitare

A 4

non

MANNVS, qui hunc PROCOPII partum primus ex Bibliotheca Vaticana protulit, vocare mavult, Historia arcana, ubi inter alia TRIBONIANO obiicit, quod non solum prae sordida avaritia leges pretio finxerit & refinxerit, sed etiam adulatorem adeo abiectum egeret, ut IUSTINIANO dixerit: *se vereri vehementer, ne ob singularem pietatem in coelum improvise surriperetur*, num. 184. Hunc peculiari opere refutandum sibi sumpsit IOHANNES EICHELIVS, in Academia Iulia quondam Antecessor, & vel ex eo potissimum redarguit, quod antea de TRIBONIANO optima quaeque idem scripserit, eumque *Lib. I. de bell. Persic. virum moribus & disciplina omnium artium nulli secundum*, appellaverit. Nec idem PROCOPIVS in ἀνεκδ. ipsi IUSTINIANO pepercit, quem *Daemona, furialem bestiam ad evertendum orbem natam*, appellare non erubuit, cum eundem βασιλέα προμηδέσσαν και διαφερόντως επιμελέσαντον in alio libro περι κτισματ. salutaverat. Proinde fidem nullam meretur, qui ore adeo duplici loquitur.

3) Ingenue ore Principis sui in l. 2. § 14. C. de vet. iur. enucl. profitetur, *imbecillitatem humanam sibi aliisque naturaliter inesse, adeoque omnium habere memoriam & penitus in nullo peccare, divinitatis magis quam mortalitatis esse.*

4) Quantum lumen Iurisprudentiae Romanae accendi posset, si integra veterum ICtorum scripta ad nos pervenissent, facile colligimus ex usu Fragmentorum CAII & ULPIANI aliarumque Iurisprudentiae Ante-Iustinianae reliquiarum, quas diligentissime collegit & explicavit ANTONIVS SCHVLTINGIVS in *Iurisprud. Ante-Iustinian.* nec non ex usu Codicis Theodosiani, quo ad Iustinianum Codicem recte intelligendum carere non possumus, uti eleganter & operose ostendit IACOBVS GOTHOFREDVS in *Comment. ad Cod. Theod.* Licet enim haec omnia citra crimen falsi ad correctionem Iuris Iustiniani allegari nequeant l. 2. § 19. C. de vet. iur. enucl. ad illustrationem tamen & meliorem intellectum allegare, nusquam prohibitum est.

non omnino potuerit, ⁵) quod veteris dissensionis reliquias in Digesta retulerit, ⁶) quod ordinis non semper ex-

⁵) Leges similes in Digestis CXXXVIII. numerat GUIDO PANCIROLLVS in *Thesaur. var. lect. lib. I. Cap. XVIII.* Eum quidem in multis in TRIBONIANVM iniurium esse, facile crediderim. Puto enim leges similes raras esse, uti ipse ominatur Imp. in *Const. Tanta. de Conf. Dig. § 14.* Occurrere tamen interdum, non dubitandum. En exempla. 1) vid. l. 21. D. de probat. ibi: *semper necessitas probandi incumbit ei, qui agit.* l. 8. C. eod. ibi: *frustra veremini, ne ab eo, qui lite pulsatur, probatio exigatur.* l. 23. C. eod. ibi: *Actor, quod adseverat, probare se non posse profitendo, reum necessitate monstrandi contrarium non adstringit.* 2) Vid. l. 56. § 1. C. de Episc. Aud. ibi: *non liceat parentibus filios vel, filias quocunque modo e monasterio abstrahere.* § Nov. CXXIII. cap. 41. ibi: *Interdicimus parentibus, filios suos monasticam vitam eligentes ex Venerabilibus monasteriis abstrahere.* Non tamen huc referendae leges eadem, quae interdum in Codice sub diversis titulis occurrunt. ex. gr. l. 6. C. de Episc. aud. quae eadem est cum l. 29. C. de appell. & l. 12. C. de Episc. aud. quae eadem est cum l. 6. C. de spect. & scen. nam id summo studio factum est, uti ipse Imp. testatur in *Const. Tanta. de Conf. Dig. § 14.*

⁶) Recte observat IANVS VINCENTIVS GRAVINA de *Orig. Iur. Civil.* p. 84. *Discordiae, quae inter veteres Ictos fuit, plura in libris iuris superesse vestigia, multasque reperiri conflictantium inter se scriptorum reliquias, quas Tribonianus cavere non potuit, quamvis Iustinianus mirum locorum concordiam polliceatur.* En exempla. 1) Qu. si quis in aliena tabula bona fide pinxerit, cuius fiat? PAVLVS opinatur: *picturam cedere tabulae* l. 23. § 3. D. de R. V. ibi: *Id, quod in charta mea scribitur aut in tabula pingitur, statim meum fit, licet quidam de pictura contra senserint, propter pretium picturae: sed necesse est, ei rei cedi, quod sine illa esse non potest.* CAIVS contra sentit: *tabulam cedere picturae.* l. 9. § 2. D. de A. R. D. ibi: *Non uti literae chartis membranisque cedunt, ita solent picturae tabulis cedere: sed ex diverso placuit, tabulas picturae cedere.* CAII sententiam amplexus est Imp. in § 34. *Inst. de rer. div.* 2) Qu. si id, quod in diem vel sub conditione debebatur, pure legatum sit, postea vero dies vel conditio vivo adhuc testatore exstiterit, an utile adhuc maneat legatum? PAVLVS putat, ex post facto inutile fieri l. 82. pr. D. de leg. II. ibi: *quod si vivo testatore annus superveniat, dicendum est inutile effici legatum, quan-*

exactam rationem habuerit, ⁷⁾ quod vestigia Ethnicismi in Iure reliquerit, ⁸⁾ quod non plus temporis tam arduo negotio impenderit, ⁹⁾ & quae sunt innumera alia, ad singula enim nunc descendere non licet. Acerbitatem tamen, qua virum hunc, quem cum maximis in tota antiquitate ICTis (at quantum ¹⁰⁾ hoc est?) comparari posse censeo, ¹¹⁾ infectari nonnulli gaudent, probare

A 5

non

quanquam constiterit ab initio. PAPINIANVS contra existimat, utile manere, quia semel constitit l. 5. D. ad L. Falcid. ibi: *nec, si vivo testatore dies venerit, aut conditio fuerit impleta, fiet irritum, quod semel competit.* PAPINIANI sententiam suam fecit Imp. in § 14. Inst. de legat. Misere se torquent interpretes ad haec concilianda. Quos refellere angustia chartae non permittit. Confer NICOLAVM de PASSERIBVS ICTum Patavinum in Concil. cunct. Leg. qui licet titulo libri cunctas leges se conciliaturum promittat, haec tamen loca se conciliare non posse fatetur. pag. m. 155. n. 23. & pag. 608. n. 10. seq.

- ⁷⁾ Ad ordinem defendendum, multi multa scripserunt. Sunt tamen plurima, quae in eo desiderari possunt, ad quae nunc descendere non vacat. En exemplum. Sub finem lib. IV. D. titulum: *de receptis, qui arbitrium receperunt, ut sententiam dicant*, statim subsequitur titulus: *Nautae, caupones, stabularii ut recepta restituant.* Quod nondum solide haecenus excusatum est, verbo *de receptis* connexionem miseram & ieiunam suppeditante.
- ⁸⁾ Ethnicismum manifesto redolet l. 6. § 7. D. de re milit. ubi ARRIUS MENANDER ICTus Ethnicus refert, Imp. HADRIANVM rescripsisse: *In eum non esse animadvertendum, qui se vulneravit, vel alias mortem sibi conscivit, si impatentia doloris, aut taedio vitae, aut morbo (de furore nihil dico) aut pudore mori maluit.*
- ⁹⁾ Praecipitantia, uti noverca iustitiae est, dicente Pontifice in Clement. Pastoralis §. praehabitis, de sentent. & re iudic. ita etiam mater errorum.
- ¹⁰⁾ Quanto in pretio apud Veteres ICTi fuerint, vel unius VLPiani exemplo manifestum est, quem Imp. ALEXANDER non solum amicum in l. 4. C. de contrah. stipul. sed etiam Parentem suum in l. 4. C. de locat. & conduct. nominat.
- ¹¹⁾ Sane quid nobis profuissent VLPiani & PAPINIANI, nisi venisset TRIBONIANVS, qui eorum effata in ordinem redeegisset, & Imperiali auctoritate roborari curasset? Nunc illorum effata non publicae leges, sed opiniones privatae forent.

non possum, cum levia παραρτήματα aliis maximis ipsius meritis facile possint condonari, & dubitari omnino possit, annon rigidi ipsius Censores, si ardua emendandae Iurisprudentiae sparta ipsis imponeretur, plures commisuri essent errores, quam nunc TRIBONIANO exprobrare valent.

§ III.

Imo, quod maius est, multa, fere dixerim, plura inter ea, quae TRIBONIANO exprobrantur, ita comparata sunt, ut, si penitus inspexeris, non in TRIBONIANVM, sed in eius Censores (qui maximus est eorum, qui iniustam patiuntur censuram, triumphus) error redundet. Ad haec merito etiam, si recte iudico, referri potest, quando IACOBVS RAEVARDVS ¹²⁾ *Lib. I. Varior. cap. XVII.* erroris ¹³⁾ TRIBONIANVM accusat ex eo, quod § 2. *Inst. de Curator.* ¹⁴⁾ ille asserat: *Invitos adolescentes curatores non accipere*, quam sententiam ex iure veteri & antiquissima LEGE LAETORIA repetiisse, ait, cum tamen eam iam pridem per constitutionem Imp. MARCI ANTONINI PHILOSOPHI abrogatam esse, ignorare ille non debuisset. At, quemadmodum pro TRIBONIANO praesumptio militat, ipsum ius, quod sua aetate obtinuit,

¹²⁾ Hic RAEVARDVS, patria Brugenfis & Antecessor Duacaenus fuit, & praeter Variorum sive de Iuris ambiguitatibus libros V., scripsit etiam 1) Commentarium ad *Tit. Pand. de Reg. Iur.* 2) de auctoritate prudentum librum singularem, 3) Protribunalium librum singularem, 4) de Praejudiciis libros II. Forte etiam alia.

¹³⁾ Ita RAEVARDVS l. c. *Notanda est TRIBONIANI negligentia, qui ius vetus & abrogatum pro novo mira fraude, ne dicam inscitia, nobis obtrusit.*

¹⁴⁾ DIONYSIVS GOTHOFREDVS in *Notis ad h. §. Lit. I.* videtur quidem cum RAEVARDO facere. At is sibi non constat: sed nobiscum facit, ad *l. 13. § ult. D. de tut. & cur. dat. Lit. E.*

tinuit, & in quo per omnem vitam versatus est,¹⁵⁾ melius, quam hunc Censorem, tot saeculis posteriorem, scivisse; ita ex ipsis, quae apud veteres de LEGE LAETORIA, eiusque, non tam abrogatione, quam extensione, supersunt, monumentis demonstrari posse, existimo, nihil esse, quod TRIBONIANO obiici hac in parte possit.

§ IV.

Quod dum in me fuscipio, confido, neminem vitio mihi versurum, quod pro ea, quae est in re publica literaria sentiendi libertate, a ICTO hoc magni nominis modeste dissentiam, sed cogitaturum potius secundum Impp. VALENTINIANI & VALENTIS in l. 5. C. de offic. Rect. prov. monitum: *Etsi minor veritatem investigaverit, nullam maiori irrogari iniuriam;*¹⁶⁾ cumque videam, Excellentissimum Hallensium Antecessorem DN. BÖHMERVUM, cuius merita veneror, in annotationibus, quas ante annum ad Inst. edidit. d. § Lit. Z. sententiam RAEVARDI, sine sufficienti, uti videtur, examine amplexum esse, spero, Eum pro sua humanitate si quid habet, quod ad defendendum RAEVARDVM faciat, communicaturum.

§ V.

¹⁵⁾ Sane si TRIBONIANO, sive potius ipsi Imp. IUSTINIANO, qui omnia sua fecit, non amplius, quando aliquid de iure sua aetate obtinente affirmat, credere volumus, quaenam inde oriretur Iuris omnis incertitudo?

¹⁶⁾ Cum haec iam scripsissem, vidi non solum VINNIVM ad § 2. Inst. de curat. sed etiam ERASMVM VNGEPVR, in hac Salana quondam Antecessorem, in Exercit. Iustinian. IV. Qu. X. iam ante me RAEVARDVM refutasse, quo ipso non parum in sententia mea firmatus fui. Deprehendi quidem, me interdum (ut fieri solet, quando plures eandem sententiam tuentur) iis ipsis armis uti, quibus illi iam ante me usi fuerant. Non pauca tamen me de meo adiecisse, quilibet facile animadvertet.

§ V.

Nititur autem tota accusatio, quam contra TRIBONIANVM adfert RAEVARDVS, potissimum IVLII CAPITOLINI auctoritate, ¹⁷⁾ dum ille de M. ANTONINO PHILOSOPHO scribit: *De curatoribus, cum ante non nisi ex lege Laetoria propter lasciviam vel propter dementiam darentur, ita statuit, ut omnes adulti curatores acciperent, non redditis causis.* Huius historici verba, etiamsi TRIBONIANO contraria essent, dubitari tamen omnino posset, annon in re iuridica maior huic, ceu ICto, quam illi, ceu Historico, fides habenda sit. At, quod maius est, haec CAPITOLINI verba ne quidem iis, quae *in paragrafo nostro* TRIBONIANVS profert, contraria sunt, uti nunc imus demonstratum.

§ VI.

Vt autem totam rem a prima origine repetamus, sciendum est, legibus XII. Tabularum pupillis quidem de tutela prospectum fuisse, ita, ut his legibus alia tutela fuerit *permessa*, ¹⁸⁾ quae est testamentaria, alia *data*, quae

¹⁷⁾ Adducit quidem RAEVARDVS etiam locum CICERONIS *Lib. III. de Offic. Cap. XV.* at, cum CICERO ibi tantum dicat: *circumscriptionem adolescentum lege Laetoria vindicatam fuisse* (quod forte alio legis capite factum, quam eo, de quo loquitur CAPITOLINVS, uti coniicit IACOBVS GOTHOFREDVS *in Comment. ad l. 2. Cod. Theod. de donat.*) non autem, uti, nescio quo consilio, substituit RAEVARDVS: *circumscriptioni adolescentum abunde provisum esse*, parum inde lucis, quoad quaestionem praesentem: *an curatores adolescentibus, invitis, nec ne, dati fuerint?* expectari potest. Ad textus, quos ex Iure Iustiniano pro se adducit RAEVARDVS, respondimus infra § X.

¹⁸⁾ Huc alludere Imperatorem, quando § 1. *Inst. de tutel.* post SERVIVM & PAVLVM *in l. 1. pr. D. cod.* tutelam esse ait vim ac potestatem, Iure Civili *datam ac permissam*, recte ab aliis observatum est.

quae vocatur legitima; ¹⁹⁾ ²⁰⁾ quoad curatores vero, adolescentibus *propter aetatem* dando, his legibus nihil cautum fuisse. Nec obstat, quod *ULPIANVS* ait in *Fragm. tit. 12. § 1. Curatores quosdam legitimos esse & ex lege duodecim tabularum dari*: nam loquitur, uti ex § seq. apparet, de curatoribus, qui *propter furorem aut prodigalitem*, ²¹⁾ non de iis, qui *propter aetatem* dantur: *iunct. § 3. Inst. de curat. & l. 13. D. de curat. furios.*

§ VII.

Postea cum viderent Romani, aetatem minorum adhuc admodum lubricam & multis fraudibus & captio-

¹⁹⁾ *Lege duodecim tabularum permissum est parentibus*, inquit *CAIVS*, liberis suis sive foeminini sive masculini sexus, si modo in potestate sint, tutores testamento dare *l. 1. pr. D. de test. tut. iunct. § permissum. 3. Inst. de tutel. Quibus autem testamento tutor datus non est, his ex lege duodecim tabularum adgnati* (iure novo etiam cognati *Nov. CXVIII. Cap. 5. & Auth. sicut haereditas. C. de legit. tutel.*) *sunt tutores, qui vocantur legitimi. pr. Inst. de legit. agnat. tutel.*

²⁰⁾ Tertia species tutelae, nimirum *dativa*, legibus XII. tabularum incognita erat, quippe quae per posteriores leges, sc. *ATILIAM*, quoad urbanos, & *IULIAM TITIAM*, quoad provinciales, primum inducta. *pr. Inst. de Atil. tut.*

²¹⁾ Ratio, cur proximis agnatis ab ipsa lege deferatur cura furiosorum & prodigorum, non item minorum, haec adfertur a *REINHARDO BACHOVIO ad tit. D. de curat. furios.* quia quoad furiosum & prodigum, seu facultate testandi destitutum, adhuc spes est certa succedendi, quod secus est quoad minorem, quippe qui testamentum facere & cognatos praeterire potest. At haec ratio non videtur esse universalis. Quid enim si furiosus aut prodigus iam ante furorem aut prodigalitem fecerit testamentum? quod utique valet § 1. *Inst. quib. non est permiss. fac. test.* Quid si furiosus tempore lucidi intervalli testamentum faciat? uti potest *d. § 1.* Quid si furiosus aut prodigus liberos habeat, non tamen filium eius aetatis, ut ipse patris curam (quod alias potest, si probus sit, *l. 1. in fin. D. de curat. furios. & l. 12. § 1. D. de tut. & cur. dat.*) suscipere valeat?

nibus eorum, qui aliena imbecillitate ad suum lucrum abuti norunt, obnoxiam esse, adeoque aliorum consilio & adfidentia egere, lata est LEX LAETORIA,²²⁾ per quam, ut CAPITOLINO credamus, constitutum est, *ut minoribus curatores dentur, at non nisi propter lasciviam vel propter dementiam,*²³⁾ hoc est, uti optime explicat, VINNIUS *ad § 2. Inst. de curat. non promiscue omnibus, sed lascivioribus & dissolutius viventibus, aut qui ingenio nimis hebeti essent, mentisve suae non satis compotes, & fortassis ob alias etiam*

²²⁾ Per hanc ipsam LEGEM LAETORIAM primum maiorenitatem (sit venia verbo) XXV. annis maiorem definitam & inde legitimam aetatem dictam fuisse, recte probavit BRISSONIVS *lib. III. Antiquit. cap. II.* idque evidentissime patet ex *l. 2. Cod. Theod. de donat. (lib. 8. tit. 12.)* ubi annos legis Laetoriae egredi idem est, quod legitimam complere aetatem. Vnde lubenter adfentior viris doctissimis, qui PLAVTVM per legem *quinam vicenariam*, cuius meminit in PSEVDULO *Aët. I. Sc. 3. v. 68.* hanc nostram intellexisse opinantur. Meminit etiam LEGIS LAETORIAE nominatim CICERO *lib. III. Officior. cap. XV. & lib. III. de natur. Deor.* Item SVETONIVS *lib. IV. Praetor.* (iniuria temporis deperdito, allegato tamen a PRISCIANO Grammatico *lib. VIII.*) Plura legis huius fuerunt capita, de quibus nunc non est agendi locus. Collegerunt ea ex sparsis veterum monumentis IACOBVS GOTHOFREDVS in *Comment. ad Cod. Theod. ad d. l.* IANVS VINCENTIVS GRAVINA *de Orig. Iur. Civ. lib. III. cap. 35.* Quo anno haec lex lata fuerit, fatetur se ignorare GOTHOFREDVS d. l.; eam tamen antiquissimam & tempore liberae reipublicae latam esse, plusquam manifestum est.

²³⁾ Verba CAPITOLINI *propter lasciviam vel propter dementiam* interpretatur RAEVARDVS *propter prodigalitatem vel propter furorem.* At pessime. Sane furiosis & prodigis, etiamsi maiores XXV. annis sint, iam legibus XII. tabularum de curatela prospectum erat, ut adeo, si haec mens esset, LEGE LAETORIA plane non opus fuerit. Rectius accipit VINNIUS *lasciviam*, pro vita dissoluta, *dementiam*, pro ingenio hebeti, menteque sui non satis compote. Si verbum *dementiae* urges, quod magis aliquid importare videtur, respondeo, verba in historico non adeo captari posse, cum ille non tam accurate, ceu ICTUS, loqui soleat.

etiam causas, quas exprimere, & magistratui probare debebant, qui curatorem iis dari postularent. Vel, uti hactenus recte, ipse RAEVARDVS: Veteri iure, qui curatorem postulabat,²⁴⁾ causam, cur eum dari desideraret, exprimere debebat: eaque cognita, si iusta videretur, dabat magistratus curatorem: sin iniusta, denegabat. Quomodo autem RAEVARDVS adfirmare possit, TRIBONIANVM § suum 2. *Inst. de curat.* ex hac LEGE LAETORIA repetiisse, ego certe non video, cum quaestio illa: *an minores inviti curatores accipiant, nec ne*, hac lege plane non tangatur. Certe minores, qui moribus compositis erant, & administrationi rerum suarum sufficere credebantur, ex hac lege plane non accipiebant curatores, adeoque, quoad hos, ridiculum est quaerere, *utrum inviti an sponte eos acceperint?* Caeteri minores, qui moribus dissolutionibus erant, & administrationi rerum suarum non sufficiebant, ex hac lege curatores quidem accipiebant, *an autem inviti nec ne*, ex hac lege non apparet. Ponamus autem, TRIBONIANVM § 2. ex hac lege repetiisse, tunc fane sequeretur, minores, qui administrationi rerum suarum *propter lasciviam aut propter dementiam* non sufficiebant, quibus solis tunc curatores dabantur, *invitos non accepisse curatores*, quod fane sententiam nostram firmaret, uti *ex § seq.* constabit.

§ VIII.

²⁴⁾ Id quidem gratis supponit RAEVARDVS, ex LEGE LAETORIA alios minoribus curatores petiisse. Sane, cum ex iure Iustiniano constet: *alios minoribus curatores petere non potuisse, sed ipsos sibi ipsis.* Vid. l. 2. § pen. & ult. D. qui pet. tut. vel cur. praesumitur, idem iuris fuisse tempore LEGIS LAETORIAE, donec contrarium probetur.

§ VIII.

Quid nunc novi statuerit Imp. M. ANTONINVS PHILOSOPHVS, videamus. Ille, eodem CAPITOLINO teste, statuit: *ut omnes adulti curatores acciperent, non redditis causis.* Quod optime iterum interpretatur VINNIVS d. l. sc. *quoniam odiosum erat allegare causas, quas lex Laetoria requirebat, & pudorem eorum, quibus curator dabatur, sugillabat, ex hac constitutione ANTONINI omnes adolescentes indiscriminatim curatores accipere poterant, remissa necessitate allegandi & probandi causas, ob quas peterentur.* At, ubi vel verbulum in hac nova constitutione reperitur, ex quo colligi possit, in posterum minoribus *etiam invitis* ²⁵⁾ curatores dando esse? ²⁶⁾ Sane accipiunt *omnes*, sed, *si velint, si petant.* Si enim ii, qui ex LEGE LAETORIA curatores acceperunt, non invitati eos acceperunt (quod largiri debent adversarii, quamdiu TRIBONIANVM § 2. *Inst. de curat.* ex LEGE LAETORIA repetisse aiunt, uti § *praec. evictum*) nunc idem dicendum de omnibus, ad quos extensio facta est. Quod si autem quis forte ex verbis CAPITOLINI, *omnes adulti curatores accipiunt*, necessitatem accipiendi inferre

²⁵⁾ Recte omnino MANZIUS Ictus Bavarus ad § 2. *Inst. de curat.* ait: cum constitutio ANTONINI in favorem minorum introducta sit, & quilibet favori suo renunciare possit. l. pen. C. de paci. adhuc ipsorum arbitrio relinquendum esse, utrum curatores habere velint, nec ne.

²⁶⁾ Etiam si probari posset, quod tamen probari poterit nunquam, per constitutionem Divi MARCI invitati minoribus curatores datos fuisse, tamen ad minimum aetate IUSTINIANI contrarium ius obtinuisse ex § 2. *Inst. de curat.* pateret. Et ne sic quidem errasset TRIBONIANVS, cum de iure, sua aetate obtinente, loquatur. Quam obiectionem, etiam si hypothesis ipsius vera esset, videtur praevidissee RAEVARDVS circ. fin. At, eo ut deveniamus, non est opus.

inferre velit, is eadem opera idem inferat ex verbis TRIBONIANI *in pr. Inst. de curat.* ibi: *masculi puberes & foeminae viri potentes usque ad vicesimum quintum annum curatores accipiunt.* Quae tamen intelligenda esse cum conditione: *si velint*, sequens § 2. liquido demonstrat.

§ IX.

Nunc ostendamus, etiam post M. ANTONINI Imp. constitutionem, minores ad curatorem accipiendum non coactos, sed talem, non nisi iis petentibus & desiderantibus, dari solitum fuisse. Quod manifesto evincunt, & recentiorum Ictorum responsa & posteriorum Imperatorum rescripta.²⁷⁾ Ita PAPINIANVS in l. 13. § *ult. D. de tut. & curat. dat.* ait: *Minoribus annorum desiderantibus curatores dari solent.* PAVLVS in l. 43. § 3. *D. de procur.* ait: *Is, qui curatorem praesenti petat, non aliter audietur, nisi adulto consentiente, quod si absenti, ratam rem eum habiturum, necesse habet dare.* MODESTINVS in l. 2. § *ult. D. qui pet. tut. vel cur.* ex VLPIANO refert: *non licere, alium minori curatorem petere, sed ipsum sibi ipsi, & ex PAVLO: Curatorem ignorante nec mandante pupilla, non recte ei a tutore petitum videri.* Porro Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMINIANVS in l. 3. *C. de in integr. restit.* rescribunt ATTIANO minori: *Interesse, utrum ille curatorem habeat, an non habeat*, unde sequitur, non omnes minores,

²⁷⁾ Omnes textus in hoc § pho allegatos, ceu sententiam ipsius funditus evertentes, caute praeterit RAEVARDVS, quod & ipsum indicium malae causae satis evidens est.

res, *sc. si non petierint*, curatores habuisse.²⁸⁾ His textibus, quos a VINNIO aliisque pro sententia nostra iam allegatos esse video, unum, primus, quod sciam, adiicio, qui, nisi me omnia fallunt, totam controversiam decidit. Exstat ille in *l. 6. C. qui pet. tut.* ubi Imp. ALEXANDER OTALICIAE matri rescribit: *Matris pietas instruere te potest, quos tutores filio tuo petere debes. Petendi autem filiis curatores necessitas matribus imposita non est, cum* puberes minores annis viginti quinque ipsi sibi curatores, si res eorum exigit, petere debeant. Quo textu, quid possit esse clarius ego non video; si enim minores curatores non petunt, *nisi cum res eorum exigit*, sequitur omnino, eos non semper, multo minus invitos, curatorem accipere.

§ X.

Supereft, ut ad leges obstantes,²⁹⁾ quas ex Iure Iustiniano pro se allegat RAEVARDVS, respondeamus. Primum provocat ad *l. 33. § 1. D. de administr. & peric. tut.* ubi CALLISTRATVS Ictus ait: *Officium tutorum curatoribus constitutis finem accipit.* At quis non videt, sensum esse: *si curator constituatur*, nec ullam necessitatem constituendi inde inferri posse; alias enim tutela finitur pubertate. *pr. Inst. quib. mod. tutel. fin.* non constitutione curatoris. Deinde allegat *l. 5. § 5. D. eod.* ubi VLPIANVS ait: *Sacris constitutionibus*

²⁸⁾ Optime etiam huc adducit VINNIVS loca alia, in quibus adolescentes sine curatoribus propositi inveniuntur, v. gr. *l. 7. § 2. D. de minor. l. 1. & l. 7. C. qui pet. tut.*

²⁹⁾ Quemadmodum Antinomia non praesumitur, cum leges legibus concordare censeantur *l. un. C. de inoff. donat.* ita etiam hoc loco eam adesse, falsissimum est.

bus eum, qui tutelam administravit, iuberi, pupillum suum puberem factum admonere, ut sibi curatores petat. At quid inde? num admonitiones & consilia necessitatem adferunt, ut iis pareant minores? praecipue cum iis arbitrium petendi aut non petendi curatores aliis legibus datum fuerit. Tandem confugit ad l. 1. § ult. D. de minor. ubi VLPIANVS ait: *Hodie*³⁰⁾ *in aetatem usque viginti quinque annorum adolescentes curatorum auxilio reguntur, nec ante rei suae administratio eis committi debet, quamvis bene rem suam gerentibus.*³¹⁾ At recte responsum est ab aliis, VLPIANVM loqui de curatoribus non constituendis, sed constitutis, ita ut minoribus haec constitutio, quae semel placuit, amplius displicere nequeat. Neque id in iure rarum est, postea necessitatis fieri, quod antea voluntatis fuerat. Ad quam sententiam firmandam Illustris DN. BERGERVS in *Resol. LL. obstant. tit. de curat.* adducit l. seq. 2. eod. quae eiusdem VLPIANI est, verb. *ad rem suam recipiendam.* Haec-

B 2

nus

³⁰⁾ Aurea sunt, quae habet B. STRUVIUS in *Evolut.* ad Ex. XXXI. Th. VII. *Sensus illius textus hic est: hodie, abrogata sc. LEGE LAETORIA, adolescentes non solum, qui malis moribus & luxui dediti sunt, sed omnes, ob fragile iudicium curatorum auxilio reguntur. Non igitur deceditur hic, quod inviti teneantur accipere curatores, sed respectus habetur ad antiquam LEGEM LAETORIAM, qua non indistincte minoribus curatores constituebantur, adeoque hoc vult VLPIANVS, quod ob solam aetatem minorennem hodie curatores dentur, sc. petentibus: ac si semel dati sint, quamdiu ista aetas durat, administrent bona minoris.* Summum hunc ICTum, quo Salana nostra olim superbiit, in hac causa mecum sentire, maximopere gaudeo.

³¹⁾ Plures alias huius l. 1. de minor. cum § 2. *Inst. de curat.* conciliationes vide apud ERASMVVM VNGEPVR. *Exercit. Iustinian. IV. Q. X.* ad quas tamen ut deveniamus, non puto esse opus.

nus respondimus RAEVARDO.³²⁾ Nunc etiam ea, quae alii solent obiicere, diluamus. Obiiciunt, 1) *l. 2. § t. t. C. de his qui ven. aetat. impetr.* ubi, ut minor res suas ipse administrare possit, requiritur veniae impetratio. At respondeo: requiri veniae impetrationem ad administrationem omnimodam, in iudicio & extra iudicium suscipiendam, & ad restitutionem in integrum excludendam, ea autem non opus esse ad administrationem, quae fit extra iudicium & quae restitutioni in integrum subiacet. 2) *l. 3. § 2. D. de tutel.* Respondeo: loqui legem, non de curatore minori, sed pupillo, qui cum tutore litem habet, dando, deinde etiamsi de curatore minori dando loqueretur, haec foret ea exceptio, de qua *vid. § seq. XI. num. I.* 3) *l. 7. § 3. D. de minor.* Respondeo: loqui de alia exceptione, de qua itidem *vid. § XI. num. II.* 4) *l. 2. § 4. D. qui pet. tut. vel cur.* ibi: *curatores minores sibi ipsis petent.* Respondeo: nullam necessitatem petendi inde inferri posse, cum ibi tantum decidatur & negetur quaestio: *an alius minori curatorem petere possit?* quod potius pro nostra sententia facit, cum si invito minori posset dari curator, parum interesset minoris, utrum ipse, an alius, petat.

§ XI.

Demonstravimus itaque ad oculum, TRIBONIANVM circa LEGEM LAETORIAM non errasse, sed secundum principia iuris Romani recte statuuisse: *Invitis adolescentibus curatores non dari.* Huius tamen regulae etiam

³²⁾ Provocat etiam RAEVARDVS ad locum CAII, qui *Inst. lib. I. tit. ult.* scribit: *sub curatore sunt minores aetate, maiores everfores, insani.* At num inde sequitur, esse eodem modo, & quemadmodum furiosis & prodigis invitis curatores dentur, ita etiam dari minoribus? Non putarem.

etiam Iure Romano dabantur exceptiones, de quibus nunc erit dispiciendum. Sic I. invito adolescenti datur curator ad litem. § 2. *Inst. de curat.* & l. 1. C. *qui pet. tut.* Ratio est, ne iudicium reddatur elusorium. Minor enim legitimam personam standi in iudicio non habet, sed curatore consentiente litem & intendere & excipere debet. l. 2. C. *qui leg. pers. stand.* & contra indefensos minores, curatorem non habentes, nulla sententia proferenda est, l. 45. § ult. D. *de iudic.* II. Si debitor minori velit, vel cogatur, solvere. l. 7. § 2. D. *de minor.* ibi: *adhibere debet curatorem, ut ei solvatur pecunia - - - permittitur ex constitutione principum debitori, compellere adolescentem ad petendos sibi curatores.* Hoc singulare in solutione minori facienda constitutum est, quia alias, si minor pecuniam sibi solutam dissiparet, debitor non esset securus. III. si tutor, finito officio, rationes reddere velit. l. 7. C. *qui pet. tut. vel cur.* IV. in genere si res minorum id necessario exigant. l. 6. C. *qui pet. tut. vel cur.*³³⁾ At has ipsas exceptiones firmare regulam in casibus non exceptis, notissimi iuris est. l. 12. § 43. *vers. denique D. de instruct. vel instrum. leg. l. 1. pr. vers. huius rei.* D. *de offic. ei. cui mand. est iurisd.* l. 4. § ult. D. *de pen. leg. Nov. VII. cap. 2.*

B 3

§ XII.

³³⁾ Refert has exceptiones more suo, id est, accurate, B. STRUVIUS in *Synt. Iur. Civ. Ex. XXX. tb. VII.* Non possum tamen cum eo facere, quando etiam adiicit exceptionem hanc: *si minores res suas profundero incipiant*, ex l. 12. § ult. D. *de tut. vel cur.* Nam licet his omnino invitis detur curator, non tamen qua minoribus, sed qua prodigis. d. l. 12. § ult. ibi: *Divus Pius matris querelam de filiis prodigis admisit, ut curatorem accipiant.* Si regeris: aliud esse, res suas profundero incipere, aliud prodigum esse; respondeo l. 12. a STRUVIO allegatam tantum de prodigis loqui, adeoque ad minimum non probare, quod probare debebat.

§ XII.

Hactenus de Iure Romano. Inde discessisse Ius Germanicum, ita ut *hodie* minores omni casu etiam inviti curatores accipiant, opinantur HARPPRECHTVS *ad* § 2. *Inst. de curat. n.* 16. CARPZOVIVS *lib. 5. Resp.* 86. & LAVTERBACHIVS *in Colleg. Theor. Pract. tit. de cur.* § 14. aliique, idque propter legem Imperii scriptam, *Policen: Ordnung de anno* 1548. *tit. 31. § 1.* & *de anno* 1577. *tit. 32. § 1.* verb: **Wiewol in gemeinen beschriebenen Rechten ernstlich disponirt und versehen ist, daß den Pupillen und minderjährigen Kindern von ihren Vormündern mit allen Fleiß und Ernst fürgestanden, und derselben Nuß und Wohlfahrt gesucht und gefördert werden soll; so befindet sich doch vielmals, daß in solchen Sachen von den Vormündern betrüglich, ver- säumlich, und nicht mit dem Fleiß, wie sie zu thun schuldig, gehandelt wird, den Pupillen und Minder- jährigen zu merklichen Schaden.** Wann aber nun den Obrigkeiten zustehet, in dem gebührliches und billiges Einsehens zu haben, damit die Pupillen und minder- jährigen Kinder unbetrogen und unvernachtheilet blei- ben; so wollen wir allen und ieden Churfürsten, Für- sten, Prälaten, Grafen, Herren, vom Adel und Com- munen,³⁴⁾ hiemit ernstlich auferlegt und befohlen haben, in ihren Fürstenthümern, Herrschaften, Oberkeiten und Gebieten dermaassen Versetzung zu thun und zu ver- ordnen, daß den Pupillen und minderjährigen Kin- dern iederzeit, bis sie zu ihren Vogtbaren und Mann- baren Jahren kommen, Vormünder und Vorsteher, so die ihnen von ihren Eltern in Testamenten oder letzten Willen

³⁴⁾ Non Commissarien, uti mendose exscriptum video in B. STRYKII *Us. Modern. Pand. tit. de tutel. § VII.*

Willen nicht verordnet, oder ihre angebohrne Freunde und Verwandten sich der Vormundschaft aus rechtmäßigen Ursachen nicht unterziehen wollten, oder dazu nicht tüglich und geschickt wären, gegeben werden. Reprehendit quidem hos SAMUEL de COCCEIVS, magni nunc B. HENRICI filius, in *Iur. Civil. Controvers.* Tom. II. ad tit. de curat. Qu. 2. putatque, in allegatis Legibus Imperii non dici, minoribus etiam invitis curatores dandos esse, sed Statibus saltim iniungi, ut ipsi magistratibus suis curam minorum inculcent, ut his curatores constituentur, quod explicandum ex iure Civili, si sc. velint. Cuius sententia inde videtur probabilis, quia Imp. ibi non ius novum condere, sed vetus confirmare voluisse videtur. At, etiamsi forte nec his nec aliis legibus Imperii scriptis, tamen universali Germaniae consuetudini³⁵⁾ tribui posse puto: *hodie minoribus etiam invitis curatores dari.*³⁶⁾ Obstat quidem Ius Saxonicum, quod hac in parte aperte cum Iure Romano facit, *Land-Recht. lib. I. art. 42. § I.* verb: vor seinen Tagen und nach seinen Jahren (i. e. quando pubes, nondum tamen maiorennis, est) mag ein Mann wohl Vormündern haben, ob er es bedarf, und mag ihr auch wohl entbehren, ob er will. At contrarium in ipsa Saxonia observari, relatum accepi. Statuta particularia colligere, quo-

³⁵⁾ Mores Belgii quoque hac in parte a Iure Romano recessisse testatur VINNIUS ad § 2. *Inst. de curat.*

³⁶⁾ Ex § nostro 2. *Inst. de curat.* duas inter tutores & curatores differentias recte colligunt VINNIUS alique interpretes. Prima est, quod tutor detur invito l. 6. D. de tut. & cur. dat. curator non invito h. §. At illa hodie sublata. Secunda est, quod curator possit dari ad certam causam h. §, tutor non possit. § 4. *Inst. qui test. tut. dar.* De hac nunc non est agendi locus.

niam Bibliotheca destituor, nunc non licet. Lubet tamen adscribere *Ius Provincial. Pruss. lib. II. tit. 8. § I. verb:* Ob wol in denen Kaiserlichen Rechten ausdrücklich versehen, daß, so die jungen unmündigen Knaben ihr vierzehntes, und die Mägdelein ihr zwölftes Jahr erreicht haben, von Stund an die Tutel und Vormundschaft, auch dero aller Amt, so an der Vormünder statt gesetzt sind, sich endet, und darnach in ihren Willen gestanden, forthin Curatores und Pfleger zu haben, oder nicht; so wollen Wir doch solches durch gegenwärtige Ordnung und Reformation in diesem unserm Herzogthum Preussen hiemit cassiret und aufgehoben, und es in diesem Fall nachfolgendergestalt gehalten haben: Daß nemlich die adulti, so ihre vierzehn Jahre erreicht, auch wider ihren Willen, sub tutela & cura ihrer Vormünder seyn und bleiben sollen, bis sie ein und zwanzig Jahre völlig erreicht haben. Quod communicat B. SAMVEL STRYKIVS, vel quisquis posteriorum Tomorum auctor est *in Vs. Modern. Pand. tit. de tutel. § VII.*

S. D. G.

EXER-

EXERCITATIO IVRIDICA
DE PRIVILEGIO
PRAESCRIPTIONIS
CENTVM ANNORVM
ECCLESIAE ROMANAE
NON COMPETENTE

AD NOV. IX. ET AVTH. QVAS ACTIONES COD. DE SS. ECCLES.

PRAESIDE

IOANNE CHRISTIANO SCHROETERO IC^{to}

HABITA

IENAE D. AVGVST. CICI^oCCXX.

PRÆSCRIPTIO
DE PRIVILEGIO
EXERCITATIONIS IURIDICÆ

ECCLÆSIÆ ROMANÆ
NON COMPETENTE
AD NOV. IX. ET ALII. QUA ACTIONES COD. DE SS. ECCLÆ.

IOHANNES CHRISTIANUS SCHROETERO ICIO

HAJIA
AVGVST. CXCICXX.

VIRO
ILLVSTRI ATQVE MAGNIFICO
DOMINO
MELCHIORI DETHMARO
GROLMANNO

ICTO EXCELLENTISSIMO
ALMAE HASSORVM LYDOVICIANAE
CANCELLARIO

ET ANTECESSORI PRIMICERIO
PRAECEPTORI QVONDAM SVO
OPTIME DE SE MERITO
SACRV M!

VIR ILLVSTRIS ATQVE MAGNIFICE,
PATRONE ATQVE PRAECEPTOR
VENERANDE,

Nunquam sine voluptate ea, quam ex grati animi
sensu percipiunt ii, qui recte sentiunt, recordor
illius temporis, quo Tv, cum amore scientiae apud
Vos exul essem (agnoscis verba Imp. FRIDERICI in Auth.
Habita. C. ne fil. pro patr.) veluti manu viam mon-
strabas ad genuinam & solidam Iurisprudentiam, quam
in Te semper sum miratus, quamque licet adsecutus
non

non sim, nec enim per virium tenuitatem licuit, voluisse tamen iudicandus sum. Huius grati animi mei interpretem ad Te mitto hanc Epistolam, quam si ferena fronte legas, mihi que favere pergas, voti mei compos ero. Caeterum si forte causam, quam nunc defendendam suscepi, suffragio Tuo probes (quod, si causam ipsam spectro, firmiter mihi polliceor, si vero qualemcunque defensionem meam respicio, sperare vix audeo) facile praevideo, quantum sententiae meae accessurum sit momenti. Quod superest, opto, ut ACADEMIAE VESTRAE (quae olim HERMANNO VVLTEIO, Io. OTTONE TABORE, HVLDERICO EYBENIO, ipsoque, à quo modeste nunc dissentio, IOHANNE STRAVCHIO, at quantis ICTis! superbiit) dignitas per Te TVIQUE similes quam diutissime stet atque conservetur. Scripsi Ienae ipsis Calend. August. MDCCXX.

ILLVSTRIS NOMINIS TVI

Cultor devotissimus

GVILIELMVS DE HERTOGHE

PRAE-

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Duo potissimum sunt, quae IOHANNES STRAVCHIVS ¹⁾ in celeberrima Diatribe, quam IRNERIVM NON ERRANTEM inscripsit, contra communem sententiam demonstranda in se suscepit. Primum est: IRNERIVM ²⁾ non esse Authenticarum auctorem, sed longe antiquiorem quendam. Alterum: in Authentica, *Quas actiones. C. de SS. Eccles.* errorem non esse commissum, sed Ecclesiae Romanae praescriptionem C. annorum recte adscriptam esse. Ad primum probandum argumento praecipuo (alterum enim de silentio scriptorum coaeavorum minus habet roboris, cum non rarum sit, scriptores coevos etiam res notissimas praeterire, ³⁾ utitur hoc,

¹⁾ De IOHANNIS STRAVCHII, qui primum Antecessor Ienensis, postea Antecessor & Cancellarius Giessensis fuit, *Vita & scriptis* videri possunt B. ZEVMERVS in *Vitis Professor. Ienens. class. II. cap. XLIX.* & B. HAMBERGERVS in *praefat.* quam Dissertationi Strauchianae *de personis incertis*, ipsius cura recusae, praemisit, aliique Biographi.

²⁾ WERNERVS sive GVERNERVS, homo Germanus, ab Italis IRNERIVS dictus, qui seculo XII. Bononiae iura publice eo cum applausu, ut LVCERNA IVRIS cognominaretur, tandemque ab Imp. LOTHARIO Cancellarius crearetur, docuit, olim constanti fama, traditione quadam ad posteros propagata, pro eo habitus fuit, qui Authenticas i. e. Novellarum Iustinianearum compendia (de Authenticis enim FRIDERICORVM hic plane non sermo est) Codici repetitae praelectionis, quo utimur, inseruit.

³⁾ Hoc argumentum ad communem sententiam refellendam non sufficere agnoscit ipse STRAVCHII πρόμαχος ALEXANDER ARNOLDVS PAGENSTECHERVS, Antecessor Duisburgensis, in *Irnerio iniuria vapulante*, huius rei mentionem invidia coetaneorum scriptorum omitti potuisse existimans.

hoc, cap. 2. § 4., quod Authenticae allegentur ab iis, qui IRNERIO longe sint antiquiores, *ex. gr.* à GREGORIO M. Pontifice, ⁴⁾ qui *lib. XI. Ep. 54.* citat constitutionem IUSTINIANI, quae *in Auth. Presbyteros. C. de Episc. & Cler.* continetur. At cum ipse STRAVCHIVS notet, inter Criticos adhuc disputari, quomodo ille locus Gregorianus legendus sit, incertum inde quam maxime evadit, an GREGORIUS M. ⁵⁾ Authenticam Codici insertam, an potius Authenticum i. e. ipsum corpus Novellarum allegaverit. Idem forte de BURCHARDO & IVONE ⁶⁾ (ad quos itidem tanquam Authenticas allegantes

⁴⁾ GREGORIUS M. sedere coepit anno 591. adeoque plus quam V. secula ante IRNERIVM, siquidem ille docere coepit anno 1128.

⁵⁾ Si quis nobis persuadere cupit, GREGORIUM M. iam allegasse Authenticas, supponat necesse est, eas vel sub ipso IUSTINIANO, vel sub proximis eius successoribus, IUSTINO II. TIBERIO II. aut MAURITIO CAPPADOCE insertas esse. At neutrum probabile est. Sane IUSTINIANVS non praetermisisset, more suo, per peculiarem Constitutionem nos tantae rei gestae certiores facere. Successores autem eius non omisissent etiam suarum constitutionum compendia (quibus Ius a IUSTINIANO constitutum variis modis immutarunt) Codici inferere, cum tamen nunc tantum Novellarum Iustinianearum compendia in Codice compareant.

⁶⁾ Ne dicam, IRNERIVM, vivo adhuc IVONE, potuisse inferere Authenticas. Licet enim Ivo anno 1114. mortuus sit, & IRNERIVS demum anno 1128. publice docere coeperit, tamen ille privatim ius interpretari iam coeperat anno 1102, uti ipse PAGENSTECHERVS l. c. diffiteri non audet, & licet addat, credibile non esse, IRNERIVM statim eodem anno 1102, vel paulo post, quo docere coepit, ad scribendum & commentaria edenda animum appulisse, sed probabile esse, id eum demum fecisse anno 1128. quo publice docere coepit, haec tamen mera coniectura est, quae tantum valet, quantum

gantes provocat STRAVCHIVS *seq. § 4.*) si penitius inspiciantur dicendum foret. Nihil tamen nunc definitio, de eo commodiori occasione disquisiturus.⁷⁾ Nunc demus, probari posse, IRNERIVM huius vel illius Authenticae non esse auctorem, sed antiquiorem quendam, non tamen inde sequitur, plane nullam Authenticam (neque in specie Authenticam nostram: *Quas actiones C. de SS. Eccles.*) ab IRNERIO profectam esse, praecipue cum, ut ipse STRAVCHIVS *cap. 2. § 6. in fin.* fatetur, incertum sit, an omnes Authenticae eodem tempore & ab una manu legibus Codicis subiectae fuerint. Demus etiam, ut admodum liberales simus, probari posse, omnes Authenticas diu ante tempora IRNERII Codici iam infertas fuisse, tamen ex locis ODOFREDI & GLOSSAE (quae ipse STRAVCHIVS adfert *cap. 2. § 1.*) ad minimum hoc (ipso STRAVCHIO *d. § 1. in fin.* fatente) colligi potest, IRNERIVM solitum fuisse, clausulas quasdam Authenticis *de suo* adiicere.⁸⁾ Forte itaque etiam hanc clau-

tum cuique lubet. Quoad BYRCHARDVM tamen hoc obiici non posse, fateor, quippe qui iam anno 1010. scripsit, quo tempore omnino nondum natus esse potuit IRNERIVS.

7) Forte hunc laborem iam occupavit CORNELIVS VAN BYNCKERSHOECK magnum Bataviae lumen, quem *de Auctore Authenticarum* professâ opera scripsisse, relatum accepi, librum ipsum autem, adhibita quantumvis maxima diligentia, reperire nondum potui.

8) Non obscure quoque id colligas ex loco CONRADI A LICHTENAV, Abbatis Vrspergensis, qui seculo XIII. adeoque uno seculo post
IRNE-

clausulam: *Sola Romana Ecclesia gaudente centum annorum spacio vel privilegio*, de qua nunc disputamus, adiecit IRNERIVS. Vides, LECTOR, non solum quoad auctorem Authenticarum in genere, sed etiam quoad auctorem Authenticae nostrae: *Quas actiones C. de SS. Eccles.* tum etiam quoad auctorem clausulae: *Sola Romana &c.* incerta esse omnia. Neque de eo nunc multum erimus solliciti, cum ad causam, quam nunc agimus, parum aut nihil interfit, *quis* inseruerit, sed tantum quaerendum sit, an ille, qui inseruit, quicumque tandem fuerit, *recte* inseruerit. Et id alterum est, quod probandum in se suscepit STRAVCHIVS, idque ipsum est, quod nunc impugno. Id dum molior, publice protestor, me non quodam contradicendi pruritu (quod vitium nunc late patet, & est in multis ut cum CICERONE *ad Fam. lib. III. Ep. VI. v. 8.* loquar) sed solo veritatis amore ad scribendum accedere, multo minus mihi animum esse, famae STRAVCHII, quam merito suo consecutus est, quicquam detrahendi, quin potius ego, si quisquam, immortalia eius in Iurisprudentiam merita veneror, pluresque eius similes, quam nunc sunt, (quorum certe nomina in annulo scribi possent) in Germania superesse optarem. Tu, LECTOR, vale, mihique, si meruero, fave.

IRNERIVM vixit, qui in Vita Imp. LOTHARII II. ita scribit: *Eisdem quoque temporibus Dominus WERNERS libros legum, qui dudum neglecti fuerant, nec quisquam in eis studuerat, ad petitionem Mathildae Comitissae renovavit & secundum quod olim a divinae recordationis Imperatore Iustiniano compilati fuerant, paucis forte verbis alicubi interpositis, eos distinxit.*

Exer-

*Exercitatio Iuridica de Privilegio Prae-
scriptionis C. annorum Ecclesiae Romanae
non competente, ad Nov. IX. & Auth.
Quas actiones. C. de SS. Eccles. vers. sola
Romana Ecclesia gaudente centum anno-
rum spacio vel privilegio.*

§ I.

Demonstraturus, quam parum solido fundamento ni-
tatur Romana Ecclesia, ⁹) quando sibi prae reli-
quis Ecclesiis omnibus, quibus extra controversiam
praescriptio XL. annorum opponi potest, privilegium
arrogat, ac si contra ipsam non nisi C. annorum prae-
scriptio ¹⁰) currat, non plane oleum atque operam me
perdi-

⁹) Ecclesiam Romanam triplici sensu accipi, notat BALDVS *ad Auth. Quas actiones. C. de SS. Eccles. n. 14.* 1) pro persona Papae. 2) pro Patrimonio Papae. 3) pro Ecclesia, quae Papae Episcopatus est, uti ex eo refert IOHANNES SCHNEIDEWINVS *ad Inst. tit. de usucap. sect. V. n. 27.* STRAVCHIVS *in Irn. non err. cap. III. § ult.* Ecclesiam Romanam in quinque sedes Patriarchales Romae constitutas dividit. Cuinam ex his competat privilegium centenariae praescriptionis, inter se disputant, qui id Ecclesiae Romanae tribuunt. Nos cum id in universum Ecclesiae Romanae omni sensu acceptae denegemus, causam non habemus, cur magnopere solliciti simus, quoniam sensu Ecclesia Romana *in Nov. IX. & Auth. Quas actiones. C. de SS. Eccles.* accepta fuerit.

¹⁰) Seculi magis quam temporis praescriptio *ἡ αἰώνος μᾶλλον ἢ περ 72 χρόνους παραγραφή* dicitur in Nov. CXI. *longissimum vitae hominum tempus* in l. 23. C. de SS. Eccles. A Doctoribus vocatur *praescriptio centenaria*. Rectius forte secundum genium linguae Latinae diceretur *praescriptio secularis* monente CUNRADO RITTERSHVSIO *in Expos. Nov. part. I. cap. XI. n. 4.*

perditurum confido, siquidem plurimi utriusque tam Civilis quam Canonici Iuris textus v. gr. ex IVRE CIVILI *l. ut inter divinum* 23. eique subiecta Authentica *Quas actiones. C. de SS. Eccles. Novellae IX. CXI. & CXXXI. Cap. 6.* ex IVRE CANONICO *can. volumus 2. Qu. 4. al. 5. Cap. XVI. can. ult. Qu. 3. al. 4. d. Caus. XVI. Cap. ad audientiam. 13. Cap. cum vobis 14. & Cap. si diligenti. 17. Extra. de praescript. & denique Cap. si qui. 2. de praescript. in Vito* ex hac materia lucem accipiant.

§ II.

Inde non mirandum, maximis ICTis hanc Controversiam disquisitione non indignam visam fuisse, aliis nobiscum consentientibus, aliis dissentientibus. Consentunt post veteres Glossatores ACCURSIVM, HUGOLINVM & SALICETVM *ad Auth. Quas actiones C. de SS. Eccles.* IACOBVS CVIACIVS (ICTus, qui a renatis litteris parem non habuit, nec forte habiturus est unquam, & cuius iudicium hac in causa merito maximi fieri debet ¹¹⁾ *de divers. tempor. praescript. cap. 31. & lib. V. Observat. cap. 5.* ARRIVS PINELVS ¹²⁾ *ad Auth. nisi triennale. C. de bon. matern. n. 57.* DIONYSIVS GOTH-

¹¹⁾ Eleganter CVIACIVM Consulem in ICTorum republica sine Collega vocat licet hac in causa ab eo dissentiens STRAVCHIVS in *Amoenitat. Iur. Canon. Semest. II. Eclog. VII. cap. I. n. 1.*

¹²⁾ ICTi huius Lusitani acutissimi ingenuitatem merito laudat RITTERSHVSIVS ad Nov. part. XI. cap. I. n. 18. Addit tamen PINELVS (sunt verba RITTERSHVSII n. 14.) *quandam επιδραμεται* his verbis: servata debita reverentia summis Pontificibus sacrosanctoquo iuri Canonico: quasi diceret, se ipsorum iudicio ac definitioni disputationem suam subiicere, eique stare velle. Sic enim solent scriptores sibi cavere, qui talibus locis vivunt, ubi propter inquisitionem Hispanicam & censuras Pontificias non sunt liberae voces.

GOTHOFREDVS *ad Nov. IX. lit. i. & n.* HVBERTVS
GIPHANIVS *ad l. 23. & Auth. Quas actiones. C. de*
SS. Eccles. CVNRADVS RITTERSHVSIVS *in Expos. No-*
vell. part. XI. cap. I. n. 10. & de Different. Iur.
Civ. & Canon. lib. IV. cap. XIV. REINHARDVS BA-
CHOVIVS, *ad TREVTLER. Vol. II. Disp. XXII. th. 4.*
l. L. & M. & e recentioribus B. LAVTERBACHIVS in
Coll. Theor. Pract. tit. de usurp. & usucap. § 43.
& Illustris BERGERVS *in Resol. leg. obst. d. tit.*
*Qu. 7.*¹³⁾

§ III.

Dissentiunt praeter antiquos BARTOLVM, BALDVM,
CASTRENSEM & IASONEM *ad d. Auth. Quas actiones.*
ANDREAS FACHINEVS (cui solenne est, acerrimum Cu-
riae Romanae propugnatorem¹⁴⁾ agere) *lib. VIII.*

C 2

Con-

¹³⁾ Magnos hos ICtos mecum sentientes non advoco, ac si auctoritati-
bus pugnare vellem, cum rationibus possim & debeam, quin
potius ego, si quisquam, alienus sum ab iis, qui sententias nu-
merant, non ponderant, & ut eleganter CORNELIVS VAN BYNCKERS-
HOECK aliquoties dixit, *non nisi gregatim pascuntur*: sed tantum,
ut illis, qui mihi forte STRAVCHII auctoritatem, quam in hac Aca-
demia suo merito habuit & etiamnum habet, summam opponent,
occurram.

¹⁴⁾ Quanto zelo FACHINEVS pro Romano Pontifice actus fuerit, vel
ex sola lectione Defensionis *legis 8. Inter claras. C. de summ.*
Trinit. contra FRANCISCVM HOTTOMANNVM haereticum, uti vocat,
(qui legem istam, quae mutuas Imp. IUSTINIANI & Papae IOHAN-
NIS Epistolas Romanae sedis admodum blandientes continet, *lib. I.*
Amicab. Respons. cap. I. vobis infimulaverat) constabit, quae
exstat *lib. VIII. Controvers. cap. I.* Item ex lectione Defensionis
Extravag. Regimini, de empt. & vend. (quam iniquitatis arguerat
HOTTOMANNVS *lib. II. Observat. cap. XV.*) quae extat *eod. lib. VIII.*
cap. II. Licet enim has controversias meas non faciam, acerbita-
tem tamen qua HOTTOMANNVM, Virum de Iurisprudentia nostra
alioquin optime meritum, tunc iam defunctum exagitat, siqui-
dem eum tertio quoquo verbo mendacem, calumniatorem, im-
postorem,

Controvers. cap. III. & (quod magis mirandum est in ICTis Protestantibus) IOHANNES SCHNEIDEWINVS *ad Inst. tit. de usucap. sect. V. de cent. annor. praescript.* & HENRICVS HAHNIVS *ad WESEMBEC. tit. de usurp. & usucap. num. VII. in fin.* (qui duo tamen rem ipsam vix obiter examinasse videntur) & (qui magno apparatu ad causam Romanae Ecclesiae defendendam accessit) IOHANNES STRAVCHIVS ¹⁵) *in Irnerio non errante sive Dissertatione ad Auth. Quas actiones. C. de SS. Eccles. cap. III. § 10. seqq.* cum quo nobis potissimum res erit, ita tamen ut nec aliis respondere negligamus.

§ IV.

Ut autem totam rem a prima origine repetamus, sciendum est, ante IUSTINIANVM Ecclesias quoad praescriptionem privilegium nullum habuisse. Licet enim CONSTANTINVS M. pro suo in religionem Christianam zelo unicuique licentiam dederit, ut decedens Ecclesiis bonorum, quod optaverit, relinqueret *in l. 1. C. de SS. Eccles.* quod ipsum ante CONSTANTINVM cum Ecclesia Christiana pro Collegio improbato haberetur, ne quidem licebat *arg. l. Collegium 8. C. de hered. instit.* tamen de singulari quoad praescriptiones iure Ecclesiis non

storem, delirantem & quid non? appellat, non possum non improbare. Improbavit quoque eam CYNRADVS RITTERSHVSIUS *in Expos. Nov. part. I. cap. III. n. 12.*

¹⁵) STRAVCHII sententiam qui post eum publice amplexus sit, vix scio quenquam praeter PAGENSTECHERVM *in Irner. iniur. vapul. part. I. prolus.* ubi STRAVCHIVM *Authenticam: Quas actiones. C. de SS. Eccles.* ab errore vulgo ei imputato (nescio sane an ille CUIACIVM caeterosque quos laudavi § II. pro vulgo habeat) bene vindicasse pronuntiat quidem, at cum nihil novi adferat, eadem opera, qua STRAVCHIO, etiam huic satisfiet.

non prospexerat.¹⁶⁾ Cum itaque *ex pr. Inst. de usucap.* sciamus, quid ante IUSTINIANVM quoad res privatorum iuris fuerit, sc. rem *mobilem* anno ubique uno, *immobilem* biennio tantum in Italico solo usucaptam fuisse, Ecclesias eodem iure ante IUSTINIANVM usas esse, quippe quae tunc temporis privilegio adhuc destitutae erant, non dubitamus.¹⁷⁾ Porro, quemadmodum actiones privatis competentes 30. annorum praescriptione excludebantur, paucis exceptis, quibus nonnisi 40. annorum praescriptio obstat,¹⁸⁾ uti docemur sub titulo *C. de praescr. 30. vel 40. annor.* ita & actiones Ecclesiis competentes eodem cum privatis iure aestimatas fuisse manifestum est.

§ V.

Nunc videamus, quatenam IUSTINIANI Imp. circa praescriptiones Ecclesiis opponendas fuerint legumlationes.

C 3

¹⁶⁾ Forte ex ea ratione, quia eo tempore, quo Ecclesiae res suas acquirere incipiebant, quaestio de rebus contra Ecclesiam praescribendis vix occurrere poterat.

¹⁷⁾ Licet hoc ius ita reformarit IUSTINIANVS in *l. un. C. de usuc. transf.* ut res mobilis intra TRIENNIVM, res immobilis (sublata distinctione utrum in Italia an in provincia sita esset) intra DECENNIVM inter praesentes & VICENNIVM inter absentes praescriberetur, tamen hoc iure Ecclesias nunquam usas esse, ex eo colligas, quod *l. un. C. de usucap. transf.* lata demum fuerit post consulatum LAMPADII & ORESTIS, id est, anno 531. cum iis praescriptio C. annorum iam diu ante tributa esset, siquidem *l. ut inter divinum. C. de SS. Eccles. lata est* IUSTINIANO iterum Consule, id est, anno 528.

¹⁸⁾ Hoc est, quod PROCOPIVS in *Ανεκδότοις num. 521. edit. Eickelian.* ait: ὁ νόμος ἐμποδὼν ἴσατο, ταῖς μὲν αἰτίας δίκας ἀπάσας ἐς τριακοντῆσιν παράγραφον ἄγων, ὀλίγας δὲ ἄτλας καὶ ταῖς ὑποθηκαρίας καλεσμένας τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν μήκει ἐκτρέψω.

tiones. Initio *in l. ut inter divinum. 23. C. de SS. Eccles.* ¹⁹⁾ pro singulari sua erga Ecclesias ²⁰⁾ earumque Antistites propensione (relationi enim PROCOPII ²¹⁾ & SVIDAE, ²²⁾ qui pessimam huic legi originem adfignant, & TRIBONIANVM a falsariis & aliena bona appetentibus Ecclesiae Emesenae Oeconomis ingenti pecunia corruptum IUSTINIANO ad hanc legem ferendam auctorem fuisse narrant, ²³⁾ non multum ²⁴⁾ tribuo) *Ecclesiis* aliisque locis venerabilibus, uti *Xenodochiis, Ptochotrophis, Monasteriis masculorum & virginum, Orphanotrophis, Brephotrophis & Gerontocomiis* (prae-

¹⁹⁾ *Lex. 23.* in multis exemplaribus ultima est. Si coniecturae locus datur, credo id inde evenisse, quia *in subsequenti l. 24.* IUSTINIANVS *Constantinopolitanam Ecclesiam omnium aliarum caput appellat,* quod dogma descriptores forte tanquam haereticum detestati sunt, aut quia id Ecclesiae Romanae parum gratum fore praevidebant, adscribere non sunt ausi.

²⁰⁾ *Ex religioso proposito* se id privilegium Ecclesiis dedisse, ipse contestatur IUSTINIANVS *in Nov. CXI. pr.*

²¹⁾ *In ἀνecdotalis*, five ut alii vocant, *Historia arcana*, num. 519. seq. edit. Eichelian.

²²⁾ In Lexico, voce: *Priscus Emesenus.*

²³⁾ Miror huic relationi PROCOPII & SVIDAE fidem adhibere STRAVCHIVM *cap. III. § 2.* Eo ipso enim scenae suae parum inservit, cum inde praescriptionis C. annorum (quam ille in Ecclesia Romana etiamnum superesse contendit) origo evadat admodum vitiosa. At haec obiter.

²⁴⁾ Regula Iuris: *quemlibet praesumi bonum, donec probetur contrarium*, cur non etiam frui patiamur IUSTINIANVM eiusque ministrum TRIBONIANVM? At, ais, hic probatur contrarium per duos testes. Respondeo: neutrum omni exceptione maiorem esse. Sane PROCOPIVS sibi non constat, uti ostendi in EXERCITATIONE, quam TRIBONIANVM CIRCA LEGEM LAETORIAM NON ERRANTEM inscripsi, *Not. b.* SVIDAM autem Grammaticum omnia absque iudicio, quaecunque apud alios invenit, conscripsisse notum est, unde scite eum *pecudem vellus aureum ferentem* appellavit IUSTVS LIPSIVS.

(praeterea quoque *iuri civitatum & redemptioni captivorum*) id privilegii dederat, ut non nisi C. annorum praescriptio iis posset opponi. *Nobis quidem*, ait, *cordi erat nullis temporum metis huiusmodi actiones circumcludi. Sed ne videamur in infinitum hanc extendere, longissimum vitae hominum tempus eligimus & non aliter eam actionem finiri concedimus, nisi centum annorum curricula excesserint, tunc enim tantummodo huiusmodi exactio- nem evanescere sinimus.*²⁵⁾ Lata est haec lex IVSTINIANO iterum *Consule*, id est, anno 528. Aliquot annis post BELISARIO *Consule*, id est, anno 535. IVSTINIANVS Imp. idem privilegium ad Ecclesiam Romanam caeterasque Occidentales extendit²⁶⁾ in *Nov. IX.*²⁷⁾

C 4

§ VI.

²⁵⁾ Notatu dignum videtur, quod legem hanc IVSTINIANVS non solum in futuris casibus (ad quos novae leges regulariter tantum pertinent *l. 7. C. de leg.* nisi nominatim aliud cautum) sed etiam in iis, qui iam in iudicium deducti erant, observari sanciverit in § *ult.* Quod hoc in casu satis videtur iniquum, cum nec Imp. ius alteri quaesitum auferre possit § *ult. Inst. de his qui sui vel al.* quod etiam ante me iam observavit RITTERSHVSIVS *ad Nov. part. XI. Cap. I. n. 12.* Tribuendum id est affectui IVSTINIANI in Ecclesias haut dubie nimio.

²⁶⁾ Videri posset, hac extensione per *Nov. IX.* facta plane non fuisse opus, siquidem *l. 23. C. de SS. Eccles.* generaliter de omnibus Ecclesiis loquitur, atque adeo non minus Occidentales quam Orientales comprehendere videtur. At verius puto *dict. l.* ad solas Orientales pertinuisse, non quidem ex ea ratione (quam adfert STRAVCHIVS *cap. 3. § 4.*) quia scripta est ad IVLIANVM Praefectum Praetorio Orientis (nam hanc rationem in *Iure Iustiniano* non procedere manifesto ostendam infra § *XI.* occasione *Novellae CXI.* quam ex eadem ratione ad solum Orientem restringit STRAVCHIVS) sed ex hac: quia scripta est *anno 528.* quo constat Romam & Italiam adhuc sub Gothis fuisse. Gothis autem circa *annum 535.* & insequentes ductu BELISARII devictis *Novella IX.* eodem Consule (vide subscriptionem *Novellae IX.*) promulgata & per eandem ben-
necium

§ VI.

Tandem autem, cum (ut ipse loquitur) *id, quod coniectura prodesse crediderat* IUSTINIANVS *experimento inveniret inutile & damnosum*, Ecclesiis privilegium praescriptionis C. annorum iterum ademit, substituto in eius locum privilegio praescriptionis XL. annorum, in *Nov.*²⁸⁾ *CXI.*²⁹⁾ quae lata est anno

IUSTI-

neficiū iam anno 528. Ecclesiis omnibus, quae Romano Imperio tunc subfuerunt concessum, etiam ad Romanam caeterasque Occidentales tunc iterum ditioni Romanae & IUSTINIANO additas imperio extensum est. Atque ita commode intelligitur PROCOPIVS quando *num. 523. edit. Eichelian.* ait: *legem 23. C. de SS. Eccles.* ad omnes Ecclesias in universo Romano Imperio pertinuisse, καὶ ταῦτα ἔκ ἐν Εὐρώπῃ μόνον κίρια εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ρωμαίων ἀρχήν, sc. quatenus tunc patebat.

²⁷⁾ Hanc *Nov. IX.* spuriam & à Pontifice quodam confictam suppositamque esse existimarunt plurimi Icti magni nominis DVARENVS, CISNERVS, WISSENBACHIVS, TABOR & IUSTVS MEYERVS, quorum argumenta, quibus ad probandam νοθεύειν usi sunt, recenset & refutare conatur STRAVCHIVS *cap. II. § 5. seq.* Huic quod regeri possit, licet non desit, cum sane haec omnia argumenta, cum concurrant, *Novellam IX.* ad minimum admodum suspectam falsitatis reddant, quo casu adhuc minori colore privilegium centenariae praescriptionis Romana Ecclesia sibi arrogare posset; tamen, ut liberalis sim, hac vice largiar: *Novellam hanc genuinam esse*, cum ad causam, quam nunc ago, tuendam, sufficiat, si demonstrarem, *eam abrogatam esse.*

²⁸⁾ Notandum, hanc *Novellam CXI.* etiam exstare inter Edicta IUSTINIANI loco quinto. HARMENOPVLVS tamen *lib. I. tit. 3.* appellat *Novellam non Edictum*, notante GOTHOFREDO *ad h. Nov.*

²⁹⁾ An praescriptio centum annorum, quam praeter Ecclesias etiam civitatibus in *l. 23. C. de SS. Eccles.* tribuerat IUSTINIANVS, adhuc post *Novellam CXI.* civitatibus competat, vehementer disputant DD. Alii affirmant, quia civitatibus id privilegium non expresse ademptum, inter quos eminent, post antiquos CASTRENSEM *num. 8.* BARTOLVM *num. 8.* & IASONEM *num. 21. ad Auth. Quas actiones. C. de SS. Eccles.* IACOBVS CUIACIVS *de praescript. tempor. cap. 34. & lib. 5. Observat. cap. 5.* & DIDACVS COVARRUVIAS *ad Reg. possessor*

IVSTINIANI XV. id est post CHRISTVM natum 541. *Ecclesi-
sias*,³⁰⁾ ait, *quadraginta annorum privilegio*³¹⁾
volu-

possessor malae fidei de Reg. Iur. lib. 6. part. 2. § 2. num. 9.
ALII NEGANT propter paritatem rationis, quae aequè militat in ci-
vitatibus, quam in Ecclesiis, adeoque tacite ademptum censent.
Inter hos eminent post veteres CYNVM, SALICETVM & FVLGOSIVM
*ad d. Auth. Quas actiones. ANDREAS FACHINEVS lib. VIII. Contro-
vers. cap. 3. HVBERTVS GIPHANIUS ad l. ut inter C. de SS. Eccles.*
CYNRADVS RITTERSHVSIVS *in Expos. Novell. part. XI. cap. I. num.*
17. & REINHARDVS BACHOVIVS ad TREVTLER. Vol. II. Disp. XXII.
th. 4. lit. M. verb. res civitatum. His & nos accedere non dubi-
tamus, nec contrariam sententiam, si ad mentem Legislatoris re-
spiciamus, speciem ullam habere, censemus. Abeunt autem ite-
rum hi in duas sectas, dum alii civitatibus nunc nullum quoad
praescriptiones privilegium tribuunt, sed iure privatorum eas uti
censent, inter quos est FACHINEVS *l. c.* alii iis idem privilegium
XL. annorum, quod nunc habent Ecclesiae, tribuunt, inter quos
est RITTERSHVSIVS *l. c.* (quem suum a FACHINEO dissensum ne ipse
quidem RITTERSHVSIVS animadvertit) RITTERSHVSIVM & nos sequi-
mur: cum enim in priori privilegio C. annorum Ecclesias & civi-
tates coniunxerat IVSTINIANVS, censetur quoque coniunxisse in po-
steriori XL. annorum privilegio. Quod de civitatibus diximus,
idem quoque de redemptione captivorum dictum esto.

³⁰⁾ Fuerunt, qui *legem 23. C. de SS. Eccles.* praescriptionem C. an-
norum Ecclesiis, civitatibus & redemptioni captivorum tribuen-
tem, per interpretationem etiam ad Fiscum & Principes extenden-
dam esse censuerunt; at horum sententiam merito reiicit FACHI-
NEVS *lib. VIII. Controvers. cap. 3.* Cui etiam accedit RITTERSHVSIVS
in Expos. Novell. part. XI. cap. I. n. 17.

³¹⁾ An privilegium XL. annorum, quo nunc gaudent Ecclesiae, etiam
locum habeat quoad praescriptionem rerum mobilium, sufficiatne
potius triennium? quaeri solet. Sane auctor Authenticae: *Quas
actiones. C. de SS. Eccles.* triennium sufficere respondet, verb.
usucapione triennii in suo robore durante. An autem id fontibus
conveniat, sunt, qui dubitant. Nos, cum angustia chartae id
nunc non permittat, alia occasione id investigabimus ex instituto.
Sunt etiam qui *Iure Civili* triennium quidem sufficere, *Iure Ca-
nonico* vero XL. annos requiri, existimant propter generalitatem
cap. 6. Extra. de praescript. inter quos est GILKENIVS *ad Auth.*
Quas actiones. C. de SS. Eccles. c. I. n. 42. At, si supponas

volumus perfrui in illis negotiis, in quibus eis centum annorum praerogativam constitutio nostra contulerat. Rationem huius mutationis in *pr. d. Nov.* ipse adfert Imp. quia sc. sub praetextu C. annorum praescriptionis lites multae commotae sunt & velut antiquorum vulnerum obductae patuerunt iterum cicatrices: sed eorum sanitas provenire non potuit probationum sc. difficultatibus impedita: quoniam per tantum seculi magis quam temporis spacium nec documentis integritas, nec actis fides, nec aetas valet testibus suffragari. Novissime hanc *Novellae CXI.* dispositionem quasi ex abundanti repetiit & confirmavit in *Nov. CXXXI. Cap. 6. verb.* Pro temporalibus praescriptionibus decem & viginti & triginta annorum sacrosanctis Ecclesiis & aliis universis venerabilibus locis solam quadraginta annorum praescriptionem opponi³²⁾ praecipimus.

§ VII.

Historicam hanc legum a IUSTINIANO Imp. circa praescriptiones Ecclesiasticas latarum recensitionem praemitendam esse duxi, ex qua nunc sole meridiano clarius elucescit, quicquid Romanae Ecclesiae iuris in *Novella IX.* concessum fuerit, illud eidem pariter ac caeteris Eccle-

Iure Civili triennium sufficere, rectius idem de *Iure Canonico* dicendum, quoniam *d. Auth. verb. usucapione triennii* &c. relata quoque est in *Ius Canonicum can. 16. Qu. 3. Caus. XVI.* cum quibus etiam facit B. STRUVIUS in *Synt. Iur. Civ. Ex. XLIII. th. 19.*

32) Id manifestum omniumque consensu probatum est, Ecclesiis tantum privilegium competere eo casu, quo alii contra eas praescribunt: ex diverso, iure communi eas uti nec habere privilegium (quale habet fiscus § *ult. Inst. de usucap.*) in casu, quo ipsae praescribunt contra alios.

Ecclesiis per *Novellas* posteriores *CXI.* & *CXXXI.* iterum ademptum fuisse, adeoque iure IUSTINIANO novo ³³⁾ non C. sed tantum *XL.* annorum praescriptionem Romanae Ecclesiae, quae in tantum prae aliis Ecclesiis nihil praecipui habet, competere; etenim αἱ μεταγενέστεραι διατάξεις ἰσχυρότεραι τῶν πρὸ αὐτῶν εἰσὶν, secundum effatum MODESTINI in *l. ult. D. de const. Princip.*

§ VIII.

Novellas autem has posteriores *CXI.* & *CXXXI.* non solum ad reliquas Ecclesias, sed etiam ad Romanam, pertinere, inde manifesto patet, quia eae *generaliter* de omnibus Ecclesiis loquuntur. Ita Imp. *Novellam CXI.* in Epilogo nominatim *legem generalem* vocat. Contra, si ea fuisset Imp. IUSTINIANI mens, ut Romanae Ecclesiae quandam prae aliis quoad praescriptiones concedere voluisset praerogativam, eam *nominatenus* excepisset, quod cum neque in *Nov. CXI.* neque *CXXXI.* ³⁴⁾ fecerit, contraria eius mens satis superque

³³⁾ Ius Iustinianum novum à veteri discrepare, non rarum est. Fuere, qui acerbè Imperatori hanc inconstantiam exprobrarunt. At omnino iniuriū in eum sunt. Sufficit ad defensionem IUSTINIANI, quod plerumque leges eius novissimae meliores sint vetustioribus, uti solent esse αἱ δευτέραι Προβλίδες σοφώτεραι. At, inquis, cur non statim ab initio id constituit, quod novissime constituit? Respondeo, id partim imbecillitati humanae condonandum esse, partim quoque casuum humanorum, quos etiam perspicacissimus non omnes praevidere potest, varietatem id non permisisse. Quo pertinet praefatio *Novellae II.* Qualis prologus in *Novellis* frequens est.

³⁴⁾ Neque opponi potest, IUSTINIANVM forte Ecclesiam Romanam excipere in hisce *Novellis* oblitum esse; nam in principio *Novellae CXXXI.* expressam Romani Pontificis, licet in alia causa, iniicit mentionem.

que inde colligi potest; lege enim non distinguente, nec nostrum est distinguere, & ea non excipiente, nec nostrum excipere.³⁵⁾

§ IX.

Porro ratio, quae IUSTINIANVM impulit, ut privilegium praescriptionis C. annorum Ecclesiis indultum revocaret, *generalis* est, & tam in Ecclesia Romana, quam quavis alia locum habet. Sane per praescriptionis C. annorum obmotionem, sive illa a Romana sive ab alia Ecclesia fiat, oritur, *probationum difficultas*: aequae in illa quam alia *per tantum seculi magis quam temporis spacium*, utor verbis Imp. in Nov. CXI. *nec documentis integritas, nec actis fides, nec aetas valet testibus suffragari.*³⁶⁾

§ X.

³⁵⁾ Occasio quoque *Novellae IX.* ferendae, de qua nos egimus *Not. 26.* satis ostendit, mentem IUSTINIANI non fuisse; Ecclesiae Romanae praerogativam prae reliquis Ecclesiis quoad praescriptionis tempus tribuendi, sed tantum eam, a iugo Gothico primum liberatam, reliquis Ecclesiis aequiparandi.

³⁶⁾ Ii, qui ante nos eandem causam egerunt, urgent, nihil de exceptione in favorem Romanae Ecclesiae reperiri apud IULIANVM Novellarum Epitomatores IUSTINIANO σύγχρονον, inter quos est RITTERSHVSIUS. Respondet quidem STRAVCHIVS, se non morari IULIANVM, cui propositum fuerit, Novellas Graecas vertere, Novellam autem IX. quia Latina fuerit, non habuerit, cur attingeret. At haec tantum coniectura STRAVCHII est, cui coniecturam RITTERSHVSII, quod sc. IULIANVS omiserit Novellam IX. quia abrogatam putaverit, pari iure opponimus. Urget porro CUIACIVS exceptionem, qua sibi blanditur Romana Ecclesia, non agnoscere Basilica. Basilicorum auctoritati STRAVCHIVS quidem opponit auctoritatem Scholiastae, at, quam inique, nemo non videt, cum scholastes sua ex errore seculi sui haurire potuit, & procul dubio haurit, quod hominibus istis solenne est. Minime omnium satisfecit STRAVCHIVS eidem CUIACIO, qui urget: CAROLVM M. & LUDOVICVM Impp.

§ X.

Quid ad haec adversarii? Omnes, qui ante STRAVCHIVM causam Romanae Ecclesiae defendendam susceperunt, unico ³⁷⁾ fere hoc utuntur argumento: *Novellam IX.* in favorem solius Romanae Ecclesiae latam & specialem esse, adeoque per posteriores *Novellas CXI. & CXXXI.* ceu generales non abrogari. Quod autem *Novella IX.* speciale Ecclesiae Romanae privilegium contineat, probare nituntur 1) ex verbis Rubricae: *ut etiam Romana Ecclesia centum annorum praescriptione gaudet.* 2) & verbis Novellae initialibus: *Ut legum originem anterior Romana sortita est &c. necessarium duximus, patriam legum, fontem sacerdotii speciali Numinis nostri lege illustrare.* At si *Novellam IX.* penitus inspexeris, facile deprehendes, eam non ad solam Romanam, sed ad omnes Ecclesias Occidentales pertinere, uti manifesta eius verba evincunt: *ut ex hac (sc. Romana) in universas Ecclesias Catholicas, quae usque ad Oceanum fretum positae sunt, saluberrimae legis vigor extendatur.* Item: *Habeat sanctitas tua hanc legem Catholicis totius Occidentis Ecclesiis profuturam.* Item: *Habeant omnes terrae, omnes insulae totius Occidentis.* ³⁸⁾ Nec obstant, quae sententiae nostrae obiicii paulo

Impp. Kapitul. lib. 5. c. 236. ubi Ecclesiis in universum XL. annorum praescriptionem adscribunt, inde non excipere Romanam Ecclesiam. Quod enim Capitulare illud ex recentiori Papae IOHANNIS VIII. Epistola, quae exstat *can. ult. qu. 3., al. 4. caus. XVI.* interpretari iubet, id sane iniquissimum postulatum est.

³⁷⁾ vide FACHINEVM & HAHNIVM II. cc.

³⁸⁾ Merito haec aperta *Novellae IX.* verba post BACHOVIVM aliosque urget Illustris BERGERVS in *Resol. LL. obstant. de usurp. & usucap. Qu. 7.*

paulo ante diximus. Nam quam miserum sit, ex rubro Novellae, a privata manu inscripto, argumentari velle, quis non videt? ³⁹⁾ Et licet magis dissentientibus favere videantur verba Novellae initialia, quae speciale quid Romanae Ecclesiae promittere videntur, illa tamen omnino ex subsequen- tibus explicanda sunt, ne contradictio oriatur. ⁴⁰⁾ Sit sane specialis *Novella IX.* at non in favorem solius Romanae Ecclesiae, sed in favorem omnium Ecclesiarum Occidentalium. Hoc autem modo non magis specialis est, quam *l. 23. C. de SS. Eccles.* quae ad solas Orientales pertinet & omnium consensu per posteriores Novellas generales abrogata est. Cur itaque non idem dicamus de aequae priori *Novella IX?*

§ XI.

Huic argumento FACHINEI, HAHNII, aliorumque, quod iam refutavi, tam parum fedit (& quomodo posset) STRAVCHIVS, ut eo ne utatur quidem, quin potius ultro largitur ⁴¹⁾ *Novellam IX.* non solum ad Romanam Ecclesiam, sed ad omnes Occidentales, pertinere, quod acceptamus. Censet autem ex alio fundamento STRAVCHIVS *cap. III. § 13. Novellam CXI.* tantum abrogare *l. ut*

³⁹⁾ Ne dicamus, si ita agendum foret, ipsam particulam *etiam*, quae in rubro posita est, innuere, nihil speciale Romanae Ecclesiae tributum esse. Caeterum ut rubrum nigro ex asse responderet, ita fuisset formandum: *Vt etiam Ecclesia Romana* caeteraeque Occidentales *centum annorum gaudeant praescriptione.*

⁴⁰⁾ Recte omnino Illustris BERGERVS: *Non obstat, quod ibidem fit mentio sedis Apostoli Petri, quoniam haec sedes Ecclesiarum Occidentis fuit caput.*

⁴¹⁾ En eius verba *cap. III. § 15. At, inquires, privilegium, quod Nov. IX. continetur, non soli Romanae, sed toti Occidentali Ecclesiae tribuitur. Ergo non potest distingui inter praescriptionem contra Romanam Ecclesiam & alias Occidentis. Id quidem verum.*

l. ut inter C. de SS. Eccles. non vero *Novellam IX.* sc. quia IUSTINIANO Imp. nec voluntas fuerit, Ecclesiis Occidentalibus praescriptionem C. annorum adimendi, nec facultas. Voluntatem non fuisse, ex eo putat deduci posse, quod *Novella CXI.* scripta sit ad THEODOTVM Praefectum Praetorio Orientis. At quid inde? Sunt sane multae leges in Codice, multae itidem Novellae ad Praefectum Praetorio Orientis scriptae, quae exinde ad Occidentem pertinere nemo nec ipse STRAVCHIVS negabit. ⁴²⁾ Facultatem IUSTINIANO non fuisse ex eo probare nititur, quod tempore latae *Novellae CXI.* Gothi in Italia per absentiam BELISARII vires resumpserint, adeoque Novella ista in Occidente promulgari non poterit. At Novellam istam etiam in Occidente promulgatam esse, facile exinde patet, quod Ecclesiae Occidentales omnes (si solam Romanam excipias) extra controversiam, etiam hodie non nisi XL. annorum praescriptione utantur, quod ex ista Novella esse, ⁴³⁾ plusquam manifestum est.

§. XII.

Haftenus de IVRE CIVILI egisse sufficiat. Nunc de IVRE CANONICO dispiciamus, in quo ultimum praesidium quae-

⁴²⁾ Ne longius abeamus Novella antecedens CX. & subsequens CXII. itidem ad P. P. Orientis scriptae sunt, at etiam has ad solum Orientem restringet STRAVCHIVS? Indigna sane tanto Viro argumentatio!

⁴³⁾ Omnino de nihilo est, quando STRAVCHIVS arbitratur, non esse ex *Nov. CXI.* sed ex usu fori, quod hodie Ecclesiae Occidentales utantur tantum praescriptione XL. annorum. Cur enim ex usu fori repetamus, quod ex lege potest? Neque credibile est, usum fori in eundem numerum annorum cum lege incidisse, nisi legem esset secutus. Ne dicam etiam, eo admissio, maximam ex parte Romanae Ecclesiae subfore iniquitatem, quod privilegium, omnibus Ecclesiis Occidentalibus commune, per usum fori sui ad se restrinxerit.

quaerunt adversarii. At omnio frustra. Distinguendum autem est ante omnia inter vetustiores & recentiores canones, ex quibus illi nostrae, hi contrariae sententiae favent. ⁴⁴⁾ Nos de utrisque ordine videbimus. Ad vetustiores canones refero *can. volumus 2. caus. XVI. qu. 4. al. 5.* cuius auctor est Pontifex GREGORIUS M. qui non diu post IUSTINIANVM Romanae fedi praefuit, neque, quid iuris Ecclesiae suae competat, ignorare potuit. Ita autem ille: *Si monasterium fines de quibus causatio mota est quadraginta annis possedisse repereris, nullam deinceps (etiamsi quid Romanae Ecclesiae competere potuit) patiaris sustinere calumniam & quietem eorum inconcussam modis omnibus procurare.* En invictam vim veritatis! Vides, Romanae Ecclesiae exceptionem XL. annorum obiectam fuisse, quam non reiiciendam, sed admittendam esse, iubet Pontifex. Quid ad haec adversarii? FACHINEVS, SCHNEIDVVINVS, HAHNVS aliique, qui cum iis sentiunt, hunc canonem GREGORII M. ficco pede praetereunt, certissimo aut malae, aut non satis examinatae, causae indicio. STRAVCHIVS mentionem eius quidem iniicit, maximoque opere

⁴⁴⁾ Dissensus inter canones veteres & novos in IVRE CANONICO non admodum rarus est. Illustre exemplum praebet matrimonium Clerici, quod IVRE CANONICO VETERI permissum est *can. 14. & 15. Dist. XXI-X.* item *can. 12. & 13. Dist. XXXI.* IVRE CANONICO Novo est vetitum *tot. tit. X. de Cler. coniug. & cap. 5. X. de convers. coniug.* Negari tamen nequit, hac in parte Ivs CIVILE eadem laborare varietate. Nam matrimonium Clerici, quod olim permissum erat, vid. *l. 2. in fin. C. de Episc. & Cler.* quae CONSTANTINI est, postea vetabatur per IUSTINIANVM vid. *Nov. CXXIII. cap. 14. & 29.* Mirandum sane VTRVMQUE Ivs non solum a primitivae Ecclesiae praxi, quam suis quoque testimoniis adstruit, sed etiam ab ipsa sacra scriptura evidentissimisque eius textibus *Epist. I. ad Timoth. III. v. 2. & ad Tit. I. v. 6.* recessisse, quod merito improbarunt Protestantes.

opere eum hypothefi fuae conciliare nititur. At admodum infeliciter. Iubet eum intelligi de cafu, ubi Ecclefiae Romanae cum Monafterio aut Ecclefia alia res fit, ut tunc XL. annorum, alio cafu autem non nifi C. annorum, praefcriptio contra eam currat. At hanc diftinctionem STRAVCHII haud fundatam effe, facile oftendunt *cap. cum vobis* 14. & *cap. fi diligenti* 17. X. *de praefcr.* ubi Pontifex INNOCENTIVS III. eo ipfo in cafu, ubi cum alia Ecclefia res eft, Ecclefiae fuae praefcriptionem C. annorum arrogat. Omnino autem frustra myfterium aliquod venatur STRAVCHIVS in GREGORII M. verbis: *etiamfi quid Romanae Ecclefiae competere potuit.* In omni enim praefcriptione id ineft, ut antea quid iuris ei, contra quem praefcribitur, competierit, alias enim frustra de praefcriptione quaereretur.

§ XIII.

Nunc ad canones novos pergimus. Et quidem neque ignoramus, neque negamus. recentiores Pontifices privilegium centenariae praefcriptionis Ecclefiae fuae arrogaffe. Audiamus IOHANNEM VIII. ⁴⁵⁾ qui *in can. ult. cauf. XVI. qu. 3. al. 4.* ⁴⁶⁾ ita declamat: *Sanctae Romanae Ecclefiae privilegia nullis temporibus angustantur. Venerandae Romanae leges divinitus per ora piorum Principum promulgatae rerum eius praefcriptionem non nifi per centum annos admittunt,*

⁴⁵⁾ Sedere coepit anno 872.

⁴⁶⁾ Mirari licet oscitantiam GRATIANI, qui contradictoria haec GREGORII M. & IOHANNIS VIII. placita in Decretum retulit, quod etiam alias ipfi folenne eft.

tunt, & INNOCENTIVM III. ⁴⁷⁾ in cap. ad audientiam 13. X. de praescript. verb.: *Respicientes ipsum negotium tangere principaliter Romanam Ecclesiam, contra quam non nisi centenaria praescriptio currit. EVNDEM in cap. cum vobis 14. X. eod. verb.: Tam legali quam canonica definitione statutum est, ut contra Romanam Ecclesiam, quae gaudet privilegio speciali, non nisi centum annorum praescriptio locum sibi valeat vindicare. EVNDEM in cap. si diligenti. 17. X. eod. verb.: centenariam praescriptionem, quae sola currit adversus Romanam Ecclesiam. Denique BONIFACIVM VIII. ⁴⁸⁾ in cap. si qui 2. de praescript. in VIto. verb.: Ecclesiis nullus temporis lapsus obsistat, nisi contra ipsam Romanam Ecclesiam centenaria vel contra Ecclesias alias quadragenaria praescriptio legitime sit completa. At respondemus, posteriorum horum Pontificum sive ignorantiam sive malitiam (incertum enim est, utrum *Novellam IX.* per posteriores *Novellas CXI. & CXXXI.* abrogatam esse ignoraverint, an, quod similis est vero, studio scire dissimulaverint Pontifices) Ius immutare non posse: nec enim illi in re temporali, qualis est praescriptio, privilegium, quod non habuerunt, sibi ipsis tribuere potuerunt, quod & ipsi Pontifices agnoscunt, dum id sibi *per ora Divorum Principum* tributum esse (falso licet) gloriantur. ⁴⁹⁾*

§ XIV.

⁴⁷⁾ Sedere coepit anno 1198.

⁴⁸⁾ Sedere coepit anno 1294.

⁴⁹⁾ Miror, non paucos esse e doctissimis viris, qui, licet quoad *Ius CIVILE & CANONICVM* *vetus* mecum consentiant, existimant tamen obveniente casu Ecclesiae Romanae praescriptionem C. annorum propter

§ XIV.

Postquam hoc modo IUS CIVILE & CANONICUM perlustravimus, tuto pronuntiare possumus, nihil Ecclesiae Romanae prodesse, quod Authenticae *Quas actiones. C. de SS. Eccles.* haec adiecta legatur clausula: *Sola Romana Ecclesia gaudente centum annorum spacio vel privilegio.* Quicumque enim tandem huius clausulae auctor sit, erravit certissime, cuiusmodi errores ⁵⁰⁾ in Authenticis eruditi deprehenderunt plurimos. ⁵¹⁾ Aut enim ex IURE CIVILI eam desumere voluit, aut ex

D 2

IURE

propter IUS CANONICUM recentius concedendam esse, quo etiam propendere videtur ipse CUIACIUS in *Recitation. ad cap. ad audientiam X. de praescription.* quasi vero id omne Pontifici competat, quicquid ille sibi arrogat: quod sane μέγα λίαν αἰήματα est, cuius infinitae & intolerabiles forent consequentiae.

- ⁵⁰⁾ De erroribus in Authenticis, Codici insertis, commissis duo potissimum scripserunt GEORGIUS RITTERSHVSIUS, magni CUNRADI filius, in *Promulsione errorum Irnerianorum*, paternae Novellarum Expositioni in editione tertia, quae Argentorati anno MDCLXIX. prodiit, subiuncta, & IOHANNES IACOBUS WISSENBACHIUS Antecessor Franequeranus in *Sylloge errorum Irnerianorum*, quae tractatui de mutuo adiecta est. His se opposuit praeter STRAVCHIVM, qui tantum unicum *Auth. Quas actiones. C. de SS. Eccles.* defendendam suscepit, ALEXANDER ARNOLDVS PAGENSTECHERVS, qui plurimum Authenticarum defensiones scripsit in *Irner. iniur. vapul.*
- ⁵¹⁾ Ne longius abeamus, en exemplum aliud ex titulo subsequenti petendum. In *Auth. sed iudex. C. de Episc. & Cler.* spuria est clausula: *Non tamen iurent*, cuius nec vola nec vestigium reperitur in *Nov. CXXIII. cap. 7.* unde haec Authentica desumpta est. Repugnat porro haec clausula non solum IURI CIVILI propter generalitatem *l. 9. pr. C. de test.* ibi: *Iurisiurandi religione testes, priusquam perhibeant testimonium, iamdudum arctari praecipimus.* Sed etiam ipsi IURI CANONICO vide *cap. 51. X. eod. verb.: Nullius testimonio, quantumcunque religiosus existat (nisi iuratus deposuerit) in alterius praeiudicium debet credi, iunct. cap. 39. X. eod.*

IVRE CANONICO. Si ex IVRE CIVILI (quod plerique sentiunt) erravit in eo, quod *Novellam IX.* putaverit esse non abrogatam, adeoque cum haec clausula cum fontibus non conveniat, nullius ea est momenti. Si ex IVRE CANONICO (quod probabilius sentiunt alii, interque eos B. STRUVIUS *in Synt. Iur. Civ. Ex. XLIII. th. XIX. in fin.*) tunc cum fontibus ea clausula quidem convenit, eius auctor tamen erravit in eo, quod putaverit, Pontifices recentiores in temporalibus sibi ipsis privilegium, quod, ipso GREGORIO M. fatente, non habuerunt, tribuere posse, & ne sic quidem est ullius valoris.

§ XV.

Sunt qui obiiciunt, Authenticas etiam vi propria vim legis habere, inter quos est STRAVCHIVS *cap. II. § 7.* At licet id quoad Authenticas FRIDERICORVM⁵²⁾ ceu iussu

⁵²⁾ Authenticas FRIDERICORVM, ut id obiter notem, in Codice numeravi *tredecim* & quidem FRIDERICI I. BARBAROSSAE f. AENOBARBI (qui regnavit ab anno 1152. usque ad annum 1190) *duas*: 1) Auth. *Habita. C. ne fil. pro patr.* & 2) Auth. *Sacramenta puerum. C. si advers. vend.* FRIDERICI II. autem (qui regnavit ab anno 1212. usque ad annum 1250) *undecim*: 1) Auth. *Cassa. C. de SS. Eccles.* 2) Auth. *Item nulla C. de Episc. & Cler.* 3) Auth. *Item quaecunque. C. eod.* 4) Auth. *Statuimus. C. eod.* 5) Auth. *Statuimus. C. de Episc. Aud.* 6) Auth. *Si vero Dominus. C. de Haeret. & Manich.* 7) Auth. *Credentes. C. eod.* 8) Auth. *Gazaros. C. eod.* 9) Auth. *Navigia. C. de furt.* (hanc Authenticam perperam FRIDERICO I. tribuit B. STRUVIUS *in Synt. Iur. Civ. Ex. II. th. 33.*) 10) Auth. *Omnes peregrini. C. commun. de success.* & denique 11) Auth. *Agricultores. C. quae res pign. oblig. poss.* Has undecim Authenticas auctorem agnoscere FRIDERICVM II. seu

iussu horum Impp. Codici insertas ⁵³) lubentissime largiar; de Authenticis tamen, ex Novellis IUSTINIANEIS desumptis, nec id probarunt dissentientes, nec probabunt unquam. ⁵⁴) Sane Authenticis his vis legis attribui non potest, nisi vel initio auctoritate Imperatoria Codici insertae, aut post firmatae sint. Prius ipse STRAVCHIVS

D 3

adfir-

Iunior patet ex eius constitutione (quae incipit: *In die, qua de manu sacratissimi patris nostri summi Pontificis recipimus Imperii diadema, curavimus ad Dei & Ecclesiae suae honorem edere quasdam leges &c.*) per quam laudante approbante & confirmante HONORIO III. Pontifice Romano (qui FRIDERICVM II. coronavit) promulgatae sunt.

⁵³) Quoad FRIDERICI I. Authenticam *Habita* dubitari nequit, eam auctoritate Caesarea insertam fuisse, cum ipse Imp. id in fine Authenticae exprimi curaverit, in verbis: *Hanc legem inter imperiales constitutiones sc. sub titulo: Ne filius pro patre &c. inseri iussimus*: (annon autem sub commodiori titulo poni potuisset, nunc non disputo) In Authentica *sacramenta puberum*, licet quoad insertionem Caesarea auctoritate factam nihil expressum sit, idem tamen praesumendum, praecipue cum etiam exstet II. Feud. 53. § ult. Denique FRIDERICI II. Authenticas publico iussu huius Imp. legibus congruentibus subiectas fuisse, testem luculentum habemus ODOFREDVM *ad Auth. Cassa. C. de SS. Eccles.* cuius verba videri possunt apud STRAVCHIVM *cap. II. § 2.*

⁵⁴) Pertinet huc Icti PAVLI in l. 2. D. de fid. instr. effatum: *Magis esse fidendum Authentico quam exemplo.* Proinde etiam nos in casu, ubi Authentica à Novella discrepat, magis fidimus Novellae, ceu Authentico, quam Authenticae, ceu exemplo. Quae sententia etiam communis est. Vide ex Antecessoribus Ienensibus B. RICHTERVUM *ad Auth. in praes. n. 3.* B. STRUVIVM in *Evol. ad Ex. III. th. 50. qu. 5.* & B. SCHROETERVM Magnifici Domini Praefidis Parentem, etiam post fata venerandum, in *Tract. de test. parent. int. liber. cap. IX. pag. m. 85.*

adfirmare non audet. Posterius autem inde probare annititur, quod iura Civilia auctoritate Impp. Germanorum firmata sint. At, id tanto Viro excidisse nollem: quid enim id aliud est, quam principium petere? cum de eo quaeratur, an Authenticae, qua tales, id est, quatenus a fontibus deviant, unquam partem IURIS CIVILIS fecerint? ⁵⁵) Frustra obmovet STRAVCHIVS, eas iam tum, cum IUS CIVILE receptum fuit, Codici insertas fuisse: nam rubricae Novellarum, similiter à privata manu profectae, itidem tunc temporis iam exstabant, quas tamen per receptionem generalem IURIS CIVILIS vim legis accepisse nemo adfirmabit.

§ XVI.

Neque sententiae nostrae obstaret, etiamsi ostendi posset (quod tamen ostendi vix poterit) Authenticas qua tales & quatenus a fontibus deviant, speciatimque spuriam quoque huius nostrae Auth. *Quas actiones. C. de SS. Eccles.* clausulam VSV FORI receptam esse. Merito enim huc applicari posset ICTI CELSI in l. 39. D. de LL. oraculum: *Quod non ratione introductum, sed errore primum, deinde consuetudine obtentum est, in aliis similibus non obtinet.* Neque novum est Pontificii Iuris errores consuetudine firmatos esse, quam in sententiam praeclare IACOBVS CUIACIVS (cuius summi Viri

⁵⁵) Ipse STRAVCHII adsecla PAGENSTECHEVS hic eum deferit, in *Irner. iniur. vapul. prolus.* fateturque: *Hallucinari Strauchium, cum existimat, Fridericum Barbarossam approbando Ius Civile etiam Authenticas, nullo adhibito inter ipsas Authenticas & earundem adiectiones Irnerianas discrimine, confirmasse.*

Viri effato, veluti gemma, hanc opellam obsignabo) *lib. XXII. Observation. cap. XVI.* in causa simili pronuntiat: *Faceſſat longe error Doctorem, tametsi Pontificii Decreti auctoritate donatus sit, sicut & alii plerique eorum hominum errores, quibus non fuit notum IUS CIVILE populi Romani & eius Iuris sermo fuit incognitus, transierunt in Decreta vel mores & instituta regionum.*

S. D. G.

VIRO IVVENI
NOBILISSIMO ATQVE CONSVLTISSIMO
DOMINO
GVILIELMO DE HERTOOGHE,
IVRIVM CANDIDATO MERITISSIMO,

S. P. D.

IOHANNES STRINZ, I. V. L.

Nova subinde, VIR CONSVLTISSIME, eruditionis in
solidiori Iurisprudentiae studio documenta edis,
quae, TE inter magnos seculi ICTos olim relatum iri,
omine haud vano monstrare valent. Loquitur differ-
tatio TVA, quam saltim ante aliquot menses egregio
plane conatu publice summo cum adplausu defendisti,
quae TRIBONIANVS CIRCA LEGEM LAETORIAM NON ER-
RANS inscripta est, loquitur haec ipsa DE PRIVILEGIO
PRAEScriptionis CENTVM ANNORVM ECCLESIAE RO-
MANAE NON COMPETENTE instituta disquisitio, eun-
dem TE cum priori illa auctorem agnoscens: in utra-
que rem ex limpidissimis fontibus derivas, & pro
more Tvo singula pertractas solidissime. Quid ergo
mirum,

mirum, si diva THEMIS pansis manibus corollam, quam merita TVA iam longo abhinc tempore iure suo sibi vindicare poterant, laeta TIBI porrigat? Vt vero supremum Numen TVAE NOBILITATI successus quam faustissimos largiatur, atque patriae orbisque litterati summo cum emolumento longaevos in annos superstes vivas, magnorumque fluminum ritu maior subinde ampliorque evadas, devoto pectore precor. Vale VIR CONSVLTISSIME, meque Tvo favore complecti nunquam desiste.

Dabam in Alma Salana pr. Kal. August.

A. R. S. CIO DCCC XX.

EPIGRAMMA
 AD
 VIRVM NOBILISSIMVM
 DOMINVM
 GVILIELMVM DE HERTOOGHE
 IVRIS VTRIVSQUE CANDIDATVM
 DE PRAESCRIPTIONE CENTVM ANNORVM ROMANAE
 ECCLESIAE NON COMPETENTE
 DISPVTVRVM.

Figmentum *annorum* quod sit *praescriptio centum*,
 In Cathedra, HERTOOGHI, non sine laude doces;
 Non *annis praescribetur* Tva gloria *centum*
 Ominor! at merito tempus in omne cluet.

scripsit
 AMICVS
 qui intelligi quam nominari mavult.

DIATRIBE IVRIDICA AVSPICALIS
DE REFORMATIONE
IVRIS CIVILIS
CIRCA
CAVSAS MATRIMONIALES
A
PONTIFICE ROMANO
PER
IVS CANONICVM
PERVERSE TENTATA.

PRAESIDE
IOAN. CHRIST. SCHROETERO ICto

HABITA

IENAE AD D. IVL. CICI^oCCXXI.

INSTITUTIONES
DE REFORMATIONE
IURIS CIVILIS
CIRCA
CAUSAS MATRIMONIALES
A
PONTIFICIS ROMANI
PER
IUS CANONICUM
PERVERSE TENTATA.

FRANCO
IOAN. CHRIST. SCHROETERO ICTO

HAIFA
JERUSALEM AD D. IVL. CINCOCENT.

BEATIS MANIBVS
 VIRI
 DVM VIVERET NOBILISSIMI
 GVILIELMI DE
 HERTOOGHE

PATRIS SVI OPTIME DE SE MERITI
 HOC

MONVMENTVM LITTERARIVM

SACRV M ESSE CV PIT

MOESTISSIMVS FILIVS

GVILIELMVS DE HERTOOGHE.

BEATE PATER!

Inusitatum est, quod molior, dum MANIBVS TVIS literarium hoc filialis meae pietatis monumentum erigo. At facile id apud bonos quosque excusabit¹⁾ inusitatus dolor, quem obitus TVVS eheu! nimium acerbis nuper mihi attulit, quemque nemo mente concipere potest, nisi qui sentit. Sane *nullum esse adfectum, qui vincat paternum*, non tam IVSTINIANVS²⁾ quam TVVS

¹⁾ Addatur PLATO *de leg. lib. IV.* ubi inter officia liberorum erga parentes refert, ut pro beneficio ab iis accepto (quod merito *omnium antiquissimum* vocat) monumentum mortuis exstruant, eorumque memoriam recolant.

²⁾ *l. 7. pr. C. de cur. fur.*

Tvvs in me amor me docuit. Ferreus essem, Teque indignus filius, nisi paterno Tvo adfectui responderem filiali obsequio, amoremque compensarem amore. Quod si etiam TIBI, ὦ μακαρίτα, quaedam rerum, quae heic geruntur, cura est, non improbabis forte hanc, TIBI licet non profuturam, filii Tvi pietatem: etenim, uti ARISTOTELES ³⁾ ait: τοῖς γονεῦσιν ἔδειξ τὴν ἀξίαν ποτ' ἂν αποδοίη εἰς δύναμιν δὲ ὁ θεράπεύων ἐπιεικὴς εἶναι δοκεῖ. Faxit DEVS, ut, quoniam proh dolor! in hac vita non licet, saltem aliquando *in divino illo animorum concilio coetuque* ⁴⁾ eo adfectu, quo nos, die nunquam obliviscenda, sub ultimum discessum (quem ultimum fore, tunc non putavimus) amplexi sumus, nos iterum, aeternis perfusi gaudiis, mutuo amplectamur. Fiat! o fiat!

Interea

*Dum Tvvs in nostro labetur corpore sanguis,
Non quicquam minuet, VENERANDI credite MANES,
Hoc desiderium PATRIS vis temporis ulla.*

³⁾ Nicom. IIX. c. 16.

⁴⁾ CICERO in Cat. Mai. vel de senect. cap. ult.

CONSPECTVS DICENDORVM.

PROEMIVM.

- § 1. Papo - Caesaria *generatim* damnatur.
- § 2. *Speciatim* potestas leges civiles mutandi Pontifici denegatur.
- § 3. Ostenditur, Pontifices *omni suffragio veteris Ecclesiae* hac in re destitui.
- § 4. Mutatio legum civilium non solum *incompetenter*, sed etiam *perverse* a Pontifice est tentata.
- § 5. Institutum auctoris.
- § 6. Restrictio ad causas matrimoniales.
- § 7. Nunc solummodo dabitur specimen.
- § 8. Protestatio auctoris.

CAPVT I.

De prohibitione matrimoniorum ob cognationem
carnalem nimium a Pontifice extensa.

- § 1. Ingressus tractationis.
- § 2. De prohibitione *civili*: Ostenditur, quod sit sufficiens.
- § 3. De prohibitione *canonica*: Ostenditur, quod sit nimia.
- § 4. Inepta ratio constitutionis *pontificiae* exploditur: Vera causa adducitur.
- § 5. Quid *hodie* iuris?

CAPVT II.

De prohibitione matrimoniorum ob cognationem
spiritualem male a Pontifice extensa.

- § 1. De cognatione spiritali *iure civili* male inducta.
- § 2. De cognatione spiritali *iure canonico* male extensa.
- § 3. A rigore *iuris canonici* recessit ipsum *concilium Tridentinum*.
- § 4. Quid *hodie* iuris?

*De Reformatione Iuris Civilis circa Causas
Matrimoniales a Pontifice Romano per
Ius Canonicum perverse tentata.*

PROEMIVM.

§ I.

Eo excrevisse Pontificum Romanorum arrogantiam,⁵⁾
ut limites SACERDOTII egressi sint, multaque, quae
ad

⁵⁾ Quam intolerabilis fuerit Papalis ista Caesarum & Regum capitibus (pudendo & nulla seculorum oblivione delendo facinore!) insultans arrogantia, satis nos *Historia* mediū aevi edocet. Non pauca quoque in ipso *Iure Pontificio*, quod CANONICVM vocamus, Pontificiae insolentiae exstant documenta. Vix superbius quid cogitari potest, quam quod Papa GELASIVS in *can. duo sunt* 10. *dist. XCVI.* ad Imp. ANASTASIVM scribere non veretur: *Regum & Principum colla submittenda esse genibus sacerdotum.* Eandem superbiam redolet comparatio dignitatis Episcopalis cum *auro*, & Regalis diadematis cum *plumbo*, quam adfert idem Pontifex *l. c.* Item comparatio Pontificalis auctoritatis cum *sole*, & Regalis potestatis cum *luna*, quam, sacrae scripturae dictum *Genes. I. v. 16.* misere torquendo, instituit Papa INNOCENTIVS III. in *cap. 6. X. de maior. & obed.* Omnium tamen impudentiam vincit Papa NICOLAUS in *can. 7. dist. XCVI.* ubi DEVM se dicere non erubescit, quam blasphemam miserrimi hominis vocem sine horrore non refero. Nec minus horresco, quoties Papam DOMINVM DEVM NOSTRVM a Glossa *ad Extravag. de V. S. & DEVM IN TERRIS* a Glossa *ad cap. fundamenta 17. de Elect. in VIto.* vocari lego: ut similes IURIS CANONICI Doctorum, *omnipotentiam & adorationem*, Pontifici tribuentium, blasphemias nunc omittam, quae videri possunt apud FRANCISCVM HOTOMANNVM in *bruto fulmine pag. m. 4.* & IOANNEM STRAVCHIVM in *Amoen. Iur. Can. Eclog. I. cap. XVII. in fin.* Eo monstrum illud *ἱεραρχίας* (quae, optime momente CASPARE ZIEGLERO de *Diacon. & Diaconiss. veter. Eccl. in praef.* non nisi *ἱεροδιακονία* aut *ἱεροδουλεία* ex stylo Apostolico dicenda fuisset) tunc excreverat.

ad IMPERIVM pertinent, ⁶) ad se traxerint, ⁷) iustissima Protestantium querela est.

§ II.

6) Appetendo ea, quae ad *imperium* pertinent, nomen suum cumprimis posteritati abominandum reddidit GREGORIUS VII. sive HILDEBRANDVS, cuius ausus profanos etiam ipso seculo Hildebrandino SIGEBERTVS GEMBLACENSIS, OTHO FRISINGENSIS alique viri eruditi & pii improbarunt, referente ZIEGLERO *de Orig. & Increm. Iur. Can. tb. 31. & 32.* qui etiam *tb. seq.* ex BARONIO adducit XXX. dictatus Hildebrandinos, quos *vere tyrannicos & universo orbi tunc formidabiles* appellat. Quam vano conatu ex verbis Apostolorum *Luc. XXII. v. 38.* CHRISTO dicentium: *Ecce hic duo gladii, duplicem potestatem spirituales & temporales (hanc quidem, ut ait, in manu Regum & militum sed ad nutum & patientiam Sacerdotis)* sibi arroget Papa BONIFACIUS VIII. videatur in *cap. 1. unam sanctam Extravag. de maior. & obed.* Insulsa, si quae unquam, argumentatio! Quod si tunc forte fortuna Apostoli tres aut quatuor gladios tenuissent, Pontifex eodem argumentandi genere triplicem aut quadruplicem potestatem, si Dñs placet, sibi tribuere potuisset. Idem Pontifex *l. c.* post varias alias dictorum sacrorum detorsiones (quae in IVRE CANONICO solennes sunt, & sine indignatione non possunt legi) ex Papali cathedra definit: *Esse de necessitate salutis, omnem humanam creaturam subesse Romano Pontifici.* Quod tam de seculari quam spirituali dominatu adeoque de TOTATV, uti tunc loquebantur, eum intellexisse, tam connexio, quam ipsa *Historia* istius aevi satis prodit. Cui tamen novo articulo fidei etiam tunc contradixit, & ne sibi suoque regno praeiudicium faceret, sibi cavit Rex Franciae PHILIPPVS PVLCHER, uti constat ex *cap. 2. meruit Extravag. de privileg.* Ex hoc TOTATV profluxere consecutaria enormia, v. gr. Papam esse iudicem ordinarium Regum. *Clement. pastoralis, de sent. & re iudic.* Papam posse regna adimere & dare. *can. 3. caus. XV. qu. VII.* Papae ab Imperatore praestandum esse iuramentum fidelitatis & obedientiae, *Clement. un. de iurei.* cui impudenti postulato tamen se fortiter & heroice opposuit Imp. HENRICVS VII. aliudque iuramentum, quam protectionis, praestare noluit, uti ex dict. *Clem.* constat. Imo Cardinalis ZABARELLA ad *d. Clem. pastoralis*, eo delabitur absurditatis, ut statuat: *Imperatorem habere Imperium a Papa, unde, pergit ille, contra naturam esset, ut servus (ita Imperatorem & dominum suum vocare audet) se exaltaret contra illum* (ohé! ZABARELLA, iam satis est impudentiae) *qui eum cre-*

E

avit.

§ II.

Ex eodem fonte impuro profluxit, quod Pontifices **LEGISLATORIAM IMPERANTIVM POTESTATEM** (fulgidum illud Imperialis Diadematis *κειμήλιον*) ad se trahere, ⁸⁾ legesque ab Imperatoribus latas pro lubitu abrogare, aut corrigere ⁹⁾ conati sint.

§ III.

avit. Quae Cardinalis temeraria adsertio non adeo miranda est, cum illam in scholis Paparum didicisse videatur, cum tam **INNOCENTIVS III.** in *cap. venerabilem 34. X. de elect.* quam **Clemens V.** in *cap. un. Clementin. de iurei.* falso iactent: *Papas Imperium a Graecis ad Germanos transtulisse.* Quae omnia male conveniunt veteribus canonibus 22. & 23. *dist. LXII.*, in quibus Pontifices **HADRIANVS & LEO** agnoscunt: *se Pontificatum habere ab Imperatore.*

7) Tentatum id potissimum est seculis barbaris. Quod tempus ambitiosis suis ausibus opportunum callide elegerunt Pontifices, cum in tantis tenebris quidlibet miseris Laicis liceret obtrudere. Origo tamen mali altius quaerenda & ab ipsis temporibus **CONSTANTINI M.** (qui primus Pontifici DEI nomen tribuit, si Papae **NICOLAO** credere licet, in *d. can. 7. dist. XCVI.*, quod tamen difficulter a me possum impetrare: certe *canonem 14. dist. ead.* quo famosa illa donatio continetur, multaque tanto Imp. indigna v. gr. *quod tenens frenum equi Pontificis, stratoris officium illi exhibuerit*, leguntur, spurium esse, non dubitandum) repetenda est, cuius & Successorum quorundam nimia in Praesules Romanos indulgentia effectum est, ut alae ipsis tantopere creverint.

8) A nomine quidem Legislatoriae potestatis astute, ut suam *ἀνδραγαθία* *επισκοπία* eo melius tegerent, abstinuerunt Pontifices, dum placita sua non *leges*, sed *canones* vocant, vid. *dist. III.* at, dum in aemulationem CAESAREI IURIS ipsi **NOVVM** aliquod Ius, non raro CAESAREO contrarium, & de multis rebus, *mere secularibus*, veluti *contractibus, delictis, ultimis voluntatibus, praescriptionibus, transactionibus, processu iudiciario* & sexcentis eiusmodi aliis agens, orbi Christiano obtruserunt, *rem ipsam* eos adfectasse palam est. Quinimo Papa **BONIFACIVS VIII.**, *se omnia iura in scrinio pectoris sui habere*, aperte gloriari non dubitat in *cap. I. de constit. in VIto.* Quo etiam spectat **BALDI** adsentatio: *Papam esse praeter, supra & contra Ius*, quam refert **PHILIPPVS DECIVS Conf. DLXXXIX. n. 5.**

9) Dictum Imp. **IUSTINIANI** in **Nov. LXXXIII. cap. I.** *leges non dedignari sequi sacros canones*, mire in usus suos convertere sciverunt Pontifices.

§ III.

Qua in re Pontifices non solum Imperatorum ¹⁰⁾ sed etiam Decessorum suorum, ¹¹⁾ & quod maius est, sanctorum Ecclesiae Patrum, ¹²⁾ Apostolorum, ¹³⁾ imo ipsius CHRISTI ¹⁴⁾ doctrinam neglexerunt.

§ IV.

Tolerari tamen haec μετὰ βασις εἰς ἄλλο γένος & facilius potuisset, si modo semper *in melius* leges civiles mutassent

E 2

Pontifices, idque ubique crepant, videatur *cap. 8. X. de iudic. cap. 1. X. de iuram. calumn. cap. ult. X. de sec. nupt. & cap. 1. X. de nov. oper. nunciat.* Eam tamen non fuisse IUSTINIANI mentem, ut Pontifici potestatem tribuat, Ius CIVILE pro lubitu abrogandi, manifestum est, cum loquatur 1) de Conciliorum decretis, non Pontificum placitis, arg. *Nov. CXXXI. cap. 1.* 2) de rebus ad Ecclesiam pertinentibus, non aliis.

¹⁰⁾ Referri huc potest praeclarum Imp. IUSTINIANI effatum in *l. 41. C. de Episc. & Cler. & l. 23. C. de testament.* ubi ait: *absurdum, imo opprobrium Clericis esse, si peritos se velint ostendere disceptationum esse forensium.*

¹¹⁾ Pertinet huc, quod CLEMENS in *can. 29. caus. XI. q. 1.* ad Episcopum quendam scribit: *Te summo studio niti oportet, ut omnes vitae huius occupationes abiicias, neque enim iudicem aut cognitorem secularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus, ne praefocatus praesentibus hominum curis non possis verbo Dei vacare.*

¹²⁾ Unus nunc instar omnium sit D. BERNHARDVS, qui ait: *Non monstrabunt, ubi quisquam Apostolorum aliquando sederit iudex hominum, aut divisor terminorum aut distributor terrarum: stantes quidem iudicatos legimus Apostolos, sedentes autem iudicasse non legimus.*

¹³⁾ Ita PETRVS in *prior. Epist. cap. IV. v. 15.* vetat ἀλλοτρίων ἐπισημοποιεῖν & *cap. V. v. 3.* Clericos monet, ne conentur imperitare populo, & *cap. II. v. 13.* omnes fideles (sine distinctione Papali inter Clericos & Laicos) iubet subesse imperio civili.

¹⁴⁾ Quomodo CHRISTVS discipulos suos, qui de regno terrestri aliquid somniabant, redarguerit, videatur *Matth. cap. XX. vers. 25. usque 28.*

fent Pontifices: at, quod adhuc magis dolendum & detestandum est, hanc IURIS CIVILIS emendationem interdum adeo *perversè* tentarunt, ut multa, quae ab Imperatoribus praeclare, aut certe non adeo male, constituta erant,¹⁵⁾ isti mutaverint *in peius*,¹⁶⁾ idque plerumque commodi sui causa.¹⁷⁾

§ V.

¹⁵⁾ Licet non quoad omnia, tamen quoad pleraque IURIS CIVILIS capita verissimum est CANUTI, Episcopi Viburgensis, (in praefatione Commentarii ad Ius Danicum, qui prodiit Hafniae MDCCCX.) effatum: *Quantum a Iure Iustiniano discedamus, tantum nos a ratione aequi & boni deflectere.*

¹⁶⁾ Totum pene Ius Civile, tot vigiliis excogitatum, & bono generis humani promulgatum *per Pontificem eversum esse*, suo iam tempore conquestus est CAROLVS MOLINAEVS, uti ex eo refert MYNSINGERVS *Cent. VI. Obs. LXII.* Meditatus quoque *oppugnationem* IURIS CANONICI est FRANCISCVS HOTOMANNVS, quam auspiciis Electoris Palatini edere constituerat. Testis rei ipse HOTOMANNVS apud MEELIVM *Epist. CXLVII.* *Habeo*, scribit, *contra Ius CANONICVM notas innumerabiles, quibus Anti-Christi Romani partim stuporem in CIVILIS IURIS scientia, partim imposturas, fraudes, falsitates incredibiles patefeci.* Sed lucem non adspexit liber, vid. *Monathl. Muszûge ad A. 1700. Mens. Octobr. p. 680.* Specimen tamen habemus in *bruto fulmine* aliisque HOTOMANNI scriptis. Cum primis vapulat cordatioribus BONIFACII VIII. Sextus Decretalium. Eum enim totum caustidicum, & ut contentionibus Clericorum deferviret, excogitatum ferunt, plurimasque in eo Decretales ad beneplacitum compositas indignantur. vid. L. B. DE LYNCKER in *Anal. ad Dessel. Ius Canon. in Proem. qu. 2. & Dissert. de beneplacito § 2. n. I.* Eum librum nec Gallia recepit, eo, quod infinitas fere ordinationes contineat, quae tendunt ad labefactandam antiquorum canonum doctrinam: FRANC. DVARENVS in *praef. libr. de sacr. Eccles. minist. & SEB. FRAENIVS Decret. Parlam. Britann. p. 21.*

¹⁷⁾ Pertinet huc celebre LVTHERI DE IVRE CANONICO iudicium in *Symposiac. tit. 66. von Juristen pag. 403.* Das Geistliche oder Pâbstliche Recht ist, wie alle Juristen sagen, ein Buch voller Unflaths, das nach Geld stincket. Qui etiam scripto publico, quod exstat *Tom. II. Oper. Latin. Ienens. fol. 334.* non paucos errores

§ V.

De hac REFORMATIONE IURIDICA A PONTIFICE PER-
VERSE TENTATA ¹⁸⁾ scribere dum adgredior, spero me
operam non perditurum. ¹⁹⁾

E 3

§ VI.

IURIS CANONICI detexit. In eo tamen cum *animoso* hoc tyranni-
dis Papalis oppugnatore facere non possum, quod totum IUS CA-
NONICVM tollendum & cremandum esse censuerit. Sufficit, si ea,
quae *mala* sunt, eliminantur, quae autem *bona* sunt, merito re-
tinentur, quod tunc etiam ICTI Vitebergenses HENNINGVS A GOE-
DEN & HIERONYMVS SCHVRFIVS monuere. Confer ZIEGLERI Dis-
sertat. de Orig. & Increm. Iur. Can. § 64. & 65.

¹⁸⁾ Pertinebunt huc omnes IURIS VTRIVSQVE differentiae, in quibus
IUS CIVILE praestat CANONICO, quo ipso tamen non nego, in aliis
IUS CANONICVM praestare CIVILI. Quod unico exemplo nunc li-
ceat illustrare. IURE CIVILI adulterium aestimabatur tantum *ex*
persona coniugata patiente, nihilque erat aliud, quam concubi-
tus cum aliena uxore l. 34. § 1. D. ad L. Iul. de adult. ex con-
trario concubitus solutae cum alieno marito non erat adulterium,
sed stuprum. l. 18. C. eod. ita ut uxor maritum, quamvis thorum
coniugalem violasset, de adulterio accusare non posset. l. 1. C. eod.
IURE CANONICO adulterium aestimatur *ex utraque persona coniu-*
gata tam agente quam patiente, vide can. 4. qu. IV. & can. 15.
19. & seq. qu. V. caus. XXXII. Idque recte; licet enim nec IUS
CIVILE omni ratione destituatur, cum concubitus uxoris cum al-
tero propter partus suppositionem *magis noceat* marito, quam
concubitus mariti cum altera noceat uxori; tamen, cum utroque
casu *violetur fides coniugalis*, bene utroque casu adulterium adesse
iudicavit IUS CANONICVM. Et omnino aequum est, quod AVGV-
STINVS in can. 2. qu. VI. caus. ead. maritis ait: *Quales vultis uxo-*
res invenire, tales & ipsae inveniant vos, idque & sacrae scrip-
turae convenit, quippe *uxor idem ius habet in corpore mariti,*
quod maritus in corpore uxoris, iuxta effatum PAVLINVM I. ad Co-
rinth. VII. v. 4. Merito proinde tam Imp. CAROLVS V. in Const.
Crim. art. 120. quam Protestantes in Ordinationibus Consistoriali-
bus IUS CANONICVM hac in parte IURI CIVILI praetulerunt. Ratione
poenae tamen aequum esse, ut aliquod fervetur discrimen, non
negaverim.

¹⁹⁾ Hanc provinciam arbitror a nemine esse occupatam: licet enim non
desint, qui obiter & quasi aliud agendo *praestantiam* IURIS CIVILIS
in

§ VI.

Cum autem tam vastum argumentum unius *Diatribes Academicæ*, quam nunc meditor, mensuram nimis excedat, rubrum ad ²⁰) CAUSAS MATRIMONIALES ²¹) restrinxi.

§ VII.

in hoc vel illo capite prae IVRE CANONICO demonstraverint; nemo tamen, quod sciam, repertus est hactenus, qui omnia capita in unum fasciculum colligere, & professa opera pertractare conatus sit.

- ²⁰) In primitiva Ecclesia *causas matrimoniales*, quatenus sunt obiectum cognitionis iudicialis, pro *spiritualibus*, habitas non fuisse, sed ad iudicem *secularem* spectasse, certissimum est, idque satis evincunt tot ab Impp. Christianis *de matrimonio* latae leges, dictaeque sententiae, quae in Codice tam THEODOSIANO, quam IUSTINIANO exstant. Nihilominus Pontifex *causas matrimoniales* ad forum suum pertraxit, vide *cap. 3. X. de ordin. cognit. cap. 13. & 8. X. de sponsal. & cap. 3. X. de divorc. iunct. tot. lib. IV. Decretal.* adeo, ut CONCILIVM TRIDENTINVM *Sess. de matr. can. XII.* anathemate feriat eos, qui dissentiunt. At, ex falsa & ἀθεολόγη hypothesis, quod matrimonium sit sacramentum, vide *cap. 9. X. de haeret.* Spurius illud fundamentum, ex perversa interpretatione dicti PAVLINI *ad Eph. V. v. 32.* ortum, diu reiecerunt Protestantes: annon autem quaedam confectaria, inde fluentia, adhuc incaute retineant, quaeri posset. At, manum hac de tabula! Id tamen non possum non monere, praecipuum argumentum, quo hodie nonnulli Protestantium, *causas matrimoniales ad spirituale forum pertinere* contendunt (si de iure ipso disceptetur, nam, si de nudo facto quaeratur, competens esse forum *seculare*, omnes agnoscunt, vid. CARPZOVIVM *in Iurispr. Consist. lib. 2. def. 1.*) quia sc. in iis occurrunt casus conscientiae, nihil probare (ne id cum PVFENDORFIO *de habitu religion. § 44.* futile dicam) siquidem etiam in aliis negotiis humanis v. gr. in omni contractu & in omni delicto casus conscientiae occurrunt, at contractus & delicta, in quantum sunt obiectum cognitionis iudicialis, ad forum *spirituale* pertinere, nemo sanus adfirmaverit. Adde virum illustrem THOMASIVM *in Notis ad LANCELOTTVM lib. III. not. 16.* ubi hanc sententiam contra CARPZOVIVM aliosque solide propugnat. Imo causas matrimoniales male a foro civili exemptas fuisse, agnovere tam in mediis Papismi tenebris MARSILIUS DE PADVA & GVILIELMVS OCCAM, notante BESOLDO *in disc. de nupt. cap. IV. n. 2.* quam tempore re-
- forma-

§ VII.

At, cum etiam hic apparatus adeo excresceret, ut intra terminos, quos nunc mihi praescripsi, contineri non posset, non nisi *duo* priora capita, velut ex spaciofa arbore *duos* ramusculos *Speciminis loco* exhibere nunc licuit.²²⁾

§ VIII.

Caeterum protestor, mihi in scribendo non esse alium scopum, quam ζήτησιν τῆς ἀληθείας, indeque confido, innocenter dicta mihi non fore fraudi. Adsit DEVS huic instituto!

E 4

CA-

formationis ipse LUTHERVS (ad quem etiam provocat THOMASIVS l. c.) qui in praefat. libri von Ehe-Sachen cordate, ut solet, scribit: Ich rufe und schreie, man soll die Ehe-Sachen der weltlichen Obrigkeit lassen, & paulo post: Mir grauet für dem Exempel des Pabstes, der solche weltliche Sachen zu sich gerissen hat. Quicquid sit, postquam tempore reformationis Principes Protestantes *Ius circa sacra* sibi vindicaverunt, parum in effectu intererit, cui foro causas matrimoniales accenseas, cum in utroque foro nomine Principis ius dicatur. Neque dubito, *hoc intuitu* receptam Consistoriorum iurisdictionem in causis matrimonialibus tolerari posse.

²¹⁾ Id cum primis notandum, axioma illud CANONISTARVM: *in matrimonialibus indistincte valere IUS CANONICVM*, ad quod probandum adlegant *cap. ult. X. de sec. nupt.* diu apud Protestantes explosum esse, cum illud & *rationi* & *revelationi* & *Principum nostrorum Constitutionibus* merito cedere debeat. Adde SECKENDORFIVM in *Hist. Luth. lib. III. sect. 32. § 126.* ubi refert Rescriptum Electorale Saxonicum d. 8 Ian. 1544. *ut de iis, quae controversa & dubia essent, speciatim in causis matrimonialibus, Theologi & Icti amice conferrent, & absque detrimento doctrinae Christianae, a Luthero propositae, concordarent, posthabitis legibus Pontificiis.*

²²⁾ Quod si tamen DIVINA MAIESTAS vitam concesserit, telam, quam nunc exordior, pertexere non intermittam.

CAPVT I.

De prohibitione matrimoniorum, ob cognationem CARNALEM, nimium à Pontifice extensa.

§ I.

Ordior a diffensione VTRIVSQUE IVRIS in prohibitione matrimoniorum, ob cognationem CARNALEM, *quoad lineam transversam*, determinanda, cum *quoad lineam rectam* nullam inter VTRVMQVE Ius differentiam admittam. ²³⁾

§ II.

²³⁾ Non desunt tamen ex CANONISTIS, qui etiam *quoad lineam rectam* aliquid monstri alunt. Etenim, cum Ius CIVILE inter adscendentes & descendentes matrimonia *in infinitum* prohibeat § I. *Inst. de nupt.* & l. 53. *D. de R. N.* ubi non inepte GLOSSA subiungit: *Adamum, si hodie viveret, uxorem reperire non posse* (quam prohibitionem CIVILEM convenire REVELATIONI dubio caret, vide *Levit. XIII. 7.* & *8. Deuteronom. XXII. 30.* & *XXVII. 20.* & *I. ad Corinth. V. 1.* an autem sola RATIO eam adsequatur, nunc neque cum GROTIUS *de Iur. Bell. & Pac. lib. II. cap. V. § 12. n. 2. seqq.* & PUFENDORFIO *de Iur. Nat. & Gent. lib. VI. cap. I. § 32.* adfirmo, neque cum THOMASIO *Instit. Iurispr. Divin. lib. III. cap. II. n. 225. seqq.* nego, cum examen huius controversiae peculiarem desideret operam) reperti sunt ex CANONISTIS non pauci, interque eos GOFFREDVS sive ROFREDVS in *Summa sua de cons. & aff. § item quantum,* & ANGELVS *ad cap. non debet. 8. X. de cons. & aff.* qui statuunt: *Iure Canonico prohibitionem matrimonialem etiam in linea recta, quartum gradum non excedere, adeoque matrimonia inter adscendentes & descendentes, qui sibi sunt in quinto gradu, licita esse.* Horum sententia si IVRI CANONICO conveniret, suppeditaret insigne exemplum REFORMATIONIS IVRIS CIVILIS A PONTIFICE PERVERSE TENTATAE

At has

Horrendas Syrtes, latrantia littora Scyllae,
Pontifici nequidem in mentem venisse arbitror. Sententiam quidem

§ II.

Inter eos, qui ex latere sibi iuncti sunt,²⁴ IUS CIVILE) matrimonia prohibet usque QUARTUM gradum *suae computationis*²⁵) EXCLUSIVE, *arg. § 4. Institut. de nupt.*

dem suam GOFFREDVS & ANGELVS fundatam esse opinantur in *cap. non debet. 8. X. de cons. & aff.* quo INNOCENTIUS III. prohibitiones matrimoniales gradu *quarto* inclusit. At, Pontificem unice de linea *transversa*, non de *recta* sensisse, bene contra GOFFREDVM & ANGELVM docuerunt IOANNES ANDREAS AB ISERNIA in *declar. arbor. cons. § quaero an inter ascendentes*, & ABBAS PANORMITANVS ad *d. cap. non debet*. Adde, si lubet, ERASMVM VNGEPAVERVM ad *Decretal. tit. de cons. & aff. n. 4.* Equidem licet hic in absolvendo Pontifice facilis sim, negari tamen non posse censeo, Pontificem *generaliter & indistincte in d. cap.* loquendo (quod etiam isti urgent) GOFFREDO & ANGELO tam sinistre sentiendi aliquo modo ansam suppeditasse. Neque existimandum est, frustra de hoc casu inter Doctores IURIS CANONICI disputari: licet enim ob brevitatem vitae humanae casus rarissimus sit, *cum raro quis videat quintam generationem*, monente ABBATE *d. l.* rariusque cum ea matrimonio iungi desideret; utique tamen casus dabilis est, cum exempla virorum, qui ad centum annos usque & ultra generare valuerunt, non desint.

²⁴) Loquimur hic de casu, quo non adest *respectus parentelae*. Quod si is adsit, prohibitio IURE CIVILI ad *nullum gradum* restringitur, § 3. *Inst. de nupt. & l. 17. § ult. D. de R. N.* Contra IURE CANONICO respectum parentelae *ultra quartum gradum* non attendi, multi CANONISTARVM, interque eos IOANNES de DEO ex *cap. non debet. 8. X. de cons. & aff.* inferunt. Horum sententia si IURI CANONICO esset conformis, iterum oriretur insigne exemplum REFORMATIONIS IURIS CIVILIS A PONTIFICE PERVERSE TENTATAE. At, cum ea sententia ex *d. cap.* probari nequeat, indeque HOSTIENSIS in *summa ad d. cap. num. II.* alique CANONISTAE statuunt: quoad respectum parentelae nihil ex IURE CIVILI per CANONICVM mutatum esse; malumus & nos hac in re benigne de IURE CANONICO sentire, secuti FRANCISCVM DVARENVM de *nupt. cap. III. pag. 248.* & ERASMVM VNGEPAVERVM ad *Decretal. tit. de cons. & aff. n. 7.*

²⁵) Computatio graduum, quam IUS CIVILE tradit, naturae optime convenit, & unica hac absolvitur regula: *Quot sunt generationes,*

nupt. ²⁶⁾ Quam prohibitionem CIVILEM sufficientem esse, deduco ex convenientia cum prohibitione DIVINA. ²⁷⁾ Neque prohibitio CIVILIS exinde culpari potest, quod nullum DIVINAE prohibitioni sepimentum adiiciat; licet enim largiar, *humanarum* legum latorem legibus *divinis* modicum sepimentum adiicere *posse*, nego tamen, quod id facere *cogatur*.

§ III.

tot sunt gradus, quae fundatur in § 7. *Inst. de grad.* & l. 10. § 9. *D. eod.* Hanc computationem, licet Ius CIVILE in materia *successionum* proponat, tamen etiam ad materiam *matrimoniorum* adhibuit, uti patet ex § 3. *Inst. de nupt.* & l. 17. § ult. *D. de R. N.* iunct. VLPiano in *Fragm. tit. V.* § 6. Quae paucissima loca, licet in universo IURE CIVILI sola sint, in quibus, *quoad matrimonialia*, graduum computatorum mentio fiat, satis tamen probant, falsum esse, quod Pontifex ALEXANDER II. in *can. ad sedem 2. caus. XXXV. qu. V.* ait: *In legibus ob nihil aliud graduum mentionem factam esse, nisi ut hereditas vel successio ab una ad alteram personam inter consanguineos deferatur.*

²⁶⁾ Non est quod auctoritate THEOPHILI (qui d. § 4. *Inst. de nupt.* legit & δύνασθαι συνάπτεσθαι) quicquam cum ANTONIO FABRO in *Iurispr. Papin. Illat.* 6. mutemus, cum THEOPHILVM de sua posteriore, non IUSTINIANI aetate, intelligendum esse, ex plurimis locis Iuris Iustiniani pateat, vide l. 3. & 67. § 1. *D. de R. N.* l. 23. & 24. *D. de cond. inst.* l. 78. § 8. *D. ad SCt. Trebell.* l. 19. *C. de nupt.* & l. 2. *C. de inst.* & *subst.* iunct. HARMENOPVLO *lib. IV. Tit. VI.* Quam saepe ante IUSTINIANVM hac in re variatum fuerit, accurate exponit ANTONIVS CONTIVS *subsec. lect. lib. II. cap. I.* In BASILICIS *modus computandi gradus*, sive, ut Graeci vocant, κατάληψις τῶν ἑαδμῶν, ex *Iure Iustiniano* quidem retentus & speciatim ad *matrimonialia* applicatus est *lib. XXIX. tit. V.* περὶ κεκωλυμένων γάμων: at ipsa *prohibitio* aliquanto longius extensa, ita enim *dict. tit.* § 4. legitur: Λαμβάνειν πρὸς γάμον & θεμις τὴν θυγατέρα τῆς θείας ἢ τῆς θείας τῆς ἐξιδέλφου μᾶ, ἀλλ' & δὲ ὁ υἱὸς μᾶ τὴν ἐγγόνην ἀγῶν, οἵτινες λέγονται διεξάδελφοι.

²⁷⁾ Prohibitionis CIVILIS cum DIVINA, quatenus REVELATIO eam, *Lev. XIX. & XX.* determinat (an autem RATIO in hac transversa linea prohibitionem aliquam capiat, praesentis instituti non est disputare, vide tamen GROTIUM *de I. B. & P. lib. II. cap. 5. § 13.* & PV-

§ III.

Hic admodum PERVERSE REFORMATIONEM TENTAVNT PONTIFICES, prohibitionem CIVILEM abrogando, & CANONICAM substituendo, siquidem matrimonia prohibent usque ad QVARTVM²⁸⁾ gradum *suae computationis*

& PVFENDORFIVM *de I. N. & G. lib. VI. cap. I. § 34.*) convenientiam arbitror esse exactam; siquidem verissima mihi semper visa est eorum sententia, qui statuunt: *divinam legislationem non solum de personis expressis, sed etiam de iis, qui in pari gradu sunt, intelligendam esse*: cum enim ipse divinus legislator *generalem* rationem prohibendi *a proximitate sanguinis* desumptam *Lev. XIX. 6.* praemiserit, necessario sequitur, quod, ubicunque sit eadem proximitas sanguinis, *generalis* sit prohibitio. Et hanc nostram sententiam summis viris tam Theologis quam Ictis, praecipue *antiquioribus*, placuisse video, licet non desint, qui, Rabbiorum commentis decepti, in transvorsum se abripi patiantur, inter quos nollem esse GROTIUM *de I. B. & P. lib. II. cap. V. § 14.* quem merito propterea reprehendit ZIEGLERVS *in Not. ad b. loc. p. m. 278.*

- ²⁸⁾ De IVRE CANONICO *novissimo*, in *cap. 8. X. de cons. & aff.* constituto, loquor, nam antea adhuc maior eius Iuris fuit absurditas, siquidem IVRE CANONICO *veteri* matrimonia prohibita fuerunt, quamdiu generatio cognoscitur, aut in memoria retinetur, *can. in copulatione fidelium. 18. caus. XXXV. qu. II. & III.* qui ex Concilio Wormatiensi desumptus est. Quod alii exprimunt ad *septimum* gradum, quoniam generatio vix ultra cognosci, aut in memoria retineri potest, vide *can. 16. 17. & 19. eod.* Hos septem gradus, initio quidem, *civiliter* computatos fuisse, largior CUIACIO *ad cap. pen. X. de cons. & aff. arg. can. 1. caus. XXXV. qu. II. & III.* postea autem, cumque adhuc prohibitio ad septimum gradum obtineret, *canonice* computari coepisse, constat ex *can. 2. qu. V. caus. ead. verb. in septem gradibus, si canonice & usualiter numerentur*, uti recte contra CUIACIUM demonstrat ZIEGLERVS *ad Lancell. lib. II. not. 461.* Prohibitionem tamen hanc ad septimum gradum exclusive, id est, ad *sextum* inclusive, intelligendam esse, patet ex *can. 21. eod.* neque obstat *can. 17. eod.* spurium est enim *τὸ post* nec in correctioribus editionibus invenitur. Si rationem tam late patentis prohibitionis desideras, hanc apud ISIDORVM *can. un. caus. XXXV. qu. IV.* invenis: *quia sex aetatibus mundi generatio & hominis status finitur.* Quae ratio omnino

tionis²⁹⁾ INCLUSIVE.³⁰⁾ *cap. non debet. 8. X. de cons. & aff.* Quam prohibitionem NIMIAM pronuncio: quia

omnino inepta est; nulla enim, monente RITTERSHVSIO *de diff. Iur. Civ. & Can. lib. I. cap. VIII.* inter sex aetates five millenarios, quibus mundum finiri credidere veteres, & sex generationes humanas est similitudo, ut adeo ISIDORVS, dicente eodem RITTERSHVSIO, ex arena funiculos nectat, & quidvis ex quovis inferat. Nihilominus ineptam hanc rationem approbavit Papa ALEXANDER II. in *can. ad sedem. 2. caus. XXX. qu. V. vers. Sicut totius mundi sex aetates existunt.* Reiecit autem haec omnia posterior Papa INNOCENTIUS III. in *d. cap. 8. X. de cons. & aff.* idque quidem recte, modo non prohibitionem ad quartum gradum adhuc nimiam, huiusque prohibitionis rationem aeque ineptam, substituit. Ius CANONICVM vetus, matrimonia usque ad sextum gradum inclusive prohibens, adoptatum est a CAROLO MAGNO & LUDOVICO PIO in *Capitular. Reg. Francor. lib. V. cap. CLXVI.* & a RECAREDO Gothorum Rege in *leg. Wisigoth. lib. III. tit. V. cap. I.* Antea vero apud Francos non nisi quartum gradum prohibitum fuisse, constat ex REGIONE *lib. II. c. 212.* & capitulis Synodalibus PIPINI Francorum Regis *cap. I.* apud STEPHANVM BALVZIVM *Tom. I. Capitular. pag. 161.*

²⁹⁾ Novam computationem graduum in matrimonialibus excogitarunt, veteremque civilem repudiarunt Pontifices. De cuius origine legi meretur CUIACIUS ad *tit. X. de cons. & aff.* & SCHILTERVS *de libert. Eccles. Germ. lib. III. cap. X.* Modus computandi videri potest apud IOANNEM ANDREAM AB ISERNIA in *declar. arb. cons.* aut, si quis antiqua fastidiat, apud SCHILTERVM *Inst. Iur. Can. lib. II. tit. X. § 24.* Res eo redit: ut unum solummodo latus, & quidem longius, computetur. vide *can. 2. caus. XXXV. qu. V. & cap. 3. & ult. X. de cons. & aff.* Contra hanc computationem CANONICAM multi multa monent, ex quibus conferri merentur HOTOMANNVS *libr. singular. de grad.* BACHOVIVS ad *Treutl. Vol. II. Disp. VI. th. 2. lit. f.* & RITTERSHVSIVS *de diff. Iur. Civ. & Can. lib. I. cap. VI.* ubi, mira monstra procudisse Canonistas, ait: cum enim ex duobus gradibus IVRIS CIVILIS unum fecerit Ius CANONICVM vid. *d. can. 2. caus. XXXV. qu. V.* id, dicente EODEM *l. c. nihil aliud est, quam rerum naturam immutare & efficere velle, ut bis duo non sint quatuor, sed duo.* Et potuisset forte haec graduum computandorum mutatio Papalis inter exempla REFORMATIONIS IVRIS CIVILIS A PONTIFICE PERVERSE TENTATAE referri. Nihil-

quia *enormiter* ³¹⁾ recedit a IVRE DIVINO, adeoque conscientias *superfluis* laqueis onerat. ³²⁾

§ IV.

Nihilominus cum computatio CANONICA apud ipsos Protestantes in matrimonialibus sit recepta, eaque non solum a Ictis nostratibus, ex quibus vide STRUVIUM *Ex. XXIX. th. 44.* sed etiam Theologis, ex quibus vide SCHERZERVUM in *loc. de coniug. pag. m. 766.* excusari soleat, ei nunc parco, idque eo lubentius, quia in effectu parum interest, si hoc, si illo modo computes, dummodo prohibitionem non nimis extendas.

²⁹⁾ Differentiam inter prohibitionem CIVILEM & CANONICAM apprehendes esse maximam, si differentiam *utriusque computationis* attendas; siquidem Ius CIVILE, si *canonice* computes, prohibet solummodo gradum *secundum*, si linea sit inaequalis, si vero aequalis, tunc ne *secundum* quidem: Ius CANONICVM vero, si *civiliter* computes, prohibet gradum *octavum*. Recte CUIACIUS ad *cap. ult. X. de cons. & aff. causam*, cur novam computationem excogitaverint Pontifices, observat fuisse *nimum studium coercendarum nuptiarum*; & licet RITTERSHVSIVS l. c. arbitretur: *bunc scopum Pontifices alia ratione attingere potuisse, etiamsi rerum naturam, nova dimetiendorum graduum figura excogitata, non pervertissent*, putarem tamen, opus omnino fuisse Pontificibus hac arte, ut enormis prohibitionum extensio eo minus in oculos vulgi incurreret.

³¹⁾ Equidem non improbassem, si Ius CANONICVM *aliquanto longius* prohibitionem extendisset, quam Ius CIVILE, adeoque prohibitioni IVRIS DIVINI *aliquod sepimentum* adiecisset, nimiam tantum extensionem improbo; cum enim per Ius DIVINVM, quod CIVILE sequitur, *tres gradus*, si *civiliter* computemus, prohibiti sint, adiectio *unius aut alterius gradus* instar sepimenti esse potuisset: at Ius CANONICVM *quinque gradus* adiecit, quod tolerari non potest, cum inde oriatur hoc absurdum: *sepimentum fieri latius, quam id, quod est sepiendum*.

³²⁾ Iam olim in mediis Papismi tenebris prohibitiones matrimoniorum Papales intolerabiles fuisse visas, patet ex eo, quod populi primum conversi plerumque aliquod temperamentum circa prohibitiones matrimoniales a Pontifice postulaverint. Quale temperamentum Anglis concessum fuisse, constat ex *can. 20. caus. XXXV. qu. II. & III. ne*, ut ibi dicitur, *metuendo austeriora, a bono recederent*. Germanos quoque, intercessione BONIFACII Archiepiscopi

§ IV.

Ratio huius prohibitionis ad gradum QUARTVM, quam auctor eius Papa INNOCENTIVS III. in *d. cap. a quatuor humoribus in corpore & quatuor elementis* desumit, ita fatua ³³) est, ut vix quisquam sit, qui sapit, qui eam non rideat. ³⁴) At, larva haec diu Pontifici detecta, deprehensumque fuit, *veram* causam tam late patentis prohibitionis esse CVPIDITATEM LVCRIS EX DISPENSATIONE ORIVNDI, ³⁵) cum quo latius extendatur

scopi Moguntini, aliquod moderamen impetrasse, constat ex Epistola GREGORII III. ad BONIFACIVM, quae legitur apud REGINONEM, *lib. II. p. 200.* Quam benignitatem tamen temporariam fuisse, & quamprimum hae gentes *firma radice in fide fuerint solidatae*, revocatam esse, ex *d. can. 20.* patet.

³⁴) Nulla enim inter *quatuor* gradus & *quatuor* humores aut *quatuor* elementa est connexio. Eleganter BACHOVIVS ad Treutl. *Vol. II. Disp. VI. tb. 22.* ait: *Rationem hanc talem esse, ut non immerito rationem in ea desideres, & RITTERSHVSIVS de diff. Iur. Civ. & Can. lib. I. cap. IIX. Mirum est, inquit, quod non addiderint, quia quatuor sunt venti principes & quatuor cardines coeli, & quatuor partes anni & quatuor Evangelistae & quatuor rotae plaustris &c.*

³⁴) Hoc Iuris Pontificii *κίνημα* defendendum quidem suscepit Iesuitica (uti merito RITTERSHVSIVS *l. c.* appellat) impudentia ROBERTI BELLARMINI *lib. I. de matr. sacrament. cap. XXIX.* At, admodum infeliciter, siquidem vano & Physicis ignoto commento (quod ex THOMA AQUINATE ille repetiit) nobis persuadere conatur: in *prima* generatione absumi id, quod est *igneum*, in *secunda* id, quod est *aëreum*, in *tertia* id, quod est *aqueum*, in *quarta* denique id, quod est *terreum*, adeoque in *quinta* generatione *nihil* a primo genitore superesse. Quod si verum est, BELLARMINE, tu *nihil* habes ab ADAMO, nec est, quod te hominem putemus, cum humanam substantiam aliunde te habere demonstrare non valeas. Egregium sane *ἐπερασπιστήν*, qui absurdum per absurdius defendit!

³⁵) Hinc illas esse lacrymas, agnoscit praeter alios MARCVS ANTONIVS DE DOMINIS *lib. V. de republ. Eccles. cap. XI. n. 79.* ubi graviter ait: *Leges Papales nuptiarum prohibitivae prorsus iniustae ac nullae sunt: non enim honestatem & decentiam respiciunt, aut in*

tur prohibitio humana, eo plures dentur casus dispensabiles.³⁶⁾

§. V.

Hodie apud *Protestantes*³⁷⁾ unanimi consensu a prohibitione CANONICA recessum est, ita ut alibi prohibitio CIVILIS nude observetur,³⁸⁾ alibi media³⁹⁾ inter VTRVMQVE IUS via incedatur.⁴⁰⁾

CA-

in re ipsa aequitatem, sed solum proprium lucrum. Nemo enim est, cui, solo pretio exhibito, tales dispensationes negentur, sed prostant in publica officina cuicunque accedenti venales. Dignum profecto mercaturae genus, cui quis accinat illud PETRI Aët. Apostol. IIX. 20.

³⁶⁾ Parum facere ad INNOCENTIVM III. excusandum, quod rigorem veteris IURIS CANONICI aliquo modo temperaverit, sed eum *fictitia* hac benignitate Laicos potius decepisse, & sub gravi iugo adhuc retinuisse, bene monet THOMASIVS ad Lancelot. *lib. II. not. 461.*

³⁷⁾ Etiam ex Romano-Catholicis cordatiores liberationem a *transalpina* ambitione & avaritia serio exoptare non dubito, cum iam olim artes Papales omnium oculis expositae fuerint in *Defensione Parisiensis curiae pro libertate Ecclesiae Gallicae adversus Romanam aulam*, Ludevico XI. Gallorum Regi quondam oblata, quam FRANCISCVS DVARENVS libris suis *de sacr. Eccles. minist.* adiecit. Imprimis § 71. graviter conqueritur Parisiensis Curia: *Artibus Romanis sic exactum esse aurum ex popularium loculis, ut aerea tantum minutaeque moneta ipsis relicta sit: interque has artes, § 77. nominatim dispensationem pro contrahendo matrimonio in casu prohibito refert.*

³⁸⁾ Prohibitio CIVILIS nude observatur in Belgio, teste GROTIUS in *Isagog. part. I. tit. 3.* & BOECKELMANNO *de diff. Iur. Civ. & Can. cap. XV. § 15.*

³⁹⁾ Via media plerumque apud Protestantes in Germania inceditur. Singula statuta recensere non est huius instituti. De IURE SAXONICO videatur CARPZOVIVS *Ipr. Consist. lib. 2. def. 79.* & de IURE BRANDENBURGICO *Ordin. Consist. tit. 58.*

⁴⁰⁾ Annon Idoli Papalis, quod, soluto pretio, *divitibus licita* reddit matrimonia, quae *pauperibus illicita* fingit, aliquae apud Protestantes supersint reliquiae, nunc non disquiram.

CAPVT II.

De prohibitione matrimoniorum, ob cognationem SPIRITVALEM, male a Pontifice extensa.

§ I.

Singulare genus cognationis, quam SPIRITVALEM⁴¹⁾ vocant, in medium produxit & nuptiis impedimento esse, iussit Imp. IUSTINIANVS⁴²⁾ in *l. si quis alumnam. 26. C. de nupt.*⁴³⁾ At, omnino temere conscientias per hanc matrimoniorum prohibitionem illaqueavit,⁴⁴⁾ cum

41) Haec cognatio spiritualis ex mente IUSTINIANI incercedit inter susceptorem & susceptam ex sacro baptismo. Cognationis huius meminit, σύγχρονος IUSTINIANO Historicus PROCOPIVS Caesarensis in *Ἀνεκδότοις* haud procul ab initio, ubi refert, BELISARIVM adolescentem quendam THEODOSIVM ex sacro baptismo susceptum, filii loco habuisse. Ἐλκτε ὁ Βελισσάριος τὸ θεῖον λυτρὸν, καὶ χερσὶν ἀνελόμενος ἐνθένδε οἰκείαις, εἰσποιητὸν ἐποιήσατο παῖδα, ἥπερ εἰσποιεῖσθαι χριστιανοῖς νόμος.

42) Hanc prohibitionem vetustiore auctorem, quam IUSTINIANVM, non habere, recte observarunt alii. Conferri meretur ERASMVS VNGERPAVERVS in *Errorib. Iustinian. Err. VII.*

43) In universo IVRE CIVILI hic unicus locus de cognatione spirituali exstat, uti in *recit ad d. l. 26. C. de nupt.* recte notat CUIACIUS. Relata quoque est dicta *l. 26.* in *Βασιλικῶν lib. XXIX. tit. V. περὶ πεκωλυμένων γάμων. loc. XIV.* Ὁ μὲν ἀπὸ τῆς ἁγίας βαπτίσματος τινα δεξάμενος, & δύναται αὐτὴν ὑπερόν πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι, ὡς δὴ θεν θυγατέρα αὐτῆς γενομένην. At, quae sequuntur in *Basilicis* praeter mentem IUSTINIANI a posterioribus Impp. adiecta sunt: εἰ δὲ τὴν ταύτης μητέρα ἢ θυγατέρα αὐτῆς γενομένην ἀλλ' εἰ δὲ ὁ υἱὸς αὐτῆς.

44) Idque, conſiciente ALBERICO GENTILI *de nupt. lib. V. cap. ult.* persuasione Episcoporum, uti erat Princeps nimium in Clerum propensus, quod multis documentis posset ostendi, si id nunc nobis agendum esset. Exemplo esse possunt litterae, ad Pontificem

cum ea non solum sacrae scripturae & primitivae Ecclesiae incognita sit, sed & nulla ratio eam suadeat. ⁴⁵⁾)

§ II.

Hic iterum PERVERSE REFORMATIONEM TENTARVNT PONTIFICES. ⁴⁶⁾) Cum enim frivola prohibitio IVSTINIANEA debuisset aboleri, isti contra *enormiter* eam extenderunt ⁴⁷⁾) & cognationem SPIRITVALEM fere eodem gradu,

IOANNEM scriptae, quae extant in l. 8. C. de sum. Trin. si modo eae genuinae sunt, quod in dubium vocavit HOTOMANNVS lib. I. Amicab. Respons. cap. I.

⁴⁵⁾) Cum susceptor agat *testem* facti baptismatis, nihil est quod impediat, matrimonio ei iungi, pro qua olim dixit testimonium. Quod autem *compater* dicatur, sit mero sensu *spirituali*, quod non potest in actus *carnales* influere, ut adeo non sufficiat ratio IVSTINIANEA: *Nihil aliud sic inducere posse paternam affectionem, quam huiusmodi nexus, per quem, Deo mediante, animae eorum copulatae sunt, vel, uti in Basilicis exprimitur: ἔδεν ἄλλο ἕως δύναδαι εἰσαγωγεῖν πατρικὴν διάθεσιν καὶ δικαίαν γάμῳ κώλυσιν ὡς ὁ τοῦτος δεσμός, δι' ἧς θεὸς μεσάζωντος αἱ ψυχαὶ αὐτῶν συνάπτονται*, ne dicam, si cognatio spiritualis nuptias impediret, plane nullum inter Christianos posse contrahi matrimonium, cum omnes Christiani spirituali cognatione iungantur, veluti unius corporis membra, quod iam olim urfit ALBERICVS GENTILIS lib. V. de nupt. tit. ult.

⁴⁶⁾) Ad eundem lapidem impegerunt Ecclesiae Graecae Praefules, abusi canone LIII. Synodi VI. Constantinopolitanae μέγιστον πνευματικὴν δικαιοσύνην εἶναι τῶν σωμάτων συναφείας, Conf. lib. III. Iur. Orient. edit. ab HENRICO STEPHANO.

⁴⁷⁾) Viginti casus, ad quos cognationem spirituales extendit Pontifex, enumerat IO. PETRVS DE FERRARIIS in prax. tit. 33. gl. 4. n. II. quos hic recensere operae non est pretium, cum ipsi Pontificii inde recesserint, uti indicabo § III. Conferri potest, qui diligentissime omnes casus pertractat, GONZALEZ TELLEZ. ad tit. X. de cogn. spir. Inde cognationem spirituales in tres partes, sc. *compaternitatem*, *paternitatem* & *fraternitatem* diviserunt CANONISTAE, quarum differentiam explicat CORVINVS A BELDEREN Iur. Can. tit. de nupt. § 41.

gradu,⁴⁸⁾ quo CARNALEM, circumscripserunt,⁴⁹⁾ vide *caus. XXX. per aliquot quaestion. & t. t. X. & in Vltō de cogn. spir. 50)* Imo eam ad alia quoque, praeter baptismum, extenderunt.⁵¹⁾

§ III.

- ⁴⁸⁾ Ad innumerabiles fere personas haec prohibitio pertinuit, praecipue cum a placito Papae LEONIS qui *can. 101. de consecrat. dist. IV.* constituerat: *ne plures ad suscipiendum de baptismo infantem accederent, quam unus, sive vir, sive mulier*, interdum recederetur, & plures accederent, quod factum fuisse constat ex *cap. ult. de cogn. spir. in Vltō iunct. can. ult. caus. XXX. qu. IV.*
- ⁴⁹⁾ Idque in tantum, ut spiritualis cognatio non solum matrimonium contrahendum impediat, sed etiam postea contractum dirimat *cap. I. de cogn. spir. in Vltō.* Novum profecto divortii genus, quod non invenio *Matth. V. 32. & XIX. 9.* aut *I. ad Corinth. VII. 15.* Imo olim superveniens ea etiam matrimonium antea contractum diremit, siquidem Papa DEVSDEDIT (*καὶ ἀντίφρασις* forsan sic dictus, ut ait WISSENBACHIVS *Contradiet. Iur. Can. § 47.*) eo processit, ut viros, qui casu aliquo & quidem ignorantes natos proprios ex sacro baptismo susceperant, ab uxoribus separari iusserit *can. I. caus. XXX. qu. I.* quod tamen, & recte quidem, displicuit Papae NICOLAO in *can. 3. & 6. eod.* & penitus abrogatum est (praecipue cum invenirentur, qui uxorum pertaesi ex malitia proprios natos ex baptismo susciperent, aut uxores ad eos suscipiendos inducerent, ut impune ab uxoribus possent divertere; qua arte Rex Franciae CHILPERICVS adversus coniugem AVDOVERAM in favorem pellicis FREDEGVNDIS usus est, referente GREGORIO Turonensis Ecclesiae Episcopo *lib. V. Histor. Franc. & AIMOINO Floriacensis Coenobii Monacho lib. III. de reb. gest. Francor. cap. 6.)* a Papa ALEXANDRO III. in *cap. 2. X. de cogn. spir.* Adeo sibi infallibilitas Papalis non constat?
- ⁵⁰⁾ Vestigia cognationis spiritualis invenio etiam in *Capitularibus CAROLI MAGNI & LUDOVICI PII* ab ANSEGISO ABBATE & BENEDICTO LEVITA collectis *lib. II. cap. XXXVII. & lib. V. cap. CLXIII. & CLXVII.* Item *lib. VI. cap. CCCCXXI.* quo ultimo loco coniunctio cum spirituali commatre maximum pronuntiatur peccatum, capitali sententia multandum vel peregrinatione perpetua delendum.
- ⁵¹⁾ Non solum ad aliud, quod ipsi putant, sacramentum confirmationem, *cap. I. in fin. de cogn. spir. in Vltō.* sed etiam ad sacramentale, uti vocant CANONISTAE, *catechismum, cap. 5. X. eod.* cum

§ III.

Agnoverunt tandem ipsi *Pontificii* in CONCILIO TRIDENTINO hanc prohibitionem ob cognationem SPIRITUALEM nimis a *Pontifice* extensam fuisse, (egregium *infallibilitatis Papalis* documentum!) eamque valde restrinxerunt atque coarctarunt⁵²⁾ in decret. de re-form. matrimon. Sess. XXIV. cap. docet experientia II.⁵³⁾

F 2

§ IV.

ea tamen differentia, ut confirmatio, aequae ut baptismus, matrimonia post contracta dirimat, d. cap. I. in VIto catechismus non aequae cap. 2. eod. Quid catechismus sit, bene explicat RITTERSHVSIVS de diff. Iur. lib. I. cap. XVI. & ZIEGLERVS ad Lancelot. lib. II. not. 112. sc. examen, quod baptismo praemitti solet, ad quod baptizandi, si *adulti* sint, respondent ipsi, si *infantes*, nomine eorum, susceptores. Falso tamen putat RITTERSHVSIVS l. c. confirmationem in locum catechismi successisse, quae plane sunt diversa, cum catechismus baptismum praecedat, confirmatio sequatur, eaque uno tempore simul in ecclesia observata fuisse, satis liqueat tum ex aliis IURIS CANONICI textibus, tum ex eo, quem ipse RITTERSHVSIVS l. c. allegat can. 100. de consecrat. dist. IV. Id cum primis notandum, ex datione aliorum sacramentorum cognationem spirituales, quae matrimonium impediat, vel dissolvat, non oriri cap. ult. de cogn. spir. in VIto. Merito quaeras: cur tam varie?

⁵²⁾ Quousque CONCILIVM TRIDENTINVM hanc prohibitionem restrinxerit, constat ex all. text. sc. in Baptismo ad susceptorem & susceptum, huius patrem & matrem, nec non baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem in Confirmatione ad confirmantem & confirmatum, illiusque patrem & matrem ac tenentem, quo ipso multas prohibitiones IURIS CANONICI abrogatas esse, evidens est, prouti in fine conditores CONCILII TRIDENTINI addunt: omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis omnino sublati. Placitum hoc CONCILII TRIDENTINI confirmavit & declaravit Pontifex PIVS V. in cap. 2. & 3. de cons. & aff. in VIImo.

⁵³⁾ Imo in CONCILIO TRIDENTINO fuerunt non pauci, qui hoc impedimentum nuptiarum ob cognationem spirituales penitus tollendum esse censuerunt, referente PETRO SVAVI, five, qui sub hac larva latet, PAVLO SARPIO in Histor. Conc. Trid. lib. VIII. pag. 836. *Tanta vis est veritatis!*

§ IV.

Hodie apud *Protestantes* ⁵⁴⁾ cognatio SPIRITVALIS contrahendis matrimoniis impedimento non est. ⁵⁵⁾

⁵⁴⁾ Idque communi Theologorum & Iurorum nostratium consensu. Ex istis conferri merentur MELANCHTON *de coniug. & Beza de divort. & repud.* ex his ALBERICVS GENTILIS *lib. V. de nupt. cap. ult.* RITTERSHVSIVS *de diff. Iur. lib. I. cap. XVI.* & WESENBECIUS *in parat. de rit. nupt. n. 4. in fin.* De eo tantum dubitatur: *an, in quantum prohibitio ab Imp. procedat, petenda sit dispensatio?* quod affirmant antiquiores cum BRUNNEMANNO *ad l. 26. C. de nupt.* negant multi recentiores, inter quos est vir illustris BOEHMERVS *ad Corvin. tit. de nupt. not. K.* Utram sententiam eligas, non multum quidem erit periculi: posteriori tamen nunc meum calculum adicere lubet, cum, uti bene BOEHMERVS *l. c.* monet: *l. 26. C. de nupt. non magis obliget Protestantes quam alii textus Codicis, principiis nostrae religionis adversantes.*

⁵⁵⁾ Id notatu dignissimum est, quod etiam in *Ecclesia Gallicana* cognatio spiritualis matrimonia non impediat, uti ex *Discipl. Eccles. Gall. cap. XIII. § VIII.* probat SAMVEL MARESIVS in *Not. ad CVCCHI Inst. Iur. Can. tit. de cogn. spir.* licet reliqui Pontificii placitis CONCILII TRIDENTINI adhaereant.

S. D. G.

*Epigramma ad Virum Nobiliss. atque Consultissim.
Dominum GVILIELMVM DE HERTOGE,
Iuris Civilis & Canonici Doctorandum, de Re-
formatione Iuris Civilis circa Causas Matrimo-
niales a Pontifice Romano per Ius Canonicum
perverse tentata, pro gradu disputaturum.*

Quam male CAESAREAS CANONVM conamine LEGES
PAPA reformarit, nunc Tva MVSA probat:

Sic merito LEGVM CANONVMQVE creabere DOCTOR
IVS VTRVMQVE pari dexteritate docens.

scripsit AMICA manus.

PRO-

**PROGRAMMA
DE
DIFFICULTATE
INSTITUTIONVM IVRIS
IMPERIALIVM**

**EIVSQVE CAUSIS
PRAELECTIONIBVS**

**AD EASDEM
PRAEMISSVM.**

HAMBVRGI CIOCCCXXII.

HESIODVS Oper. & dier. vers. 287. seq.

Τῆς ἀρετῆς ἰδρῶτα Θεοὶ προπάροισεν ἔθηκεν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ἔρθιος οἶμος ἔπ' αὐτὴν
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται
Ῥηιδίη δ' ἥπειτα πέλει χαλεπώτερ ἐῖσα.

Hesiodum illud ediscendum & semper in ore habendum esse, suadet

CICERO ad Fam. Lib. VI. Ep. XIX. Latine ita nunc vertere liceat:

Virtuti durum Dii praeposuerunt laborem,

Longa quidem praecepsque via est, quae tendit ad istam,

Aspera primo aditu, sed si pertendis in altum,

Tunc superare gradu facili licet omnia TANDEM.

VIRO
 ILLVSTRI ATQVE MAGNIFICO
 DOMINO
 GERHARDO SHROEDERO
 ICTO EXCELLENTISSIMO
 ET
 REIPVBLICAE HAMBVRGENSIS
 CONSVL I REGENTI
 DE REPVBLICA IMMORTALITER MERITO
 PATRONO ATQVE PROMOTORI
 MEO!

VIR ILLVSTRIS ATQVE MAGNIFICE,
 PATRONE ATQVE PROMOTOR
 VENERANDE!

Temerarium multis videbitur, quod ILLVSTRE TVVM
 NOMEN, propriis vigiliis aeternitati dudum con-
 secratum, perituris his chartis inscribere audeam. At
 licet hi, quod res est, sentiant, tamen animum TVVM
 indulgentissimum, facile mihi hanc veniam daturum,
 ignorant; in TE enim vere concurrit, quae *difficillima*
 alioquin, dicente CICERONE,*) *est societas gravitatis*
cum humanitate. Non equidem haec scribo, ut so-
 lem facibus illustrem, id est, ut immortalia TVA in

*) De Legib. Lib. III. sub initium.

republicam Hamburgensem merita praedicem. Religioso potius silentio ea nunc veneror, memor, quod, quo magis quis laudari meretur, eo minus se laudari patiatur. Duo tantum sunt, quae hac scriptione publice testari cupio. Primum est, me singularem favorem, quo me haftenus dignatus es, gratissimo animo agnoscere, iterum cogitans illud TULLII nostri*) *nullum officium referenda gratia magis necessarium esse*. Alterum est, me quotidie DEVM implorare, ut TE reipublicae nostrae PRINCIPEM, imo (quod Romani olim omnibus honorum titulis praeferendum esse, sapienter arbitrati sunt) verum PATRIAE PATREM quam diutissime rebus humanis ea, qua mereris, felicitate, interesse patiat, feroque in coelum avocet. Scripsi Hamburgi Calend. Febr. clō lō ccxxii.

ILLVSTRIS NOMINIS TVI

Cultor devotissimus

GVILIELMVS DE HERTOGE, I. V. L.

*) De Offic. Lib. I. Cap. XV.

*Nobilissimi Iurium Cultores, Commilitones
Exoptatissimi.*

Eleganter CICERO¹⁾ ad TREBATIVM TESTAM ICTum
scribit: *Nulla ars litteris sine interprete & sine
aliqua exercitatione percipi potest. Non longe
abieris, num IUS CIVILE vestrum ex libris cognosci
potest? qui, quanquam plurimi sint,²⁾ doctorem ta-
men usumque desiderant.* Haec sicuti quoad univer-
sam IURIS CIVILIS prudentiam vera sunt, ita, quoad
INSTITUTIONES IMPERIALES, perfectissimam³⁾ illam, at
difficillimam⁴⁾ ROMANI IURIS εισαγωγήν, verissima arbi-
tror,

F 5

¹⁾ Epistolarum ad Familiares Lib. VII. Epist. XIX.

²⁾ Aevo CICERONIS iam plurimos *de Iure Civili* libros exstitisse, vel ex hoc ipso loco patet, quorum paucissimae reliquiae, velut ex naufragio, ad nos pervenerunt. Nostro aevo adeo excrevit scriptorum Iuridicorum numerus, ut iis perlegendis nec annus Platonius, nedum unius hominis aetas, sufficiat. Propterea tamen nondum omnis difficultas sublata, sed potius, nisi quis selectum instituere sciat, multis modis aucta est.

³⁾ Perfectissimam εισαγωγήν voco *Institutiones* nostras, non absolute: habent enim etiam suos naevos, sed respectu habito ad alia compendia, quibus non solum *in se*, id est, doctrinae accuratione & methodi elegantia, sed etiam propterea multum praestant, quia *auctoritate Imperiali* scriptae sunt, adeoque *vim legis* habent, qua compendia alia destituuntur. Fallunt itaque & falluntur novatores, qui fundamenta Iurisprudentiae non ex hoc, sed ex alio commodiori (si Diis placet) Compendio addiscenda esse, Auditoribus suis temere persuadent. Longe rectius iudicarunt veteres, ex quibus nunc unicum IACOBVM CUIACIUM audire iuvat, qui *Observationum* Lib. XI. Cap. XXXVIII. ait: *Ex libris iuris civilis nullum comptiorem esse libello institutionum, & paulo post: omnia in institutionibus eo ordine & arte tanta condita esse, quantam vix ullus hodie nobis conficere potest, aut poterit unquam.*

⁴⁾ Uti solent esse, iuxta Graecorum proverbium: δύσκολα τὰ καλὰ.

tror, ut adeo recte ARNOLDVS VINNIVS, ⁵⁾ incomparabilis earum interpres, pronunciaſſe mihi videatur: *nul- lam eſſe Iuris Iuſtinianici partem, quae interpre- tem magis deſideret.*

Nos, ut de hac difficultate eo rectius poſſimus iudi- care, in cauſas eius nunc paulo curatius inquiremus. Praecipua haud dubie cauſa eſt, de qua etiam VINNIVS conqueritur, ⁶⁾ nimia in traditis INSTITVTIONVM brevi- tas. ⁷⁾ Huic proxima cauſa eſt obſcuritas, quae haud raro etiam in locis ſat verbofiſ occurrir. ⁸⁾ Auget dif- ficul-

⁵⁾ In Epiſtola Dedicatoria, quam commentario ſuo ad *Inſtitutiones*, nunquam ſatis laudato, praemiſit.

⁶⁾ *Omnia in Inſtitutionibus*, VINNIVS l. c. ait, *prope nude tradita eſſe, & delibata duntaxat, non expoſita.* Quantulum enim eſt, pergit, *quod illic reperias, de quo non dubites, aut quod cogno- ſcere cupienti non ad quaerendum & cognoscendum relinquatur?*

⁷⁾ Illuſtrationis cauſa intueamur *§p̄m aequae ſi agat. 2. al. 3. Inſt. de act.* ubi Imp. in ſin. ait: *Uno caſu, qui poſſidet* (ſc. rem corporalem) *nihilominus is actoris partes obtinet.* Hunc unicum caſum cum Imp. aequae paucis verbis potuiſſet exponere, maluit nos ad latiores *Digeſtorum libros* remittere, in quibus tamen non adeo facile eſſe, unicum hunc caſum invenire, indicio eſt, quod acerrima inde inter interpretes nata ſit concertatio. GIPHANIVS in *Diſp. de act. ſervit. tb. 34. ſeqq.* refert decem Interpretum ſen- tentias, ex quibus tamen nulla ei arridet. Plerique non aliter ſe expedire poſſunt, quam per correctionem textus. Ipſe GIPHANIVS integrum verſ. *ſane uno caſu &c.* putat delendum: DONELLVS, WESENBECIVS & VINNIVS iubent legi: *Sane non uno caſu.* BARO, CUIACIVS, CISNERVS & RITTERSHVSIVS malunt: *Sane hoc caſu.* At, haec nunc indicaſſe ſufficiat, cum de uno hoc caſu nos integram *Διατριβήν* ſcripſerimus.

⁸⁾ Huc pertinent loca, in quibus concinnator *Inſtitutionum* ita per- plexe loquitur, ut fere neſcias, utrum theſin referat, an obiectionem. Exempli loco eſſe poteſt *§ un. Inſt. de fiduc. tutel.* in quo, niſi praeunte BACHOVIO, animadvertas, in verſ. *Atqui patrono*, eſſe obiectionem, in verſ. *quoniam filius*, reſponſionem, fruſtra de ſenſu eris ſollicitus.

ficultatem, quod multa insignia IURIS capita in INSTITUTIONIBUS plane omissa,⁹⁾ adeoque necessario a docente supplenda sint. Scrupulum porro iniicit, quod interdum incuria libreriorum corruptus sit¹⁰⁾ ipse INSTITUTIONVM textus.¹¹⁾ Non parum quoque difficultatis inde provenit, quod Imp. saepe in INSTITUTIONIBUS ad Constitutiones provocet, quae hodie in Codice non exstant.¹²⁾ Referri etiam huc potest, quod multae
in

⁹⁾ Ita nihil in *Institutionibus* reperitur, de *Iurisdictione*, de *pactis*, de *transactionibus*, de *contractibus innominatis*, de *sponsalibus*, de *dote*, de *divortio*, de *appellationibus*, & quae sunt alia.

¹⁰⁾ Equidem non ignoro, eos, qui IUS CIVILE tantum non adorant, admittere nolle, quod minima littera mutata aut transposita sit. At, cum largiri debeant, omnibus aliis veterum monumentis menda scriptoria inesse, causam non habent, cur solum IUS IUSTINIANEVM inde eximant. Placet hac in re iudicium CUIACII, qui in praefat. quam *Observationum & Emendationum suarum libris* praemisit, eos, quibus religio est, ex vulgata scriptura, etiamsi manifesta urgeat ratio, quicquam immutandi, comparat, cum caecutientibus, qui nascentem solem, ne intueantur, oculis manus obiciunt, maluntque, tenebras noctis praeteritae subsequi, quam orientis diei lumine persfrui.

¹¹⁾ Ut etiam hanc thesin exemplo illustrem, vide Sphum I. *Inst. de poen. temer. litigant.* ubi in omnibus fere, quibus nunc utimur, editionibus legitur: *adversus inficientes ex quibusdam causis dupli vel tripli actio constituitur.* At verba, *vel tripli*, tanquam spuria, delenda esse, bene post CUIACIUM, & HOTOMANNUM monet VINIVS ad h. §. siquidem nulla actio *tripli* adversus inficientes in iure prodita est.

¹²⁾ Ita non exstat constitutio, quae allegatur in § *incertis* 25. & § *sed nec huiusmodi* 27. *Inst. de legat.* licet ad eius lectionem Imp. nos remittat. Conferri meretur erudita Διὰ τριβῆς STRAVCHIANA de *personis incertis*. Nonnullae quidem constitutiones deperditae a viris doctis ex Basilicis aliisque membranis restitutae sunt, v. gr. ea, quae allegatur in § *sed nostra constitutio*. 3. *Inst. de succes. libert.* restituta est à CUIACIO *Observationum lib. XX. cap. XXXV.* Attamen huiusmodi leges restitutae pro Authenticis haberi nequeunt.

in INSTITUTIONIBVS occurrant loca singularia, quorum explicatio aliunde peti nequit. ¹³⁾ Admodum defudandum praeterea est, in legibus, quae textui INSTITUTIONVM obstare videntur, conciliandis. ¹⁴⁾ Accedit, quod non aureae & florentis, ¹⁵⁾ sed demum decrescen-
tis Iurisprudentiae tempore INSTITUTIONES compositae sint, ¹⁶⁾ unde non potuerunt non aliquid vitii & perplexitatis

¹³⁾ Loca singularia *Institutionum*, quorum neque in Digestis, neque in Codice, ulla fit mentio, collegit CUIACIUS *Observat. lib. XI. cap. XXXVIII.* Exempli loco fit Oratio Divi PERTINACIS, ad quam provocatur in § 7. *Inst. quib. mod. testament. infirmant.*

¹⁴⁾ Ex infinitis exemplis unicum adducere nunc sufficiat. In *Spho thesauros* 39. al. 40. *Inst. de rer. divis.* Imp. definit. *thesaurum in loco sacro vel religioso inventum inventoris esse.* Huic *Spho* graviter obstat l. 3. § 10. *D. de Iur. Fisc.* ubi ICTUS CALISTRATVS Divos fratres constituisse refert: *thesauri in loco religioso inventi dimidium ad fiscum pertinere.* Multi *Antivopulay* apertam esse, clamant, quo propendet ipse CUIACIUS, qui *Observat. Lib. IX. Cap. XXXVII. circa finem* ait: *in hac thesaurorum quaestione dissentientes fuisse Imperatorum sententias, opinaturque ad d. § HOTOMANNVS: imprudentiam TRIBONIANI hunc dissensum nobis reliquisse.* GIPHANIUS nodum Gordium gladio soluturus ex obstante l. 3. § 10. verba, *religiosisve & monumentis*, tanquam spuria, iubet deleri. RITTERSHVSIUS ad b. § ait: *se in tanta doctissimorum virorum dissensione fateri, sibi non liquere.* At salva res est, dummodo cum VINNIO d. *Sphum* intelligamus de loco sacro vel religioso privato, obstantem legem autem de publico. Cui conciliationi licet repugnet BACHOVIVS, negans, locum sacrum privatum dari, abunde tamen ei à VINNIO satisfactum est ex l. 9. § 1. *D. ad L. Iul. pecul.* ubi ICTUS PAVLVS expresse inter sacra publica & privata distinguit. Alio modo conciliationem tentant Io. SCHNEIDEWINVS ad b. §. num. 9. & HERMANNVS VVLTEIVS ad d. §. num. 3.

¹⁵⁾ Auream Iurisprudentiam voco a temporibus CICERONIS usque ad tempora MODESTINI, cum quo oracula I. torum obmutuerunt.

¹⁶⁾ Optandum omnino esset, IVLIVM CAESAREM Ius, prouti teste SVETONIO in eius *Vita cap. XLVI.* destinaverat, in ordinem rede-
gisse, quo pacto etiam *Institutiones* longe perfectiores & planiores futu-
ras

plexitatis ex suo seculo trahere. ¹⁷⁾ Magnam quoque respectu nostri difficultatem parit, quod seculo a nostra aetate remotissimo compositae sint, adeoque sine Romanae Historiae, ¹⁸⁾ Antiquitatumque Romanarum ¹⁹⁾ exacta cognitione, sanioris Critices ²⁰⁾ usu moderato

ras fuisse non dubito. Aut, si IULIUS CAESAR propter paganismum non placet, optandum ad minimum a CONSTANTINO M. corpus iuris fuisse concinnatum, cuius aevo, etsi litterae iam multum a pristino nitore descivissent, tamen multo melius adhuc se habebant, quam aevo IUSTINIANI.

¹⁷⁾ Huc pertinet sanioris Philosophiae neglectus, qui seculo IUSTINIANO invaluerat, unde multae doctrinae absurdae ex. gr. de brutorum peritia in iure naturae *pr. Inst. de Iure N. G. & C.* propulularunt.

¹⁸⁾ De IACOBO CUVIACIO refert vitae eius scriptor PAPIRIVS MASSONVS, quod Historiae veteris & maxime Romanae notitiam, iuri explicando utilissimam, & perniciose ab omnibus fere interpretibus antea neglectam, in magno pretio habuerit, eaque veluti *homo aureo piscari* se in iure civili & abdita scrutari trahereque in apertam lucem, fuerit testatus.

¹⁹⁾ Per cognitionem antiquitatum Romanarum non intelligo notitiam *de calceis & caligis veterum*, haec enim & similia ad interiora Iurisprudentiae sacraria adeunda non magis faciunt, quam cupressus ad naufragium, sed *notitiam legum, morum, rituum & institutorum veterum*. Ipse IUSTINIANVS ad ius antiquum cognoscendum viam quodammodo struxit in Institutionibus. Exempli vide in § 6. *Inst. quib. mod. ius patr. pot. solv.* § 1. *Inst. de testament. ordinand.* § 2. *Inst. de Legat.* § 4. *Inst. de obligat. quae ex delict.* quod tantum abest, ut culpandum sit, quod nonnulli faciunt, ut potius optandum esset, pluribus in locis IUSTINIANVM ius a prima origine repetiisse, quoniam magnum inde iuri, a se constituto, adderet lumen.

²⁰⁾ Criticen cum Iurisprudentia iam veteres ICTOS coniunxisse, docet nos AVLVS GELLIVS *noct. Attic. lib. XII. cap. X.* exemplo ICTI ANTISTII LABEONIS, de quo ait: *quod in grammaticam & dialecticam litterasque altiores penetraverit, latinarumque vocum origines rationesque percalluerit, eaque praecipue scientia ad enodandos*

rato ²¹⁾ & utriusque linguae accuratiore scientia ²²⁾ solide intelligi non possint. Supervenit denique maximum ex eo incommodum, quod non omnia, quae in INSTITUTIONIBVS leguntur, apud nos obtineant, ²³⁾ sed variam passa sint mutationem, eamque potissimum triplicem. Prima mutatio facta est ab ipso IUSTINIANO ²⁴⁾ per Novellas. ²⁵⁾ Altera mutatio facta est a Pontifice per

dos plerosque iuris laqueos usus sit. Quanto magis nos, remotissimo a Iurisprudencia Romana & pura Latinitate seculo, eiusmodi subsidiis indigebimus?

²¹⁾ Praeclara sunt, quae de moderato Critices usu in Iurisprudencia adfert CORNELIVS VAN BYNCKERSHOECK, Bataviae suae decus, in praefatione, quam *Observationibus Iuris Romani* praemisit, quae legi & relegi merentur.

²²⁾ Praeter Romanae etiam Graecae linguae peritiam desidero, non solum, ne, quoad loca Graeca, quae in Institutionibus & alibi passim in Iure exstant, cum Glossatoribus fateri cogamur: *Haec Graeca sunt, quae nec legi, nec intelligi possunt*, sed etiam, ne, quod praecipuum est, fructu, qui ex litteratura Graeca ex. gr. quoad *Institutiones* ex Paraphrasi THEOPHILI, quoad *universum Ius* ex libris Βασιλικῶν &c. expectari potest, careamus. Quantum ad *Novellas*, penitus cognoscendas, linguae Graecae peritia conferat, per se patet.

²³⁾ Nisi haec fideliter a docente moneantur, evenire posset auditoribus *Institutionum*, quod PETRONIVS ARBITER olim declamatoribus obiiciebat: *eos, ubi in forum venerint, putaturos, se in alium terrarum orbem delatos esse.*

²⁴⁾ Tot in locis IUSTINIANVS *Institutionibus* per *Novellas* derogavit, ut non immerito mirari aliquis possit, cur non ipsas *Institutiones* repetita praelectione dignatus sit, & iuri novissimo accommodaverit.

²⁵⁾ En exempla: 1) *Iure Institutionum* sola patriciatus dignitas liberat a patria potestate, § 4. *Inst. quib. mod. ius patr. pot. solv. Iure Novellarum* etiam aliae quaedam dignitates, uti Consulatus, Episcopatus &c. Nov. LXXXI. & *Auth. sed Episcopalis. C. de Episc. & Cler.* 2) *Iure Institutionum* tutela legitima competit solis adgnatis pr. *Inst. de legit. adgnat. tutel. Iure Novellarum* etiam cognata.

per Ius Canonicum.²⁶⁾ Tertia & ultima mutatio facta est per Ius Germanicum, tam scriptum, quam non scri-

cognatis. *Nov. CXIIX. cap. 5. & Auth. Sicut hereditas. C. de leg. tut.* 3) *Iure Institutionum*, qui de omnibus bonis aut maxima eorum parte cum pupillo litem habet, potest se excusare a tutela § 4. *Inst. de excusat. tut.* *Iure Novellarum* cessat haec excusatio, quia creditor & debitor ne volens quidem ad tutelam admittitur. *Nov. LXXII. & Auth. minoris debitor. C. qui dar. tut.* 4) *Iure Institutionum* necessarium est testamenti requisitum, ut nomen heredis per manus testatoris vel testium exprimatur. § 4. *Inst. de test. ord.* *Iure Novellarum* haec subtilitas remissa est, ita ut sufficiat, nomen heredis per eum, qui testamentum scripsit, vel alium quemcunque exprimi. *Nov. CXIX. cap. 9. & Auth. Et non observato. C. de testam.* 5) *Iure Institutionum* legitima est quarta, quam, si quis habet, de inofficioso queri non potest § ult. *Inst. de inoff. test.* *Iure Novellarum* legitima est aucta, ita ut pro diversitate casuum aut sit *triens*, si quatuor vel pauciores sint liberi, aut *semis*, si quinque vel plures. *Nov. XIIIX. cap. 1. & Auth. Novissima. C. de inoff. test.* 6) *Iure Institutionum* legitima non solum *iure hereditario*, sed etiam *in re legati*, vel *fideicommissi*, vel alio modo, relinqui potest § ult. *Inst. de inoff. test.* *Iure Novellarum* non alio, quam titulo institutionis. *Nov. XCV. cap. 3.* 7) Maxima mutatio contigit quoad successionem ab intestato, siquidem ea, quae in *Institutionibus Lib. III. Tit. I. seqq.* traditur, fere tota per *Novellas*, potissimum *Nov. CXIIX.* immutata est.

- ²⁶⁾ En iterum exempla. 1) *Iure Institutionum* tantum ciyes Romani contrahunt iustas nuptias. *pr. Inst. de nupt.* inter servos vero non est nisi contubernium *l. 14. § 3. D. de R. N.* *Iure Canonico* etiam servi iustas nuptias contrahunt *t. t. X. de coniug. servor.* 2) *Iure Institutionum* puberes iudicantur ex numero annorum, masculi post completum annum XIV. foeminae post XII. *pr. Inst. de nupt. & pr. Inst. quib. mod. tutel. fin.* *Iure Canonico* non ex numero annorum, sed potentia coeundi, *cap. puberes 3. X. de desponsat. impuber.* 3) *Iure Institutionum* unus quisque locum religiosum sua voluntate facit, dum mortuum infert in locum suum. § 9. *Inst. de rer. divis.* *Iure Canonico* non nisi in locis, publica auctoritate ad sepulturam destinatis, sc. templis & coemeteriis, sepultura fieri debet. *tot. tit. X. de sepult.* 4) *Iure Institutionum* in usucapione seu praescriptione spectatur tantum, an bona fides adfuerit ab initio, nec nocet mala fides superveniens. § 7. *Inst. de usucap. iunct. l. un. C. de usucap. transform. vers. ab initio bona fide capiat &c.* *Iure Canonico* bona fides

scriptum. ²⁷⁾ Hae, & quae sunt aliae, difficultatum
 causae (omnes enim nunc recensere ²⁸⁾ nec libet, nec
 licet) ut feliciter removeantur, emendanda emendentur,
 & supplenda suppleantur, operam dabo in meis ad IN-
 STITUTIONES praelectionibus, ad quas benevole audien-
 das Vos, Commilitones Exoptatissimi, peramanter in-
 vito. Idem VOBIS promitto, quod olim VDALRICVS ZA-
 SIVS, primus in Germania ICTus, Auditoribus suis ad
l. 2. D. de O. I. promittebat: *De me sine iactantia*
dico, si unica hora omnia, quae sentio, in meos
Auditores intrudere possem, me omnia fideliter com-
municaturum. Valete.

Scripsi Hamburgi, Calend. Februar.

clō Idcc XXII.

fides omni tempore requiritur, *cap. ult. X. de praescript. & cap.*
2. d. R. I. in VIto. 5) *Iure Institutionum* infamis potest esse
 procurator. § *ult. Inst. de except. Iure Canonico* infamis procu-
 rator esse prohibetur. *can. infamis. caus. III. qu. VII.*

²⁷⁾ Haec mutatio est omnium maxima. Exemplo esse potest integra
 materia de Servitutibus. Exempla plura adferre, non est opus,
 cum ubique prostant. Id tantum moneo, duo hic vitanda esse
 extrema, ne cum GROENEWEGIO nimis faciles simus in admittenda
 Iuris Romani abrogatione: nec cum aliis nimis superstitiosi in Iu-
 ris Romani, statui nostro interdum non convenientis, tuenda ob-
 servantia.

²⁸⁾ Plus satis ex adductis de difficultate Institutionum constare arbitror.
 Neque in contrarium movere aliquem debet IACOBI CVIACII, summi
 viri, auctoritas, qui *Observat. Lib. XI. cap. XXXIIX.* censet: *Ex*
libris Iuris Civilis libello institutionum nullum esse faciliorem, qui-
que interpretem desideret minus. Nam CVIACIUS, uti bene VIN-
 NIVS respondet, *potius ex sua facultate, quam ex vero, rem aesti-*
mavit. Imo ipse CVIACIUS institutiones tam ore quam calamo in-
 terpretatus est, ut adeo non omnem earum interpretationem, sed
 tantum prolixiorē illam, quae modum institutionis egreditur,
 damnare voluisse mihi videatur, idque omnino recte, cum ea,
 non solum menti Imp. IUSTINIANI contraria, sed & tironibus
 maximopere noxia sit.

SPECIMEN
IVRIS NOVELLARVM

COMPENDIO EXHIBITI
AD NOVELLAS LII. CVI. CIX. CX. ET CXIV.

HAMBVRGI CIOCCCXXII.

GREGORIVS HALOANDER

IN PRAEFAT. AD NOV.

Pretiosissimus est Novellarum thesaurus, quem ego
semper pluris feci & facio, quam omnes omnium
Regum & Principum opes.

VIRO
 ILLVSTRI ATQVE MAGNIFICO
 DOMINO
 GARLEFSILM
 ICTO EXCELLENTISSIMO
 ET
 REIPVBLICAE HAMBVRGENSIS
 CONSVL REGENTI
 DE REPVBLICA IMMORTALITER MERITO
 PATRONO ATQVE PROMOTORI
 MEO!

VIR ILLVSTRIS ATQVE MAGNIFICE,
 PATRONE ATQVE PROMOTOR
 VENERANDE!

Antiquissimus mos est, monumenta literaria viris
 magnis inscribi, ita ex Graecis ARISTOTELES opera
 sua ALEXANDRO, ex Latinis VARRO IVLIO CAESARI &
 ex ipsis sacris scriptoribus LVCAS THEOPHILO inscripsit.
 Proinde nec Tv, Vir Magnifice, vitio vertes, quod qua-
 licunque hac dedicatione gratiam TvAM mihi expetere
 ausus fuerim. Angustia huius chartae prohibet referre,
 quanta Tva in difficillimis reipublicae negotiis compo-

nendis fuerit prudentia. Ipse Aulae Caesareae, quam
 raro exemplo CONSVL adiisti, assensus TIBI, aeterni Pa-
 negyrici loco, apud posteros erit. Id unice opto, ut
 gloriam, quam à maioribus Tuis accepisti, & quam
 IPSE tam feliciter auges, in posteros Tvos propages, ne
 unquam SENATVI HAMBVRGENSI defint, qui ab urbe
 condita nullo fere tempore defuerunt SILMII. Quod si
 me favore non indignum iudicas, ut mihi faveas, rogo

ILLVSTRIS NOMINIS TVI

VENERANDI

Cultor devotissimus

GVILIELMVS DE HERTOGHE, I. V. L.

DEO

DEO

principium esto amabile!

Nov. VI. pr.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Novellarum doctrina, tanquam Iuris Iustiniani complemento, neminem posse carere, qui Icti nomen ambit, omnes agnoscunt. Neque defuerunt ab omni memoria doctissimi viri, qui scriptis suis lucem Novellis addere conati sunt, quos in duas classes, alteram *Criticorum*, alteram *Ictorum* distribuere licebit. Ad *Criticos* refero eos, qui textum Graecum, quo Novellae maxima ex parte conscriptae sunt (paucae enim sunt Latinae) in lucem protraxerunt & nova versione illustrarunt. Cum enim eo tempore, quo primum Iurisprudentia Iustiniana ex tenebris revocata reflorescebat, textus Graecus, in Bibliothecis delitescens, adhuc publico deesset, & tantum duae versiones Latinae, altera IULIANI Antecessoris Constantinopolitani, IUSTINIANO συγχρόνως, quae elegans quidem, sed adstrictior, ita, ut Epitome potius, quam versio, dici mereatur, altera κατὰ πῶδα quidem, sed barbara, incerti cuiusdam auctoris, quem alii BVLGARVM Ictum, alii BVRGVNTIONEM, monachum Pisanum, alii alium arbitrantur, extarent, coeperunt eruditi textum Graecum vehementer desiderare.

Horum desiderio tandem satisfacere annisus est GREGORIUS HALOANDER, qui textum Graecum, quem tamen multi eruditorum, interque eos IACOBVS CUIACIVS *observation. lib. IIX. cap. ult.* ANTONIVS CONTIVS *in praef. ad Nov.* & IO. STRAVCHIVS *Irn. non err. cap. III.* Authenticum non esse, suspicantur, edidit Norimbergae *cio 10 xxxi.* novamque suam versionem adiecit. Postea HENRICVS SCRIMGERVS, in cuius manus plenius exemplar MSCtum inciderat, textum Graecum accuratius edidit, cui novam versionem addidit HENRICVS AGYLAEVVS. Horum industriam nostra aetate aemulati sunt, IO. FRIDERICVS BREITHAVPT, Ictus & Consiliarius Saxonicus, cuius nova textus Novellarum Graeci recensio & interpretatio Latina typis exscripta est Gothae *cio 10 cci. fol.* & IO. FRIDERICVS HOMBERG ZU VACH, Marburgensium Antecessor, Graecae litteraturae peritissimus, qui itidem novam Novellarum versionem concinnavit, & notis Grammaticis & Criticis illustravit, quod opus prodiit Marburgi *cio 10 ccxvii. in Quarto.* Ad Ictos refero, qui ipsum Ius Novellarum nobis exposuerunt. Iam olim ACCVRSIVS, qui integrum corpus iuris glossis suis magis oneravit, quam explicuit, nec in Novellis glossandis operam suam desiderari passus est. Secuti sunt BARTOLVS, BALDVS, ANGELVS & IACOBVS

DE BELVISO, qui, licet multa observaverint non contemnenda, saepe tamen aevi sui ruditatem produnt. Ad feliciora tempora pergimus, ex quibus primo loco nominandus est IACOBVS CUIACIVS, qui, quemadmodum univervae Iurisprudentiae ex antiquitatum & elegantiorum literarum penu novum addidit lumen, ita quoque Novellas brevi quidem, at erudito, Commentario illustravit. Huic iungi meretur FRANCISCVS BALDVINVS, qui aliquot Novellas in *Iustiniano suo* optime explicavit. Uberiores commentarios adornarunt CUNRADVS RITTERSHVSIVS, IOACHIMVS & MATTHIAS STEPHANI, fratres germani, & PETRVS GVDELINVS, & qui ad Authenticas commentati sunt, IOANNES SICHARDVS & CHRISTOPHORVS PHILIPPVS RICHTERVS. Horum nitidissima scripta si quis evolverit, facile reliquorum commentatorum gregem poterit adspernari.

Cum autem hoc nostro seculo tot compendia *Institutionum, Digestorumque* edantur, non inutile visum fuit, si etiam Ius *Codicis & Novellarum* compendio exhiberetur. Non quidem ignoro, quoad Novellas id iam ante me tentasse virum magnificum IACOBVM FRIDERICVM LVDOVICI, Antecessorem Halensem, nunc Pro-Cancellarium Giessensem, cuius *compendium Novellarum* editum Halae MDCCCII. in *Octavo* multorum

manibus teritur. At, licet alieno labori pretium detrahere nolim, id tamen, quemque harum rerum peritum facile admissurum, arbitror, compendium istud Ludovicianum ad Ius Novellarum cognoscendum nullo modo sufficere. Licebit proinde etiam mihi, aliquid in eo genere tentare. Non una autem causa fuit, cur integrum opus non simul publici juris facerem, sed hoc praemitterem *Specimen*, quod, si aequis Cenforibus non displicere deprehendam, plura alia specimina sequentur, donec tandem integrum oriatur Novellarum Systema. Tu, LECTOR, vale, studiisque meis, si quid boni inesse arbitraris, fave.

Scripsi Hamburgi, Calend. Iul.

CIO MCCCXXII.

*Specimen Iuris Novellarum, Compendio
Exhibiti, ad Novellas LII. CVI. CIX.
CX. & CXIV.*

Novella LII.

Cap. I.¹⁾

Hinc desumpta est *Auth. Sed omnino. C. ne ux. pro mar.*

LEGISLATIO.

Alter ob alterius debitum non pignurator, sub poena restituendi quadrupli, & amittendae actionis.

EXPLICATIO.

Quemlibet obligari ex contractu, vel delicto proprio, neminem ex alieno, evidens est;²⁾ quoad contractus vide *l. 3. in fin. C. ne ux. pro mar.* quoad delicta *l. 26. D. de poen.* Nihilominus *de facto* saepe accidebat, ut pro alterius vicani debito vicanus alter, & pro alterius civis debito civis alter pignoraretur. Has aliorum pro aliis pignorationes,³⁾ five ut in fontibus vocantur,

G 5

ēve-

¹⁾ Hoc *Cap. I. Novellae nostrae* insertum est *Βασιλικῶν libr. XXIII. Tit. III. Περὶ τόκων καὶ καρπῶν loc. LXXVII.*

²⁾ Idque obtinet etiam inter personas arctissimo naturae vinculo sibi coniunctas *t. t. C. ne fil. pro patr. & t. t. C. ne ux. pro mar.* multoque magis inter eos, qui sibi tantum civili vinculo iunguntur ex. gr. qui sunt ex eodem vico, aut ex eadem civitate.

³⁾ Hae aliorum pro aliis pignorationes differunt à repressaliis 1) quod illae fiant ab eiusdem reipublicae civibus, hae ab alterius, 2) quod illae fiant auctoritate privata, hae publica, 3) quod illae, ceu species rapinae, sint illicitae, hae, ceu species belli, licitae. A vulgo tamen

ἐνεχυριασμός, vetat hic Imp. IUSTINIANVS,⁴⁾ proposita duplici in pignorantem poena⁵⁾ *ut quadruplum violentiam passo restituat, & ut actionem, quam habuit, amittat.*⁶⁾ Postea Novellae huius constitutionem repetiit IUSTINIANVS in *Nov. CXXXIV. cap. IV.*⁷⁾ Denique speciatim pignorationes contra studiosos *sub poena infamiae* prohibuit Imp. FRIDERICVS I. in *Auth. Habita C. ne fil. pro patr.* & centum annis post contra Clericos *sub poena excommunicationis* Pontifex GREGORIUS

tamen interdum confunduntur. Ita intellige Pontificem in *cap. un. de iniur. & damn. dat. in Vlt.* Merito proinde BARTOLVM, haec confundentem, reprehendit RITTERSHVSIVS ad *Nov. part. 3. cap. 7. n. 5.*

4) Non tamen primus IUSTINIANVS has pignorationes prohibuit, sed etiam alii ante eum Legislatores (quod ipse etiam agnoscit, inquiens: τὰς ἐνεχυριασμούς πολλοὶ καὶ ἕτεροι νόμοι μισᾶσι, five, ut Latinus interpres vertit: *Causa licet tantis castigata legislationibus adhuc praesumitur.*) ex. gr. Imp. ZENO in *l. un. C. ut null. ex vican. pro al. vican. deb. t. n. lib. 11.* & Impp. HONORIUS & THEODOSIVS in *l. 4. C. de execut. & exact. lib. 12.* notante CUIACIO ad *b. Nov.* ubi tamen merito ACCVRSIVM reprehendit, quod alias leges, ad rem nihil facientes, huc traxerit.

5) Licet prohibitio pignorationum nova non sit, poenam tamen quodammodo novam esse, recte observavit SICHARDVS ad *b. Auth.* Sunt quidem, qui, novam non esse, contendunt propter *l. 13. D. quod met. caus. & l. 7. C. unde vi.* At, per eas leges adimitur actio ei, qui per vim debitum suum extorsit à debitore suo, hic autem ei, qui à tertio. Alterum tamen caput poenae, quo pignorans pignurato quadruplum restituere cogitur, novum non esse puto, cum formalis sublit rapina, in quam dudum quadrupli poena, in qua tamen rei persecutio, uti etiam hic, inest, constituta fuit *pr. Inst. vi bon. rapt.*

6) Graeca legislatio exprimit. ἀποδιδόναι τετραπλάσιον τῷ βεβιασμένῳ, ἐκπιπλεῖν δὲ καὶ τῆς ἀγωγῆς.

7) In eo tamen Novella nostra ab ista differt, quod haec potissimum prohibeat, ne quis molestetur ob alterius *contractum*, ista, ne ob alterius *delictum*.

GORIVS X. in *cap. un. de iniur. & damn. dat. in Vltio.*⁸⁾

Cap. II.⁹⁾

Hinc desumpta est *Auth. Item & a privatis C. de donat.*

LEGISLATIO.

Sicuti donatio, à Principe facta privato, non eget insinuatione, ita quoque, a privato facta Principi, insinuatione non eget.

EXPLICATIO.

Donationes, quae certam egrediuntur summam, actis insinuari, voluit Ius civile.¹⁰⁾ Haec summa, quae olim erat ducentorum solidorum,¹¹⁾ postea aucta fuit à IVSTINIANO ad trecentos solidos, in *l. 34. pr. C. de donat.* Tan-

⁸⁾ Ex eo tamen, quod Imp. FRIDERICVS speciatim pignorationes contra studiosos, & Pontifex GREGORIUS contra Clericos, prohibuerit, non est colligendum cum RITTERSHVSIO *ad Nov. part. 3. cap. 7. n. 14.* & RICHTERO *ad b. Auth. n. 16.* quod adversus Laicos pignorationes tacite permiserint, quia sc. inveteratam consuetudinem tollere difficile fuisset. Contraria Pontificis mens satis ex *cit. cap. un.* apparet. *Et si pignorationes, in quibus alius pro alio gravatur, tanquam legibus & aequitati naturali contrariae, civili sunt constitutione* (intelligit procul dubio Novellam nostram) *prohibitae: ut tamen earum prohibitio in personis Ecclesiasticis tanto amplius timeatur &c.* De Imp. fane idem praesumendum, donec contrarium probetur. Id tamen certum est, novas poenas infamiae & excommunicationis speciales esse, & ad eos, qui Laicos pignorant, non pertinere.

⁹⁾ Hoc *cap. II.* Novellae nostrae insertum est *Βασιλικῶν libr. XLVII. Tit. I. περὶ δωρεῶν τῶν ἐν ζωῇ loc. LXXV.*

¹⁰⁾ Ita tamen, ut tota donatio non vitietur, sed tantum ratione excessus *l. 34. pr. C. de donat. & Nov. CLXII. cap. I. § ult.*

¹¹⁾ Supra certum modum donare prohibuit omnium prima lex Cincia, teste VLPiano in *Fragm. tit. I. § I.* & haec lex procul dubio etiam summam ducentorum solidorum definivit.

Tandem iterum aucta ad quingentos solidos ¹²⁾ in *l. 36. § ult. C. eod. iunct. § 2. Inst. eod.* quo iure utimur. ¹³⁾ Exceptae tamen fuerunt quaedam donationes, quae infirmatione non egerent, interque eas vel praecipua *donatio Imperialis*, quae à Principe fit privato *l. 34. pr. C. de donat. iunct. l. 19. C. de SS. Eccles. & l. ult. C. de quadr. praescr.* Hoc ius ante Novellas constitutum erat. Nunc id extendit IUSTINIANVS hac Nov. etiam ad donationem, quae a privato fit Principi. ¹⁴⁾ Rationem constitutionis ¹⁵⁾ ipse addit: *quia non fas est, ea praerogativa, quam privatis indulsit, non frui ipsum Principem.* ¹⁶⁾

Novella CVI.

Hinc nulla desumpta est *Authentica*, & recte, abrogatur enim per Nov. CX. quam vide.

No-

¹²⁾ De veteri aestimatione solidorum fuse agit GRONOVIVS *de pec. vet. lib. III. cap. 6.* quem consulant antiquitatis amatores. Hodie loco solidi haberi solet ducatus Hungaricus, sive duo thaleri, teste SCHILTERO *Ex. 43. § II.* & STRUVIO *Ex. 40. tb. 6.*

¹³⁾ Immutavit quidem hoc ius Imp. LEO in Nov. sua L. constituitque, ut donatio, quantacunque sit, dummodo in scripturam referatur, infirmatione (quam *superfluum subtilitatem*, immerito tamen, vocat) non egeat. At Novellarum Leoninarum nulla in nostro foro est auctoritas.

¹⁴⁾ Ita tamen ut fiat in instrumento publico, subscripto à Donatore. Adicit, & *testibus*, quod novum, & praeter *l. 31. C. de donat.* quae testes remittebat, inducendum esse, recte observat CUIACIVS *ad h. Nov.*

¹⁵⁾ Graeca legislatio ita exprimit: *καὶ ἐπεὶ τῶν ἀπολῃδῶν, τὸ μὴδὲ τῶν αὐτῶν ὑγχαίνειν τὴν βασιλείαν παρὰ τῶν ἰδιωτῶν, ὧν αὐτὴ δίδωσιν ἐκείνοις.*

¹⁶⁾ Jus Romanum per Principem neminem quidem intelligit, quam Imperatorem. Hodie autem idem iuris esse in Principibus & Statibus Imperii, extra dubium est. MYLERVS *de Princ. & Stat. Imp. cap. XXVII. n. 6.*

Novella CIX.¹⁷⁾

Hinc desumpta est *Auth. Item privilegium C. de Haeret. & Manich.*

LEGISLATIO.

Uxores haereticæ privilegiis dotium, nisi resipiscant, non fruuntor.

EXPLICATIO.

Ante IUSTINIANVM uxori, dotem illatam repetenti, tantummodo personale privilegium competiit, de quo privilegio sensit VLPIANVS *in l. 19. D. de reb. auct. iud. poss.* IUSTINIANVS¹⁸⁾ autem ius dotium auxit, & duo insignia uxori concessit privilegia. Primum est, quod habeat tacitam hypothecam in bonis mariti, cuius sedes est *in l. un. § 1. C. de rei ux. act.*¹⁹⁾ Alterum est, quod habeat praeferentiam prae²⁰⁾ aliis mariti creditoribus, etiam anteriorem hypothecam habentibus, cuius sedes est *in l. 12. pr. & § 1. C. qui pot. in pign.* adde § 29. *Inst. de act.* Haec ante Novellas. Nunc quid novi? His aliisque dotium privilegiis indignas declarat

¹⁷⁾ Haec Nov. CIX. inserta est Βασιλικῶν lib. I. tit. I. περὶ τῆς τριάδος καὶ πίστεως καθολικῆς loc. LII.

¹⁸⁾ Sunt, qui IUSTINIANVM accusant, quod nimis fuerit uxorius, & instinctu imperiosae coniugis suae THEODORAE in favorem mulierum plura, quam par erat, constituerit, quod suo loco nunc relinquo.

¹⁹⁾ Adde, si lubet, REINHARDVM BACHOVIVM lib. I. de pignorib. cap. IX. n. 11. ubi bene demonstrat, hanc tacitam hypothecam per *d. l. un.* non vero per *l. 29. & 30. C. de iur. dot.* introductam esse.

²⁰⁾ Controversiam, à BVLGARO & MARTINO coeptam, & ab aliis propagatam, quorum ille uxori, dotem repetenti, tantum praeferentiam tribuit prae aliis creditoribus hypothecam aequae *tacitam*, hic etiam *expressam*, habentibus, examinare non est huius loci. Vide tamen, si placet, DIONYSIVM GOTHOFREDVM *ad h. Nov. lit. u.* ubi utriusque argumenta recenset.

clarat Imp. uxores haereticas²¹⁾ in *h. Nov. cap. I.* Exceptio est, si resipiscant, & ad Ecclesiam revertantur²²⁾ *cap. II.* Oritur hic controversia: *An constitutio huius Novellae etiam pertineat ad uxorem Iudaeam?* Alii aiunt (inter quos est Cardinalis MANTICA *de tacit. & ambig. conv. lib. II. tit. 19. n. 33.*) quia Iudaei haereticis sunt peiores, adeoque etiam privilegiis indigniores. Alii negant (quae sententia est communior) quia haeretici aevo IUSTINIANI, ob suam ab Ecclesia defectionem, maiori odio habiti fuerunt (iure, an iniuria, alterius est disquisitionis) quam ipsi Iudaei,²³⁾ adeoque in interpretandis legibus Iustinianeis non licet ab haereticis argumentari ad Iudaeos, quippe qui utuntur iure civium Romanorum *l. 8. C. de Iud. &*, per consequens etiam, iure dotium.²⁴⁾

No-

²¹⁾ Haereticorum duae sunt notae 1) ut errent in dogmate fidei. 2) ut sint pertinaces, vide *can. 29. caus. XXIV. qu. III.* His, modo revera tales sint, privilegia denegari, non est iniquum. In imperio nostro Romano-Germanico certum est, Haereticorum numero neutiquam habendos esse, qui à Catholicis ad Protestantes, aut ab his ad illos transeunt, *Pacif. Relig. de anno 1555. §. und damit solcher Fried. vers. sondern bey solcher Religion.* quod confirmatum in *Instr. Pac. Osnabr. art. V.*

²²⁾ Ratio, quia *Ecclesia nunquam gremium claudit redeuntibus*, uti bene ait Pontifex IOHANNES in Epistola responsoria ad Imp. IUSTINIANVM, quae inserta est *legi 8. C. de sum. Trin. & fid. Cathol.*

²³⁾ Id satis exinde patet, quod Iudaeis fuerit permissum liberum exercitium suae religionis *l. 13. & 14. C. de Iud.* Haereticis vetitum *l. 3. C. de Haeret.*

²⁴⁾ Hodie solet distingui inter Iudaeos receptos, quos *Schutz-Juden* vocamus, & non receptos, ita ut prioribus privilegia dotium tribuantur, posterioribus denegentur, quam in sententiam potentissimus Rex Borussiae anno 1703. ad Regimen Halberstadiense rescripsit, teste SAMVELE STRYKIO in *Us. Modern. Pand. tit. de reb. auct. iud. poss. § V.*

Novella CX.

Hinc nulla desumpta est *Authentica*, & recte, redit enim ad Ius Codicis.

LEGISLATIO.

Usurae nauticae centesimas non excedunto.

EXPLICATIO.

Usuras nauticas, usuris vulgaribus maiores, stipulari semper licuit, & adhuc licet.²⁵⁾ Modus tamen eis à IVSTINIANO datus est; cum enim ante eum quantascunque stipulari licuerit,²⁶⁾ ille, sicuti usuras vulgares imminuit, ita etiam nauticas restrinxit, vetando, ne centesimas excederent in *l. 26. § 1. C. de usur.* Haec ante Novellas obtinuerunt, & etiam nunc post eas obtinent. Licet enim dictam legem ita declaraverit IVSTINIANVS per Novellam CVI. ut certis in casibus²⁷⁾ in nauticis usuris centesimas egredi liceret: postea tamen Novellam CVI. abrogavit per hanc Novellam CX. adeoque ad ius *legis 26. C. de usur.*²⁸⁾ rediit.²⁹⁾

No-

²⁵⁾ Ratio, quia in mutuo nautico periculum fortis spectat ad creditorem *l. 1. D. de naut. foen.* & *l. 1. C. eod.* cum contra in mutuo vulgari spectet ad debitorem *l. 11. C. si cert. pet.* Merito proinde creditori concedendum fuit aliquod *periculi pretium*, uti admodum concinne appellat ICTUS SCAEVOLA in *l. 5. D. de naut. foen.*

²⁶⁾ Quo pertinet dictum ICTI PAVLI *l. 2. sentent. tit. 14. Traiectitia pecunia, quae pertinet ad periculum creditoris, quamdiu navigat navis, infinitas usuras recipere potest.*

²⁷⁾ De his casibus nunc post abrogationem non est, ut solliciti simus. Si quis tamen harum rerum indagator est, ipsum textum Novellae CVI. consulat.

²⁸⁾ Inde etiam est, quod *l. 26. C. de usur.* inserta sit Βασιλικῶν *lib. LIII. tit. V. περὶ τῆς διαπονήσεως δανείων.* verb. ὁ διαπόντιος χρήματα ἢ καρπὸς δανείων, τελείαν ἐκποσὴν δύναται λαβεῖν, i. e. *Qui traiecitias pecunias vel fructus mutuo dat, integram centesimam potest accipere.*

²⁹⁾ Hanc IVSTINIANI inconstantiam forte non immerito reprehendit BALDVINVS in *Iustiniano suo pag. 90.*

Novella CXIV.³⁰)

Hinc desumpta est *Auth. Gloriosissimi C. de divers. rescript. & pragmat. sanct.*

LEGISLATIO.

Omne rescriptum Principis subnotationem habeto Quaestoris Palatii.

EXPLICATIO.

Constituerat Imp. LEO in *l. pen. C. de divers. rescript.* ea tantummodo fas esse proferri, vel dici, rescripta ³¹⁾ quae à Principe subscripta fuerint. ³²⁾ Adiicit in hac Nov. IUSTINIANVS, ut praeterea etiam *Quaestoris Palatii* ³³⁾ subscriptio accedat, ³⁴⁾ in qua contineatur & inter quos, & ad quem iudicem, & per quam personam rescripta missa fuerint. In transgressores multa viginti librarum auri, poenaeque falsi sancita est. ³⁵⁾

³⁰⁾ Licet haec Novella Latina fuerit, tamen eius Epitome Graeca inferta est Βασιλικῶν lib. II. tit. ult. περὶ βασιλέων καὶ δεήσεων βασιλεὺς προσφερομένων loc. ult.

³¹⁾ Rescripta Imperialia vocantur divinae & sacrae iussiones h. Nov. sacri affatus *l. pen. C. de divers. rescript.* oracula *l. ult. C. eod.* & quae sunt alia luxuriantis styli Iustiniani portenta.

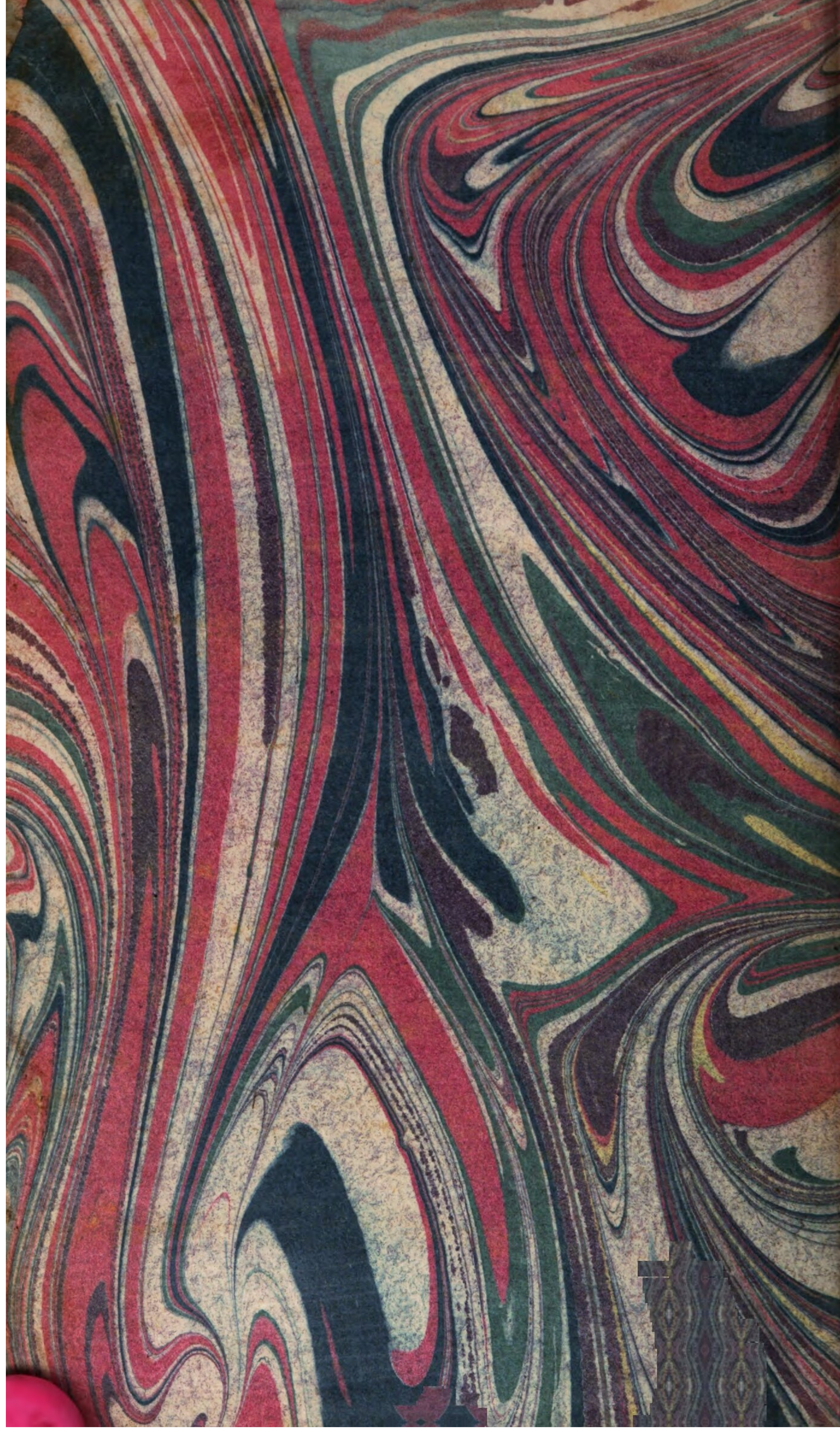
³²⁾ Eaque subscriptio fiebat sacro encausto, cuius purpureus color erat. *d. l. pen. C. de divers. rescript.* Olim etiam integra rescripta quandoque manu Principis scripta fuisse, colligere licet ex *l. 3. eod.* quae est Impp. DIOCLETIANI & MAXIMIANI.

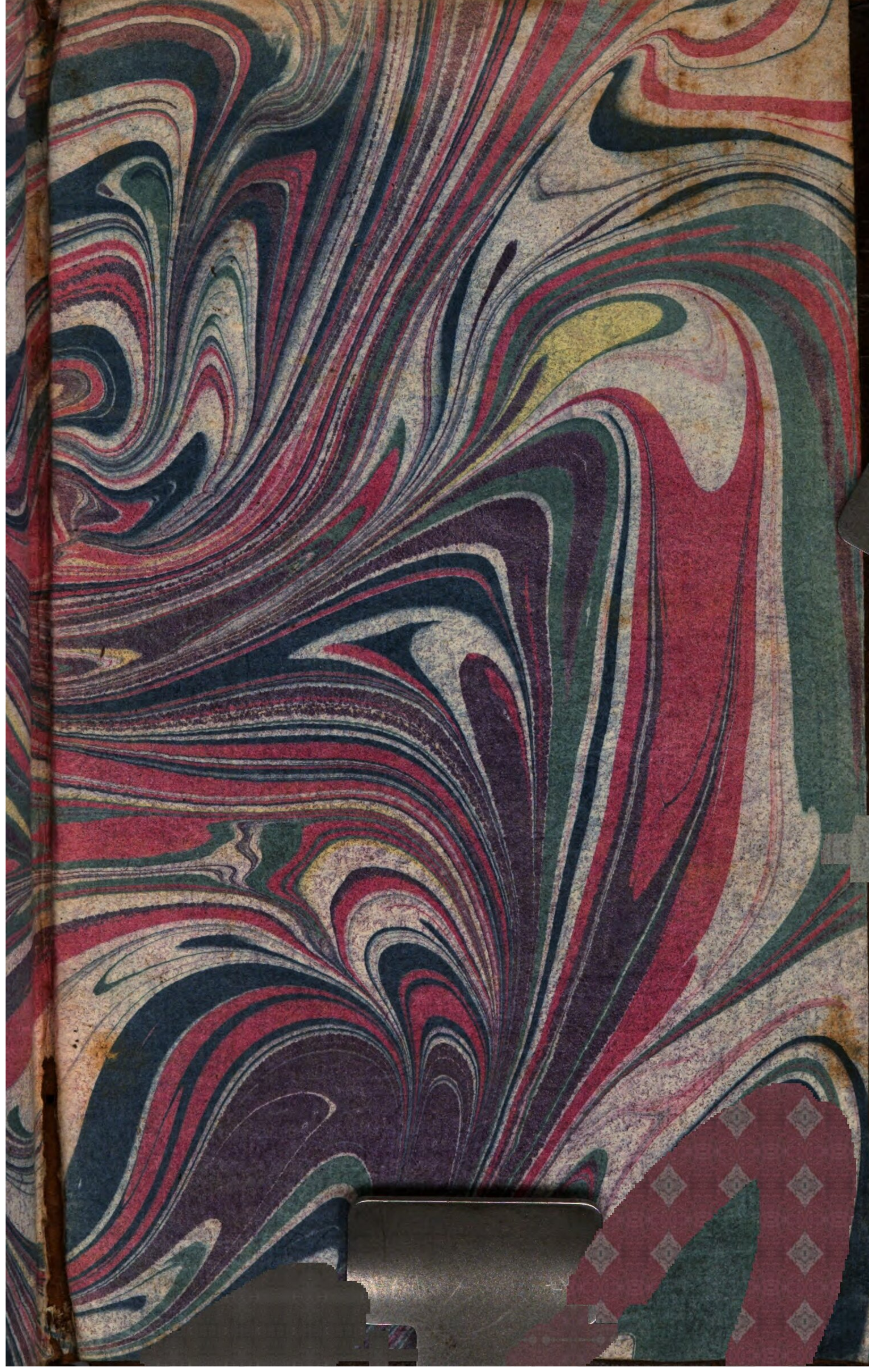
³³⁾ De officio Quaestoris (quem Imp. hic *gloriosissimum* vocat) integer exstat titulus in Codice. Eum una cum Praefecto Praetorio in iis causis, in quibus ad Principem appellatum fuit, loco Principis iudicare, constat ex *l. 32. C. de appell.*

³⁴⁾ Non itaque per hanc Novellam abrogatur *l. pen. C. de divers. rescript.* sed tantum ampliatur; quod etiam olim observavit antiquus Βασιλικῶν Scholiastes THEODORVS, qui loc. cit. annotat: Μὴ ἐναντιωθῇ σοι καὶ κελεύῃ πᾶσαν βασιλικὴν ἀντιγραφὴν οφείλειν πάντως χειρὶ τῆ βασιλέως ὑπογράφεσθαι, ἥ γὰρ παρ᾽ ἡμῶν διάταξις ἐκ ἀναιρεῖτο λεχθὲν ἐν τῷ κώδικι, ἀλλὰ προσῖθῃσι τὸ ἐν ταύτῃ δεσπιδέν.

³⁵⁾ Hodie in aulis Europaeis in locum *Quaestoris Palatii* successit *Cancellarius*, qui etiamnum rescripta Principis subscribere solet.

Hertoghe, Wilhelm von

Opuscula iuridica

Hamburgum 1768

Jur.opp. 31

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10571289-7

VD18 14846039-001